عشرت کدۂ آفاق

الحمد للہ کہ این نسخۂ تریاق گنجینۂ اخلاق من تصنیف عالیجناب

معلی القاب راجۂ راجایان مہاراجہ چندولعل بہادر شادان مغفور

وزیر اعظم دولت آصفیہ

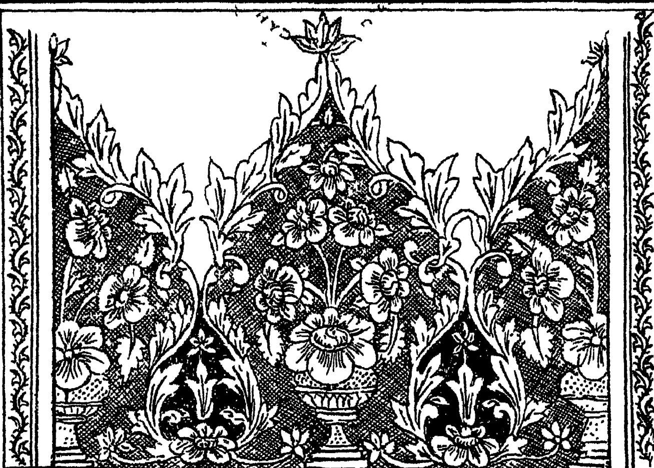
حسب الحکم

وزارت پناہ فتوت دستگاہ راجۂ راجایان مہاراجہ سر کشن پرشاد بہادر شاد

یمین السلطنۃ پیشکار و وزیر اعظم دولت آصفیہ دام اقبالہ

در محبوب پریس حیدرآباد دکن جلوۂ ظہور نمود

سنہ ۱۳۲۵ھ

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و ثنا مر اورا رواست که قرص خورشید را منور گردانیده
و شکر و سپاس حضرتش را سزاست که گردهٔ ماه را ضیا بخشیده
فکر بدست آوردن گوهر معنی بدریاے تحیر غوطه خورده سر از جیب بر
نیاورده و اندیشه بهدست کردن جوهر مقصود بکان کوه سر زده رنگ
خون یاقوت نیافته زهره بر قاصی بزمش در فلک و در تماشا و نظاره
اش چشم براه حور و ملک آسمان بچتر بر داریش سایه افگن بر عالم
و زمین بچرن بر داریش فرش زیر قدم عطارد بمنشی گریش

مستمند و پروین به نثارش چون سپند عقلِ کل شهدِ معرفتش را
مگسے و خردِ پیر دریاے دانشش را خسے کریمی که از ریزش نیسانِ
کرم بحر را پُر دُر گردانیده رحیمی که از تابشِ آفتاب رحم در بطنِ
سنگ لعلِ رخشان آفریده قهاریکه مغزِ نمرود را به نیشِ پشه خراش
کرده وجباریکه قارون را سنگبار خزائن بر سینه نهاده در قعرِ زمین
فرو برده خالقی که جان آفریده و نان بخشیده رازقیکه پیشتر از انکه
طفل بزاید غذاے شیر از پستانِ مادرش جاری نماید سبحان الله
انس و جان بدریافتِ کنهِ ذاتش چون خسِ شعله زده خاموش
و بر و بحر غرقِ گردابِ تحیر هواے پریشانی بر دوش زہے ذوالجلالی
که نورش از ماه تا ماهی هویدا و خهی ذوالاکرامی که ضیایش از زمین
تا آسمان پیدا هوا در هواداریش با تهتز ازو اثمار انبار بحلاوت
بخشیش ممتاز کمتر خوانِ نعمتش بوستانِ جهان از میوهٔ رنگارنگ
فراوان انگور از سبز بختی چون خوشهٔ پروین سرنگون و نارنگی از خوش
رنگی گلگون و انار دهن دریده در طلبِ ذائقه بخشیش دندانِ طمع
برآورده و انبه نباتیست خام که از باغبانی تربیتش رو به پختگی کرده خربزه

بدریوزگیِ لطافت در پے لطفش بسر دویده و بہی بامیدیہی چون
عاشقان رنگش زرد گردیده انجیر بشگفتگی پر از نبات و فالسہ
بہ بستگی مملو از آبحیات و نیشکر علمِ رجحانیت بر قند افراختہ و موز
تبفوق از نبات پیراہن پارہ ساختہ حنا بدستیاریش سرخرو و فندق
بپا داریش در تک و دو بادام از خوش نصیبی پُر مغز و پستہ بستر دماغی
سرسبز گل بخندیدگی در ہوایش بال و پر کشادہ بے سر و سامان گردیده
و غنچہ باین عقدہ کشائی ہنوز پیرہن ندریده کہ رنگش پریده گلِ سرخ
بتماشائیِ رنگش عرق گلاب و مُل از صفای لعلِ میگونش خراب
لالہ از تماشاے بوقلمونیِ رنگہایش داغ بدل و حنا فرمان بفرمان برداریش
دست بقچہ ارغوانی در بغل سنبل از مرغولہ زلفش پُر پیچ و تاب و
سوسن بزبان دانیش شاداب سبزہ بہ تشریفِ احسانش سبزپوش
و گل مہدی بعطیہ رنگارنگش حلقہ بگوش گلِ شبّو بدوا دوی جلوس
نیزہ بدست و گلِ قدوس بپا داریِ سپر داریش سرمست و نسرین
و نسترن بپا اندازیِ قدومِ میمنت لزومش فرش شدہ و بنفشہ
و ریاحین بآبیاریِ چشمہ فیضش سر از جیب برآوردہ نہ ہمین

گل بهویش چاک پیرهن و غنچه بزر داریش مُهر بر دهن و سرو
به بندگیش بر سر یکپا ایستاده و نرگس بانتظارش چشم کشاده
بلکه چمن در هوایش بهار بهار و بلبل در فضایش خوش گفتار
و قمری به پرستاریش طوق در گردن و طوطی به ثنا خوانیش شکر
در دهن و شمع بتماشای ضیایش در خود گداختن و پروانه بسوزش
عشق پر و بالش در سوختن **لمصنفه**

عشقے دارم که در بیانش	پروانه هزار سوز دارد
عرضے دارم من از جنابش	دستی ز کرم بسر گذارد

زاغ و زغن بهواے بلاگردانیش در هوا سرگرم پریدن و
وحوش و غزال بامیدِ شکارش صحرا نورد از خود رمیدن و باز بر سر
دست قبولش بر سایرِ طائران چنگل زن و چرغ بدیهه خوانِ نعمتش
شکار کن و هما از پرتوِ سایه اش ظل افگن بر شاهان و عنقا بعطای
رتبه افزایش در نظرِ خلایق پنهان آفتاب به تجسسِ ذاتش
از مشرق تا بمغرب سرگردان و ماه بدریافتِ ماهیتش یا مشعلِ ضیای
عنایت در شبِ تار حیران فیل فلکِ بجرفتار کجکِ اطاعتش

بسر نہادہ و شمشیر زمانۂ ناہنجار رقبہ بطوق رقیتش دادہ در لعطای
آبداری بموج خود غلطان و لعل بدخشان از سر خرد می برخود نازان

مناجات بدرگاہ قاضی الحاجات

کرا مجال کہ بجز عفو جرائم خواہد کجا مقال کہ بغیر معذرت زبان بمغفرت
گناہان کشاید اگر حرف بخشایش آرم کجا بضاعت و اگر لفظ صبر رانم
کجا قناعت پس چگویم بہ کہ نگویم راہی کہ نمودی بپویم و بجویم تخمی نکاشتہ ام
کہ امید درو ثمر نیکی دارم و شاخے ببار نیاوردہ ام کہ قدم بسایہ اش
گذارم **لمصنفہ**

دل می طپید ز شوقت انصاف دہ خدا را	ریش جگر کہ دارم مرہم نبہ دوا را

دلم در ہوایت آویختہ جانش دہ و سرم سرفراز کردہ دستی بروے نہ
خدایا ہمہ توئی من کیستم و چون ہمہ توئی پس از من چہ میخواہی و من
چیستم خدایا مور ضعیفم و راہ بس دور چسان رسم بمنزل مقصود مکن
مہجور خدایا کجات جویم کہ ہمہ جا توئی و چسان رانم بر زبان حدیث
دوئی خدایا سری دہ کہ براہت سایم و جانی دہ کہ نثارت سازم

در نعت حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم

و درود نا معدود بر سرور کائنات کہ لولاک لما خلقت الافلاک
در شانِ او و صلوٰۃِ زاکیات بر خلاصۂ موجودات کہ خاتم المرسلین
و خاتمۂ کتابِ مستطابِ رسالت بنامِ و نشان اوست ہر قدر
ثنایش خوانم بجاست و ہر گونہ صفاتش بر زبان رانم سزاست
زبان قاصر و قلم کوتاہ برتر از ان ذاتِ باری اللہ اللہ و بر آل و اصحابش
اجمعین کہ طیبین طاہرین اند۔

امّا بعد چنین گوید نیاز کیشِ درگاہِ ذوالجلال راجہ
چند و لعل کہ ملوث و آغشتہ بحشمتِ دنیاے بے اعتبار و نعمتِ
جہانِ ناپایدار است کہ دنیا بمثابۂ سرابیست در طلبِ آبش تشنہ
کامیم و خواب یا خیالی است کہ از دردِ غفلتش مدہوشِ مدامیم
لمصنفہ

چو مینا پنبہ در گوشیم و مدہوش	ز مستی راہ گم کردہ فراموش

قیامش از رمِ چشمِ غزالان وحشت انگیز تر و ثباتش از ادائے
درائے کاروان متصور حقیقتش بے حقیقتی باشد ہر کہ گوید

حقیقتش داند بآن ماند که هیچ نداند اگر بچشم بصیرت نگری
آسایش در او خواب یا خیالی باشد که کسی حکایت در وی راند۔ لمصنفہ
راهی است دراز و بار بر دوش درخوابم و از خودی فراموش
لهذا اکثر اوقات بسماعت احوالِ بزرگان و بیانِ معانیِ اشعار
برگزیدگان مصروف گشته با علما و شعرا و حکماے اطراف واکنافِ
عالم که وابستۂ و دل بستۂ و دیگر منصب داران که صاحب درک رسا
وحاویِ فطرت و ذکا شریکِ بزم بودند نشسته از هر در سخنی و بهر جا
حکایتی رانده همگی بالاتفاق مُصر برینکه نبذی از احوالِ خود با چند
غزلیات وحکایات بقلم آرم اگرچه اینقدر استعداد نبود بلکه بی بضاعت
محض بودم اما بمضمونِ رد السوال ممنوع مسئول میر امجد علیخان
و مردان علیخان و ابو محمد خان و شرف الدین خان و حکیم شفائیخان
وحکیم میر سلامت علیخان و حکیم باقر علیخان و حکیم مرتضے خان و حکیم
عباس علیخان و حکیم یادگار علیخان و حکیم میر باقر و حکیم عافیت طلب
خان ۔ وحکیم لطف حسین خان و حکیم اکبر حسین خان و حکیم محمد تقی خان
و شیخ محمد حفیظ ۔ و جامع للمعقول و منقول مولوی ابو تراب و مولوی

محمد حسین و مولوی غلام حسین خان و مولوی ملا محمد فایض و حاجی ملا محمد علی ساغر و میرزا محمد طاهر المتخلص به نیری و حسین علیخان ایما و حافظ تاج الدین مشتاق و ذوالفقار علیخان صفا و میر عنایت علی و خواجه همت علیخان همت و مرزا عابد بیگخان ظهور و غلام ضامن اکرم و میر مفتون وغیره باجابت مقرون ساخته بتحریر این رساله پرداخته مسمی بعشرتکدهٔ آفاق گردانیدم لمصنفه

عشرت که در زمانه صد گونه لطف دارد	تصنیف را مسمی عشرتکده نمودم

و این رساله مرتب بسه فصل کردم۔

فصل اوّل۔ در احوال خاندان آصفیه اید الله دولته الی قیام القیام و ابد الله حشمته فی تمادی الایام و نبذی از احوال آبا و اجداد کرام خود۔

فصل دوم۔ در ذکر غزلیات و رباعیات و افرادی که بی مشیت و فکر سرزده خامهٔ شوق ختامه گردیده

فصل سوم۔ در ذکر حکایات عجیبه و نکات غریبه و لله التوفیق و الیه المستعان۔

فصل اوّل در بیانِ احوالِ قدر قدرتِ قضا انتظام بندگان جم احتشام سکندر جاه بہادر و در ضمن آن ذکرِ این نیازکیش نخست مسکنِ مالوف و موطنِ معروف ابا و اجداد که از قومِ کھتری مہرہ اند در دار السلطنت لاہور و دران شہر بمناصب بلند و مراتب ارجمند مشہور بودند تا در عہدِ حضرتِ عرش آشیانی جلال الدین محمد اکبر بادشاہ طاب مثواہ وزیرِ اعظم فرمان دہ معظم راجہ ٹوڈرمل بہادر کہ قوم کھتری ٹن دن بود برابطۂ قرابتِ سببی عرض نمودہ احکام شرفِ صدور یافتہ در پایہ سریرِ سلطنت طلب فرمودہ ہمگی نسلاً بعد نسلٍ در شاہجہان آباد صانہ عن الفساد در درگاہِ سلاطینِ کامگار و خواقینِ عالی مقدار بخدماتِ شایستہ کمرِ اطاعت بر میان بستہ و در زمانِ خیریت توامان فردوس آرام گاہ محمد شاہ انار اللہ برہانہ جد امجد رای مول چند برکابِ سعادت انتساب بہرہ مند و کامیاب بودند ہنگامے کہ عضد الدولہ الباہرہ رکن السلطنۃ القاہرہ ماحی و مراسم بدع و ضلال و محی و مراتب حشمت و اجلال صایب فکر راسخ تدبیر آسمان مرتبت آفتاب

ضمیر سلیمان دستگاه فتح جنگ نظام الملک نظام الدولہ آصف جاہ
نور اللہ مرقدہٗ کہ شعشۂ عظمت از ناصیۂ اقبالش بر سریرِ سلطنت
می تابید و فروغِ بارقۂ ابہت از دوحۂ برومند احوالش در چار
چمنِ خلافت بہم میرسید روانہ بجانب دکن میگردیدند بعرض
واقفانِ حضورِ لامع النور رسانیدند کہ رائے مول چند جہتِ
تمشیتِ امورِ ہمراہ واز زمرۂ دولتخواہ باشد مسئول شان باجابت
مقرون گشت رائے مذکور ہمراہش بدکن روانہ گردیدند و
برسیدنِ فرخندہ بنیادِ حیدر آباد از خلعتِ تعلقہ کرورگیری سرفراز
تا حینِ حیات بین الاماثل ممتاز بعد ازان جدِ کرام رای لچھمی رام
بہ تعلقہ داری تعلقۂ موروثی مخلع گردیدند جہان پایہ رسیدند در
میانہ ہمگنان مباہی و مفتخر و با ناصر جنگ شہید ہمسفر و در عہدِ
امیر الدولہ امیر الممالک آصف الدولہ ظفر جنگ مشہور بصلابت
جنگ بہمین عہدہ معمور و در شیوۂ راستی و درستی مشہور تا زمانِ
نواب غفران مآب معلی القاب شوکت انتساب قمر رکاب فلک
جناب نظام الدولہ نظام الملک آصف جاہِ ثانی میر نظام علیخان

بہادر نور اللہ مرقدہ کہ سپہرِ بلند پایۂ پیشش مایۂ بلندیش کمتر پایہ و آفتاب
جہانتاب از پرتوِ ماہِ عارضش احقر سایہ دیدہ روزگار ہمچنان عدالت
پرور و بذل گستر و عطا کوش و خطا پوش ندیدہ و گوش زمانہ مانندِ
اوصاف حمیدۂ و اخلاقِ پسندیدہ و اطوارِ سنجیدۂ و افعالِ برگزیدہ
اش نشنیدہ ہر قدر زبان بہ ثنایش برکشایم از عہدۂ اندک
از ان بر نیایم عدلش دستِ ظلم را بستہ بود و بذلش دامانِ فقر را
پرگوہر میفرمود ہر کہ رویش دید روے خود را نتوانست برگردانید
زہے خوش طالعی کہ طالع از طلیعۂ طالعش منور و خہی صاحبِ
اقبالی کہ اقبال از قبلِ اقبالش بہرہ ور نازم بطالعِ خود کہ جبینِ عجز
بر قدمش سائیدم سرِ مباہات بگردون رسانیدم و بمراتبِ نامی
رسیدم نخستین بخدمتِ موروثی سرفراز گردیدم تفصیلِ این اجمال
اینکہ جدِ کرام راے لچھمی رام کہ احوالش مذکور گردیدہ مدتی باین شغل
اشتغال میورزید مگر چندے از ناموافقی راجہ بہادر کہ بدیوانیِ
سرکارِ عظمت مدار سپہر داخت شیوۂ کنارہ گیری را شعارِ خود ساخت
و ہنگامی کہ رکن الدولہ مرحوم بخدمتِ دیوانی سرفرازی میداشت

باستصواب شمشیر جنگ بہادر مرحوم کہ با نواب غفرانمآب بخصوصیت خاصی ممتاز بودند بجہانشں بسیار تعلقۂ موروثی را بایشان واگذاشتند تا وقتیکہ از نیرنگی زمانۂ بوقلمونی بحکم کارگذاران بقا مرحلہ پیمای عالم فنا گشتہ بمرض اسہال ازین عالم در گذشت پنج فرزند ارجمند یادگار زمانہ گذاشت - اول راے نانک رام دوم والد ماجد این نیازمند درگاہ الٰہ راے نارائن داس سوم راے رگھناتھ داس چہارم راے بھوانی داس پنجم راے موہن لعل کہ ہمگی حامل درک رسا وحاوی فطرت و ذکا بلکہ در ہمہ علوم کما ینبغی لیاقت تام واستعداد تمام داشتند و راے نانک رام کہ از ہمہ بحسب سن بزرگ تر و براے مستقیم و ذہن سلیم وعلم و ہنر بے نظیر وصایب فکر و با تدبیر بودہ بتعلقہ موروثی سرفراز گردیدہ تا ہیجدہ سال تمام کامل الایام بہمین کار اشتغال میورزیدند و روزگار بعیش و کامرانی می گزرانیدند روزے نبود کہ جشن عیش تازہ برپا نمی نمود و شبی نگذشت کہ در محفلش سامان عشرت بے اندازہ مہیا نگشت خصوص ہنگام

عرس مولائی مشکلکشا علیہ التحیۃ والثنا چون قاعدۂ اہل دکن
آنست کہ ہر سال بتاریخ ہفتدہم ماہ رجب اصناف انام از
نزدیک و دور گمنام و مشہور فقیر و امیر و صغیر و کبیر و مسلمان و ہنود
با تجمل بسیار از اہل بلدہ مع توابع تا شصت گروہی و مسافران
ہر شہر و دیار از ہمہ گروہی زیادہ از دہ لک فراہم می آیند چنانچہ
از کوہ مقدس تا شہر کہ مسافت شش کروہ می باشد بقدر یک
شبر زمین خالی نمی ماند بلکہ اطراف کوہ شریف تا سہ کروہ چون مور و
ملخ بر سر یکدیگر از کثرت ازدحام افتادہ ہیچکس راہ آمد و شد
ابر صبا و رغبت بدیگر نداد دران ایام فرحت انجام تا چہار روز دران
کوہ با جمیع رفقا از ہمہ گروہ بعیش و عشرت گذرانیدہ بکام
دل روزہا بشب و شبہا بروز رسانیدہ و در ہمہ اوقات در خدمتگذاری
فقرا و مساکین ہنود و مسلمان علی الخصوص جنگم و گوسائین و بیراگی
و اوداسی و جوگی و برہمن وغیرہ نمی آرمید و خیرات مبرات در
معابد ہنود یعنی جگنا تھہ و بالاجی و بنارس و اود و بندرابن و پراگ
و گیا سدابرت آنکہ بفارسی عبارت از خرچ صادر و وارد است

تا الحال جاری داشته ورا ه مهر اخراجاتش آنست که مبلغ
هجده لک روپیه نزد ساهوکاران تا منافعش باین مصارف
آید گذاشته اگرچه این بے بضاعت هم دران اماکن مذکوره سدا
برت ها میدارد اما مدارش هر ماه بنقدی میگذارد و اکثر بمصاحبتِ
علما و فضلا میگذرانیدند در روز وشب بشنیدن تذکرة الاولیاء
نفحات الانس بسر میرسانیدند و بارها نیاز مندِ درگاه الله و راجه
گوبند بخش بهادر را مخاطب می ساختند و بارشاداتِ نکاتِ توحید
می نواختند بلکه آنچه دارم از آنجناب و این پرتو از همان آفتاب است
اینقدر التفات مینمودند که بپسرِ خود راے لکپت راے که بعد انتقال
آن بزرگوار و بیکنٹھ باشی در مدت هفت سال بتعلقهٔ موروثی سرفراز
بوده بمرضِ اسهال ودیعتِ حیاتِ مستعار گفته نمی فرمودند
و بفضله همگی صاحبانِ اولاد خلف و احفاد ذی شرف بودند چنانچه
از عموی کرام راے نانک رام یک پسر سابق الذکر و از والد ماجدِ
این نیاز مندِ درگاه الله و راجه گوبند بخش که الحال بصوبه داری برار
خجسته بنیاد اورنگ آباد از حضورِ فیض گنجور شرفِ مباهات

یافتہ وازراے رگھناتھہ داس دو پسر بوجود آمدہ یکی رام جی نام
کہ انتقال نمود و دوم راے سیتل داس کہ بتعلقہ داری ایلگندل با
جمعیت چہار ہزار سوار دبا تنبیہ مفسدان اندیار شتافتہ وازراے
بھوانی داس یک فرزند مسمی براے بالکشن کہ الحال بکارپردازی
شمس الامرا بہادر کہ جاگیرداری دو لک روپیہ ہستند۔
وجمعیت ہفت ہزار از سرکار عظمت مدار وارند ممتاز وازراے موہن
لعل تا در متعال یک فرزند بوجود آوردہ انتقال کرد واین نیازمند
درگاہ الہ بسن دہ سالہ بود کہ والد ماجد از دنیا انتقال نمودہ راہ
ویکنٹھہ پیمودند عموی بزرگوار یعنی راے نانک رام پرورش
می فرمودند تا اوانیکہ بندگان قدر قدرت قضا انتساب غفرانمآب
از مہم ٹیپو سلطان بفتح و فیروزی بفرخندہ بنیاد مراجعت فرمودند
ازآنجا برونق افزائی بیدر لوائی جہان کشائی را فلک فرسا نمودند
این نیاز کیش نیز در رکاب والا بود تا آنکہ موکب اجلال ارادۂ بلدہ نیز
نمود وہمراہ ناظم جنگ بہادر کہ نیابت صوبہ داری فرخندہ بنیاد
بنام نامی واسم گرامی بہادر معزز گردیدہ فرمان ترخصی رسید بانتظام

محالاتِ یتما پیٹھ وا و بچہ وغیرہ می پرداختم و بعد ساختہ مرہٹا
کہ حضورِ پرنور رونق بخشِ مستقر الخلافۃ بودند جہتِ استقبال سر قدم
ساختم و چون ارسطو جاہ بہادر کہ ارسطوے زمانہ بودند جہتِ بعضے
وجوہات کہ بمقتضاے فدویت و دولتخواہی است دربونہ اقامت
نمودند ہر کسے خواست کہ خود را بعرضہ آورد و گوے سربلندی از
ہمگنان ببرد غافل ازین کہ چیزے کہ خدا نخواست پیشرفتِ مردم
کجاست عالی جاہ بہادر کہ از ہمہ فرزندانِ جناب نوابِ غفرانمآب
بزرگ تر بودند باغواے بعضی اوباش مثل سداشیو ریندے کہ
مراتبِ زمینداری اد نیٰ داشتہ علمِ بغی و فساد افراشتہ وقت
شب کہ ہمہ ارکانِ دولت و اعیانِ مملکت از غدر و مکر شان
در خوابِ غفلت خروج نمودند بندگانِ والا از جنبشِ این بادِ فتنہ
انگیز از جا نجنبیدہ میر عالم مرحوم را کہ علامۂ زمان و دانائیٔ دوران بودند
جہتِ مشورت طلبیدہ از آنجا کہ راے بہادر موصوف نزدِ خداوند
نعمت سنجیدہ و پسندیدہ بود با جمعیتِ کثیر بہ تنبیہ باغیان مامور نمود
ہنگامے کہ قلعۂ بیدر بدستِ تصرفِ باغیان رفتہ بپاے کوب چون

اجلِ معلق بر سرِ شان شتافته قلعه را گرفته مفسدان ننگِ ہزیمت
را پیش نهادِ خاطر ساخته شتابان خود را بضلعِ خجسته بنیاد انداختند
میرِ موصوف بپاداری و مردانگی عالیجاه بهادر را ہمدست
نموده راهِ فرخنده بنیاد پیمودند در عرضِ راه عالیجاه بهادر خود را مسموم
کرد و میرِ موصوف بفتح و فیروزی بحیدرآباد رو آورده بحضورِ اقدس
رسیده قدمبوس گردیدند و قلعهٔ بیدر که بقبضهٔ سیدی امام خان
بود از بے خبری بقبضهٔ باغیان آمده قلعه دار مذکور ماخوذ و معاتب
شده دران ایام شمشیر جنگ بهادر که از همگنان زیاده بخصوصیت
خاص مختص گردیده از تشریفِ نظامت بلده و کروڑگیری سر
مباہات بر فلک می سائیدند این نیازکیش را از حضورِ ساطع النور
بکارپردازی تعلقهٔ موروثی سرفراز گردانیدند و از عجائباتِ
زمانه اینکه آن آوان گرانیِ غله بسر حدِ انتها بود فضلِ الٰهی شامل
احوالِ این نیازکیش شد اگرچه از دستِ این بیدست و پا
درین خصوص هیچ بر نمی آید امّا دستِ عنایتِ جنابِ باری یاری
و دستگیری نموده روز بروز افزونیِ غله می افزود و باین سبب

عنایت خداوند بیشتر از پیشتر گردیده هر دم مجدد اً تلطف
و نوازش از حضرتش بظهور میرسید و بآوازۂ کیفیت ارزانی
غلہ کہ باطراف واکناف بیچید ارسطو جاہ بہادر کہ در پونہ می بود
زیادہ از حسنِ تردد است باین نیاز مند مراسم مہربانی میورزید
اتفاقاً احوالاتِ راو پنڈت پردہان دگرگون گردید انقلاب
جدید و رنگِ تازہ از زمانہ پدید آمد بہادر موصوف طرحِ برآمدن خود
کہ مکنونِ خاطرِ شریفش بود چیدہ از آنجا کہ عزل و نصب تعلقہ داران
در خاطرش مضمر بود مظفر الملک را معزول فرمود سندِ تعلقاتِ
مکتل و دیول قدرہ و کوپل کنڈہ و مغل گڈہ و امیر آباد کودل
وغیرہ کہ بطول مساحتش از کنارِ کشنا تا فرخ نگر است بنامِ
این نیاز مندِ درگاہ الٰہ کردہ فرستاد فی الفور بحضورِ لامع النور
کیفیتِ اسناد بے طلب و درخواست از بہادر موصوف
معروض داشتیم کہ درباب دخل و عمل ہر چہ ارشاد فرمودند
بزبانِ الہام ترجمان کہ مبارک باد آدابِ شکریہ بجاے آوردہ
نائب ہا براے ضبطی و تشخص روانہ کردم و در زمانی معدود

بہادرِ موصوف بانیلِ مقصود کہ گذاشت چو تحفہ صوبہ محمد آباد بیدر
وغیرہ از راو پنڈت پردہان است بآسمان آستانۂ خداوند
نعمت جبینِ سجدۂ شکر گزاری سودند الحق عہدِ سلطنت آن قضا
نظم قدر قدرت ہر روز روزِ عید وہر شب شبِ برات بود و مزاجِ
وہاجِ کثیر الابتہاجش بادنیٰ تقریبی توجہ عیش وعشرت میفرمود
وہر بار جشن ہاے عظیم بپا می کرد کہ خروشش و ولولۂ شادی
وزمزمۂ مبارک بادی از فلک می گذشت وہمہ سرداران و
اُمرایان وارکانِ دولت واعیانِ مملکت را بمنصب وخطاب
خانی وجنگی وودولئی وملکی واُمرائی کامیاب نمودند بلکہ انجاح
مرام جمیع طوائفِ انام فرمودند رقاصان دامان گلہاے
مراد چیدند وقوالان بجوش آہنگی خلاعِ فاخرہ پوشیدند وعلما
وفضلا بسببِ قدردانی وجوہر شناسی مستفیض گردیدند وشعرا و
نثارین بصلجات لایقہ سر مباہات برفلک سائیدند وغربا ومساکین
از زرپاشی از پریشانی بمقام بے نیازی رسیدند چشمِ اہلِ
زمانہ مانندِ آن نورِ چشمِ زمان گاہے ندیدہ وگوشِ خلقِ جہان

مثل خلق آنجانِ جهان نشنیده کیفیتِ اطوارِ برگزیده و افعالِ پسندیده و ظهورِ کارہاے نمایان و متین و تیاریِ جشن ہاے زیبا و رنگین از تاریخ شاه تجلی فی الجمله لائح منجلی است و چون در آن روز ہا منظفر الملک دستِ تطاول بتعلقجاتِ کڑپه کشوده راه وادیِ بغی و فساد می پیمود نیاز مندِ درگاهِ اله ابن عم کرامِ راجی لکپت راے جنت مادی فرزند راے نانک رام را بعهدهٔ کروڑ گیری از حضورِ پر نور سرفراز و خود بعنایتِ خداوندی بملکِ کڑپه و جمعیت چهار ہزار سوار و بار ممتاز آنچه از نرد داتِ نمایان بظهور رسانیده بر ہیچکس پوشیده نیست بلکه ذکرش فضولی است چنانچه ہمه سرکشانِ آن ضلع را مثل راجه چتول که جمعیتِ ده ہزار پیاده و سوار داشت و غیر آن ہمگی مخذول و منکوب شده ملکِ شان بتصرفِ اولیاے دولتِ ابد مدت آمد و از اتفاقاتِ بلا سفنهاے سرکارِ عظمت مدار کمپنی انگریز بهادر بسر رشتهٔ جدید جاری گردید ارسطو جاه بهادر جهتِ رسانیدنِ اخراجات آنها که لابد افتاد علامی فهامی میر عالم بهادر که داناے زمانه بودند و گوے سبقت

از ہمہ دانشوران می بوو ند بطرف گتی بلہاری فرستادند تا بندوبست
آن ضلع نماید و مداخل آن را بمصارف و مخارج پلاٹن مذکور رساند
درستی آنجا را بہ نیازمندِ درگاہِ الٰہ کہ رسوخیت تمام بمیر موصوف
داشت واگذاشتند تا زمانیکہ گذاشتِ تعلقجاتِ مذکور خاطر
دریا ذخائر واگذاشتہ ازادو بی تا سرحد کڑپہ وغیرہ کہ برائے اخراجات
پلٹن مقرر بود ہمہ را گذاشتہ حسب الطلب بخدمتِ سراسر سعادت
شتافتہ شرفِ قدمبوسی و ملازمت دریافتم و برائے لکپت رائے
جنت ماوٰی چون ودیعتِ حیات کردہ خداوندِ نعمت تعلقہ کرور گیری
را مجدداً بہ نیازکیش سپردند بعد ازان آوان جشنِ شادی مرشدزادۂ
آفاق سکندر جاہ بہادر ایداللہ حشمتہ وابداللہ دولتہ در کمالِ
تجمل و زیبائی بپا کردند زمزمۂ شادی بفلکِ ہفتم رسید و دمدمۂ
کورکہ بلند آوازہ گردیدہ ہر طرف پری پیکرانِ سیمین برِ رامش
گری و ہر جانب خورشید طلعتانِ مہ پیکر در دلبری ازین شور و سرور
جانِ جہانیان مسرور گردید از بس عیش و عشرت بود بر دلہای
اہلِ عالم عالم عالم فرحت رسید چندان نعمت ہائے گوناگون گسترانیدہ

کہ ہمہ کہ ومہ از مائدہ اش فائدہ ہا برداشتند وآن قدر خوانہا بخانہا
فرستادہ کہ از بسیاریش مردم انبارہا انباشتند وجمیع عساکر
وانصار از ملازم وسردار وامراو منصب دار بلکہ ہمہ جیرہ خوار سرکار
عظمت مدار بافزائش ماہوار وجاگیر وخطاب بہرہ مند وکامیاب
گردیدند وبمناصب بلند ومراتب ارجمند رسیدند دربدر دروازۂ
عشرت کشودند وخانہ بخانہ جشنِ عیش برپا نمودند ارسطوجاہ بہادر را
از افتخار وعزت بخشی سرِ افتخار باوجِ عزت رسانیدند ودر جلدوی
این عطیات جان مع مال تصدقِ فرقِ مبارک گردانیدند اگرچہ
جشن ہائے عالی مثلِ جشنِ شادی عالیجاہ بہادر کہ جشنِ عظیم
وباہتمام ضرب المثل خلائق درجشن ہائے اکابرِ سلف وخلف
بالتمام بودہ ودیگر جشن ہائے دامادی اولاد واحفاد وآلِ امجاد
کہ حضور ساطع النور برپا نمودند واعتبار برا عتبار ہریک افزودند
باین جشن نمی رسید بلکہ درجنب این جشن ہمہ جشن ہا بے رونق
گردیدند وہمچنین ہرسال جشنِ سالگرہ مبارک باکمال تجمل وزیبائی
برپا می فرمودند وہمہ مشاہیر راکہ باین تقریب عقدہ کشائیِ قسمتِ

خود ہا کردہ بہرہ مند میمودند از آنجا کہ زمانۂ ناہنجار ہمیشہ بر یک وتیرہ نمی ماند و ہر خوشنودی را عاقبت مبدل بغم واندوہ میگرداند در مزاجِ وہاج کثیر الابتہاج حضور عارضۂ روے نمودہ روز بروز از جادۂ اعتدال بدر رفتہ مرض در اشتداد می بود تا بتاریخ ہفدہم سال ربیع الثانی سنہ ہزار و دو صد و ہجدہ داعیِ حق را لبیک اجابت گفتند و ازین جہانِ فانی بہ بہشتِ جاودانی رفتند

لمصنفہ

کرد از جہان چو مہر رئیسِ دکن عروج	آفاق سر بسر شدہ تاریک در نظر

محامدِ آنجناب از حیطۂ ضبط افزون و از حد و حصر بیرون است مثل آنکہ بزورِ بازوے مردانگی ممالک دکن را بہ یگانگی بدست آوردہ بعد حادثۂ ناصر جنگ شہید چندی کہ امیر الممالک امیر الدولہ سید محمد خان ظفر جنگ مشہور بہ صلابت جنگ انتظام امور ریاست میدادند لیکن چنانچہ باید از عہدۂ آن بر نیامدہ از سر بزمین نہادند تزلزل در ارکانِ سلطنت افتادہ آن قدر قدرت بنفسِ نفیس تمشیت امورِ سلطنت کردہ ریاست را رونق

تازه و آبروے بے اندازہ بخشیدہ جان نوی در جسم مملکت
دمیدند مقارن آن مہم ٹیپو سلطان بود کہ آخر از آئین بہین باتفاق
اہالی سرکار عظمت مدار کمپنی انگریز بہادر با تمام رسانیدند و از مراتب
دُور اندیشی کہ منظور نظر کیمیا اثر قوام دولت ابد مدت و دوام
سلطنت است با اہالی کمپنی انگریز بہادر موافقت اہم و مرافقت
اتم فرمودند و عہد نامہاے مشتمل بر قطع بیگانگی و دوام یگانگی تحریر
نمودند و از ابتداے جلوس میمنت مانوس بر چار بالش ریاست
تا ایام وفات صدہا شکست بر غنیم دادند و ہزاران ابواب فتح
و فیروزی کشادند اگر کیفیت این بقلم آید کتابی مبسوط می باید
چنانچہ میر عالم بہادر قدرے ازان احوال خیریت مآل بتحریر آوردہ
اند نیاز کیش کہ دست گرفتۂ جناب والاست اگر ہمہ عمر زبان
بشکر یہ کشایم از عہدۂ یک از ہزار و اندک از بسیار بر نیایم
بعد این حادثہ جانکاہ عنایت یزدانی شامل حال برایا گردیدہ
زمزمۂ شادی و ولولۂ مبارکبادی از ثری بہ ثریا رسید یعنی ارسطو
جاہ بمصلحت دید اعاظم سرکار عظمت مدار کمپنی انگریز بہادر نواب

ثابت جنگ که بعهدهٔ سوال وجواب مامور بودند بندگانِ کیوان رفعت
مریخ صولت برجیس خصلت عطارد فطرت فلک قدرت جمشید
حشمت دارای زمان و رستم دوران فلاطونِ دهر و ارسطوی
عصر که رفعتش رفعت از آسمان برده و وسعتش خوانِ وسعتی
گسترده که وضیع و شریف خورده تمکینش کوه را کاه نموده حلمش
گوی سبقت از حلیمانِ روزگار ربوده اگر سکندرِ ثانی بودی
قدرِ سکندر وقت دریافت میخودی زہے عادلی که عدل نعمان
میکند که کسی با فریادِ مانمیرسد و خهی باذلی که بذل نالش هامی نماید
که غریبی دامان بخشایش مانمی کشاید آسمان با آن رفعت در ایوانش
ادنی سایهٔ گستر و زمین با این وسعت قطعه از ملکش مختصر آسودگی بعهدش
در مهد به آرام و ظلم در سلطنتش چون بنگ خورده بغنوده گے
صبح و شام سقراط با آن دانش در پیشِ حکمتش دست بسته
و بقراط با آن بنیش به پیشِ دستش به نسخه نویسی نشسته
خوش طلعتی که یوسف از خجالت خود را در چاهِ کنعان انداخته
دلزیبا قامتی که سهی قامتان از خجلتِ قامتش پهلوتهی ساخته

حشمت بیشش حشمتش در جلو و عظمت با عظمتش پیش رو حاتم
پیش ہمتش بادیہ نشین و بخشش از کشت جودش خوشہ
چین در این زمان نوشیروان اگر بودی دادخواہی از عدلش
نمودی۔ لمصنفہٗ۔

خوش طالعیم ببین کہ آقام		ہمتا و نظیر خود ندارد

عالی فہمی کہ فہم بفہمش نمی رسد و والا ذہنی کہ ذکا و ذہنش در
اذہان نمی گنجد رفعت فیلش کوہ ابزیر پا آوردہ و خرطومش
ہالۂ ماہ را در زنجیر کردہ سمندش چون صبحدم از مشرق بمغرب رفتہ
بجولان باز آید سایہ دیسشام کہ خود را لنگ لنگان بمغرب رسانند
تاج خروسش باج از تاجداران می ستاند و بال کبوترش سایہ چون
ہما بر سر سلاطین می گسترانند رستم رسمی کہ رستم برزمش کمتر از زال
و بہرام رامی کہ بہرام در ہیجایش زبون تر از دشمن بدسگال
خیالش تا بسر عدو رسیدہ ہمچو آہو ہوش گم کردہ رمیدہ
خنجرش در سینۂ اعدا جا کردہ و تیرش در جگر بدخواہ پے بردہ
نیزہ اش در چشم بدبین خلیدہ و تیرش سر خودسران پرانیدہ

کمندش گردنِ مخالفان بسته بدار کشیده و گلولهٔ تفنگش
در حدقهٔ چشم منافقان چون مردمکِ دیده جا گزیده حمایلش چون کمند
خصمان را بدام آورده و گرزش مغزِ سرِ غنیمان را پامال کرده
عکسِ قبهٔ سپرش بر پشتِ دلاوران آبله نمودار گردانیده و شمشیرش
بر خودِ یلان رسیده تشکاف بپایان رسانیده پایه اش برتر از
همه پایها و جایش افزون تر از سایهٔ جائیها لمصنفه

نیازم دست آن سلطانِ جم جاه	بسر بگذاشت تا بگذشتم از ماه

درساعتِ سعید که بهتر بود از شبِ قدر و روزِ عید رونق افزائی
چهار بالشِ فرمان روائی گردید لمصنفه

فلک گفت احسن جلوس سکندر	سر سرکشان باد محتاج این در
الٰهی بصد شادی و شادمانی	عروسِ جهان بادش از مهر در بر

وارسطو جاه بهادر باز از خلعتِ مدار المهامی سربلندی گزیدند
یکسال زیاده نگذشت که عمرش بپایان رسید و راجه اندر بهادر
که پیش دستِ مدار المهام مرحوم بوده انتظامِ مهام امور ریاست
و مملکت مینمودند از آنجا که این بارِ گران برابر سرِ نتوانست برداشت

از پا افتاده تن به تنگ گرفتاری درداد و نواب معلے
القاب گورنر جنرل بهادر از استماع این خبر وحشت اثر یعنی
رحلت غفران مآب متاسف شده خریطه ها مشعر بر تعزیت
حضرت جنت ماوا سے و جلوس میمنت مانوس والا فرستادند
و درین ضمن که خبر رحلت نمودن ارسطو جاه بهادر شنیدند نظر
بوحدانیت سرکارین که قیام و انتظام دولت حضور پر نور را
فی الحقیقته ما فوق دولت خود تصور می نمایند و مصلحتاً خریطه
در مقدمه سرفرازی مدار المهامی میر عالم بهادر که دانا سے
زمان و یگانهٔ دوران بودند روانه گردانیدند حضور پر نور از فرط
عنایت و نوازشیکه بمیر عالم مرحوم می نمودند حسب الایما سے
نواب موصوف میر مرحوم را بخلعت مدار المهامی سرفراز فرمودند
بهادر معز شکر عطیات بجا سے آورده آداب و تسلیمات
گستره نذر سرفرازی گذرانیده بکار خود مامور گردیدند سال
اول به تقریب تیاری جشن سالگره مبارک در حضور ساطع النور
عرض نموده که از راه ذره پروری کرم فرمایند و بقدوم میمنت

لزومِ خانۂ فدوی را رونق بخش و شرف اندوز نمائید
بدین تقریب ارکان و اعیان و اہالیِ شہر ہمہ با جواہرِ گران بہا
و لآلیِ پر ضیا مخلع گردیدند و تمامی سر تفاخر باوجِ شرف و عزت
رسانیدند چنانچہ منیر الملک بہادر کہ بمرتبۂ دیوانی بادشاہی با جمعیت
و جاگیرِ بسیار با فتخار و شمس الامرا بہادر کہ با جاگیرِ سی و دو لک
روپیہ و بخشیگریِ ہفت ہزار سوار و بار و پایگاہِ سرکارِ عظمت مدار
ذی اعتبار و شہریار الملک بہادر با جمعیت و جاگیر از حد
افزون سرفراز و امین الملک بہادر و رفعت الملک بہادر و
جرات جنگ بہادر با جاگیرات و تعلقجات و جمعیت از حصر
بیرون صاحبِ امتیاز و نور الامرا بہادر و بہرام الملک بہادر و
امجد الملک بہادر و حسام الملک بہادر با جاگیرات و جمعیتِ
کثیر مباہی و مفتخر و اعتصام الملک بہادر و رشید الدولہ بہادر بمنصبِ
منشی گری و جاگیرات لایقہ بہرہ ور و تجنشی الملک بہادر و
افتخار جنگ بہادر بمرتبۂ بخشی گریِ فوجِ سرکارِ عظمت مدار و
جاگیراتِ متعدد محترم و ضیاء الملک بہادر و ضیاء الدولہ بہادر

بخدمتِ عرض بیگی سرکار فیض آثار و جاگیرات بیشمار مکرم
واشرف الدوله بهادر و تهور جنگ بهادر و محکم جنگ بهادر و
یاور الدوله بهادر و سکندر الدوله بهادر و شهریار الملک بهادر و محترم
الدوله بهادر و غالب الدوله بهادر و جلال الدوله بهادر تمامی بجاگیرات
وجمعیتِ بسیار کامگار و طالب الدوله و امیر الدوله بهادر که بعهدهٔ
خانه سامانی و سید نصرت بداروغگیِ هرکاره و داروغگیِ فیل خانه
و سعید الدوله بهادر بخدمتِ شحنگی و نیابت صوبه داری و داروغگی
هرکاره علاوهٔ جاگیرات وجمعیت ذی اقتدار و محمد سبحان خان
بهادر و نیاز بهادر و سلطان میان و سائر سرداران افغان از جاگیرات
وجمعیت افزون کامیاب و راجه گیول کشن و راجه خوشحال چند
و راجه شیو پرشاد و راجه سرب سکهان و راجه روپ لال و راجه
دیا بهادر و راجه میان رام و راجه گوبند بخش و نیاز مندِ درگاهِ الله
مصنفِ کتاب بجاگیرات وجمعیت بین الاماثل ممتاز و مرجع اند
و بجواهرات و مناصب و خطاب علی قدر المراتب سرفراز و کامیاب
شده اند و راجه مهی پت رام قبل از ان بموجبِ حکمِ قضا جریان

بندگانِ عالی متعالی بر مہم سندیہ و رگھوجی کوسلہ وغیرہ مرہٹہا شتافتہ
از یمن و اقبال خیریت مآلِ والا بر مرہٹہا ظفر یافتہ ہمگی
بپاداش رسیدند و ملکِ برار وغیرہ را اولیاے دولتِ
قاہرہ متصرف گردیدند راجۂ موصوف براے تمشیت و انتظام
در آن ضلع می بودند تا حضورِ پر نور فرمانِ قضا جریان در طلبش
روانہ فرمودند حسب الطلب بعتبہ بوسیِ عالی سرفراز گردید بطلب
پیش دستی دیوانی دست و بازونی بسیار کردہ بجاے نرسید
از روشہاے ناسنجیدہ اش میر عالم موصوف بحضور عرض
نمودہ باز بر کارِ سرکار کہ سابق مامور بودہ روانہ فرمودند و از تفقداتِ
بے نہایات کہ در بدِ حال بر این نیاز مندِ درگاہِ الٰہی می فرمودند
بحضورِ پر نور عرض نمودند کہ شخصے براے انتظامِ مہام می باید و سواے
مہاراجہ چندو لعل بہادر قابلِ این کار درین سرکار نیست بایں
عہدہ سرفرازی یابد معروضۂ میرِ موصوف با جابت مقرون
و عنایتِ خداوندی بر سرِ فدوی از حد افزون کہ بیمنِ اقبالِ
ہمایون تا حال تحریر کہ سنہ یکہزار و دو صد و سی و چار باشد

بر تمشیتِ امورِ مرجوعه و مملکت و دولت را از آفات و عاہات
که مورثِ بدنامی است مصئون داشته و قدمی از جادۂ نمکحلالی
بیرون نگزاشته شکر این عطیات بجاے آورده حتی الامکان
بتمعیتِ میرِ موصوف و مزاجداریِ خداوندِ نعمت کردم همدران
آوان طلبِ نواب حشمت جنگ بهادر از جانب نواب گورنر
جنرل بهادر براے روبکاریِ کار راهگر دید بموجبِ معروضهٔ میر
موصوف از حضورِ پرنور رخصت حاصل کرده روبراه آورد چون ایام
حیات دربین راه منقضی گشت بمقصد نرسیده درگذشته نواب
گورنر جنرل بهادر از دریافتِ این کیفیات نواب کپتن طامس
سدنهام بهادر را با خریطه بحضورِ پرنور بکارِ سوال و جواب فرستادند
بهادرِ موصوف باتفاقِ میرِ عالم بهادر شرف اندوزِ حضور
ساطع النور گردیده بخلعت و جواهر مباہات باوجِ افتخار رسانیدند
وراجه مهی پت رام که بخیالِ بدخصالی متخیل بوده در ملک برار
قرار نیافت لهذا بندگان عالی متعالی اورا معاتب فرمودند بعد
معزولی بطرفِ قلعهٔ شکر شتافت وصوبهٔ برار و اورنگ آباد که خالی

از حکومت بود میر عالم بہادر باتفاق نواب کیپٹن سد ہنام بہادر
بتجویز روانگی برادرِ عزیز القدر راجہ گوبند بخش بہادر را نمودہ در
حضورِ لامع النور خلعتِ سرفرازی صوبہ داریِ صوبۂ برار و
صوبۂ خجستہ بنیاد و اورنگ آباد با جمعیتِ دہ ہزار سوار و دہ ہزار
بار عنایت شدہ رخصت فرمودند از آنجا کہ بندگانِ قدر اقتدار
اکثر مائلِ صید و شکار بودند بطرف سرورنگر نہضتِ اجلال فرمودند
آہوان بامیدِ شکار سر براہش نہادند و طائران سعادتِ
خود دانستہ بدام افتادند و ارکانِ دولت و اعیانِ مملکت از قبیلِ
میر عالم بہادر و منیر الملک بہادر و شمس الامرا بہادر و شہریار الملک
بہادر و اعتصام الملک بہادر و حسام الملک و امجد الملک بہادر
و بہرام الملک بہادر و دیگر اعزہ و نیازکیش کہ در رکابِ ظفر
انتساب بودند از تقسیمِ شکار بعزت بخشی و افتخار جاہائے ہمہ
را تازہ فرمودند آنکہ بکمال سرور و سعادت کردہ بدولت خانۂ
مبارک تشریف آوردند اکثر مزاجِ مبارک مائل بطرفِ علمِ عربی است
کہ میر عالم بہادر را تخاطب سرفراز میداشتند و ہمہ علمائے

عصر ارشادات زبان الہام ترجمان را آب زرمی نگاشتند تا مدت چہار سال و چہار ماہ و ہفتدہ روز میر موصوف بخدمات نمایان برگزیدۂ آفاق بودند تا کہ از کج رفتاری سپہر کجمدار کہ بیک گونہ نمی ماند مرضی مہلک بہ مزاج وہاج میر صاحب موصوف تاری گشتہ ازین عالم درگذشت **لمصنفہ**۔

از خلق نیک لطف بعالم نمودہ بود	حیرت ز رحلتش ہمہ آفاق را گرفت

جہانیان ہمہ در افسوس و جہان از آبادی مایوس محامد شرافتش اینکہ ہرچہ مایہ در مدار المہامی فراہم نمودند سرمایۂ جاودانی فرمودند چنانچہ کنٹہ از دریاے موسی بنا کردند و میر ساگر را کہ موج دریاے محیط است بحیطۂ حدوث آوردند و در بلدہ کہ از قلت آب خلایق تشنہ کام لبہاے پژمردہ و جانہاے افسردہ بتیاری آبیاری نہر سیراب و شاداب گردیدند و سراہا از بلدہ تا برزوارٹہ کہ متصل کشنا است و از جانب غزلی تا ہمنا باد جہت سکونت مسافران و براے رونق افزائی بندگان والا و تماشاے ساکنان بلدہ بارہ دری کہ نمونۂ بہشت است درکمال آراستگی و پیراستگی

برلبِ دریاے موسی کہ ہر نہرش موج بر موجِ سلسبیل میزند و
ہر ثمرہ اش برابری رطب ہاے سکینہ تعمیر کردند ونیز براے تیاریِ
حصارِ کربلاے معلیٰ و جریانِ نہر حسینہ مبالغِ خطیر فرستادہ علماے
آنجا بمصارفِ آنہا آوردند بندگان والا ازین سانحۂ ناگزیر
متاسف ودلگیر شدند نیاز کیش را یاد فرمودند ارشاد نمودند
الحال کہ رنگِ زمانہ دگرگونہ گردیدہ نخلستانِ ریاست را بدستاری
سعیِ آبیاری نمایند عرض نمودم گلِ این ثمر بدستِ مبارک است
ارشادِ والا شرفِ صدور یافت کہ ازین ماجرا نواب کپتان سدرلینڈ
بہادر را آگاہی نمایند کہ درین امر چہ معروض میدارند بہادرِ
موصوف بدربارِ معدلت مدار آمدہ عرض کردند کہ از روئدادِ گذشتہ
بہ نواب گورنر جنرل بہادر اطلاع دادہ میشود لبعدِ وضوحِ این
کیفیات برنوابِ مذکور خریطہ مشعر بر تاسف از رحلت میر صاحب
مرحوم وتجویز فرمودن جہت انتظامِ مہام استحسان نمودند ومنیر الملک
بہادر نسبت دامادی بمیر میرور داشتند مستحق این پایہ شدہ
سرِ خود سودند نواب کپتان سدرلینڈ بہادر معروض داشتند

کلاً و جزاءً مدارِ مہامِ انتظامِ امورِ ریاست را بقبضۂ اقتدار و
اختیارِ نیازکیش گزاشتند از آنجا کہ افضالِ الٰہی شاملِ حال
است شبانہ روز در تقدیمِ خدمات مرجوعہ و رضاجوئیِ مزاجِ وہاجِ
والا سعادتِ دارین حاصل می نمایم و در ظلِ عاطفت ہمایون
بکمالِ عیش و عشرت و آرام می گزاریم و در سال یک ہزار
و دو صد و سی و سہ ہجری بناے عمارت عالی مرکوزِ خاطرِ فیض مآثر
متعالی افتادہ آغازِ بناے نوید محل در کمالِ رفعت و شان نہادہ
بعدِ اتمام جشنِ عظیمی بپا کردند صلاے عام بگوش خاص و عام
رسید قصری بآن رفعت کہ نظر در طاقش جلوہ گردانی بصفاے
آن قدر کہ بصیرت بصر از ملاحظہ اش بر در ارکانِ دولت از گلستانش
گلہاے مراد بدامان اپناشتند و اعیانِ سلطنت از بوستانش
اثمارِ مرام برداشتند ہرگاہ خاطرِ دریا ذخائر بجمیع وجوہ از انتظام
مہام فراغت کلی یافت بطرفِ نظام آباد کہ بناے حضرتِ قدر
اقتدار و باشجار و انہار بجوشش گلہا و ریاحین قطعۂ بہشت
برین است شتافتہ متوجہ سیر گردیدند و تا دو ماہ آن سرزمین

را آب و رنگِ تازہ بخشیدند چہ سواری در کمالِ تجمل کہ سپہر از ملاحظۂ
جوق جوق سواران در گردش و زمین از مضرب خیام عساکر فیروزی
اثر در طپش بودہ از راہِ خانہ زاد پروری در ہمین سواریِ خاص کہ
مانندِ مہرِ تابندہ درخشندہ از اختصاص بخواصی چون ماہ سایہ افگندہ
عزت بر عزت افزودند نواب کپتان سدرلینڈ بہادر مکنون ضمیرِ
خیریت تخمیر خود معروض گردانیدہ کہ آرزوے آندارم کہ قدومِ
میمنت لزوم رونق بخشِ خانۂ خود شود ملتمس بہادرِ موصوف بشرفِ
قبول رسید با دبدبۂ تمام و طنطنۂ مالا کلام جلوہ افروز شد بہادرِ
موصوف استقبال ساختہ از توجہاتِ بے نہایاتِ والامنتہاے
آرزوے خود یافتہ پیشکشِ نمایان با فیل و جواہرِ گران بہا
و لآلیِ پُر ضیا پیش آوردند و روشنائی و آتش بازی در کمالِ
تکلف و زیبائی نمودہ ملاحظہ فرمودہ معاودت کردند اتفاقاً بسببِ
بعضے وجوہات نواب معلے القاب گورنر جنرل بہادر نواب
سدرلینڈ بہادر را طلبیدند بہادر موصوف بشرفِ ملازمتِ حضور
پُر نور رسیدہ خلعت و جواہر پوشیدہ پاندانِ رخصت بدست

آوردہ جانبِ مقصد روان گردیدند وبخانۂ نیازکیش ہم آمدہ از
ملاقاتِ خود مسرور نمودہ رخصت شدند جنابِ معلی القاب
نواب ثابت جنگ بہادر راکہ از قدیم خیرخواہِ بلا اشتباہِ حضور
اند بجاے بہادرِ موصوف روانہ نمودند از آمدنِ نوابِ موصوف
دوستانِ صمیم را سرور وافر وبہجتِ متکاثر حاصل شدہ نیازکیش
با منیر الملک بہادر باستقبال رفتہ براے شرف اندوزی بحضور
پرنور آمدہ حضرتِ قدر قدرت از فرطِ الطاف دستِ عنایت
بسر نہادند بہادرِ موصوف از انتظامِ مہام کلاً وجزاً داد غور رسی
دادند نیازکیش تقریبِ ضیافت بہادر موصوف را نمود از
فرطِ یگانگی تشریف آوردہ سرور بر سرور افزودند چون عہدِ سلطنتِ
حضرتِ قدر قدرت آسایش وامنیت جلوہ ہا میدہد وخانہ
بخانہ زمزمۂ شادی بگوشِ جہانیان میرسد دلِ نیازکیش
خواست کہ تقریبِ شادی برخوردار راجہ بالا پرشاد بہادر کند
آغازِ جشنِ شادیِ فرزندِ ارجمند از غرۂ ربیع الاول ۱۳۲۸ھ نمودم
وابوابِ شادی بروے کافۂ انام کشودم ورونق افزائی بندگان

عالی راموجبِ میمنت وافتخار دانستہ معروض داشتہ ازراہ خانہ زاد پروری ہمچو آفتاب خانۂ نیاز کیش را منور فرمودند دل را بصد نیاز تصدقِ فرقِ مبارک کردم ومال را بہ پیکش و پا انداز بہ پیش آوردم لمصنفہ

زشادی ببالیدم از پیرہن		چو گلہا کہ تازہ دمد در چمن

ہرگاہ بموہبتِ عنایتِ خداوندی زبان کشایم دراز می شود واگر قصۂ این عطیات ہرقدر بیان نمایم کوتاہ میگردد ودرودیوار از اقتباس انوار از آفتاب روشن تر وسند از جلوسِ مقدس ہمچو ماہ جلوہ گر ارکانِ دولت مانند اختر بدورِ قمر مدور وسپاہ وحشم قرینہ بقرینہ دست بستہ سربسر نازانم کہ حق جل وعلا درعہدِ مثلِ این جہان پناہ عادل آفریدو شادانم کہ جنابِ باری درسایۂ ہمچو آفتابی پروریدطرفہ عنایت کہ با علیا جناب بختی بیگم صاحبہ قبلہ وتہنیت النساء بیگم صاحبہ کعبہ وسائرِ محلات انبساطِ انبساط بخشیدند وبدلِ عقیدت منزل ابواب فرحت وشادمانی کشودہ مسرت برمسرت افزودند وازین عطیاتِ کبری خانمان تصدقِ فرقِ فرقدسائی والاکردم ونقدِ

سامان براے ایثارِ مقدمِ شریف بہ پیش آوردم ساعتی متوجہ رقصِ ماہ لقا کہ ہمچو لولی فلک برقاصی پاے کوب و در فن خود ممتاز است گردیدند و آرایش و آتشبازی را بدیدۂ پاک بین دیدند پس بکمالِ فرحت و انبساط از نشاط خرامان خرامان بدولتخانۂ مبارک رسیدند بعد ازان مصدع نواب ثابت جنگ بہادر گشتہ بہمہ صاحبانِ ذی شان آمدہ رونق بخشِ محفلِ سور و بزمِ سرور شدند و بخاطرِ دوستی ذخائر بہجت وافر افزودہ رسمی کہ شایانِ تقریبِ شادی است از جواہر و لآلی لعل آمدہ بفرحت و انبساط زبانِ مبارک بادکشودہ مراجعت نمودند و نواب منیر الملک و شمس الامرا بہادر و شہریار الملک بہادر و حسام الملک بہادر راجہت زینت بزم ارم نظم مکلف گردیدم و ہمہ ارکانِ دولت و اعیان سلطنت و ملازمانِ سرکارِ فیض آثار راموعود ساختہ شریکِ محفلِ نشاط و بزم انبساط شدند و ایامِ فرحت انجامِ شادی را قریبِ سہ ماہ براے ہمین وسعت دادم کہ وضیع و شریف بزم سور سرور بجواہر و پوشاک گران بہا و طعام ہاے رنگین لذیذ کامیاب گردیدند و

دشب شب گشت در نهایت تزک با جمعیت بسیار و فیلان
بیشمار و تخت روانهاے از حد افزون و روشنائی و آتش بازی
برآورده تا آل بخیر بخانه رسیدم بفضل اللہ قسمیکہ آرزوے دل
نیاز کیش بود بکمال فرخندگی و سرور مسرور گردیدیم شرح
این جشن را بطول نوشتن موجب تطویل باشد و این رسالہ
گنجایش آن ندارد ملا محمد فائض کاشانی کہ در ہمہ علوم ممتاز
و بمنصب وقائع سرفراز است در کتاب جہان آرا و حاجی ملا محمد علی
ساغر کہ تصنیف ہا دارد در رسالہ جشن شادی و دیگر علماے
عصر کہ وابستہ نیازمند درگاہ الٰہ وانیس و جلیس و دو لتخواہ
اند در تصنیفات خویش بے کم و بیش بہ تحریر آوردہ اند ہر کہ خواہد از
کیفیتش کماہی آگاہی یابد رجوع بآن کتابہا نماید و شعراے
فصاحت بیان بلاغت نشان کہ دل بستہ و شریک بزم صحبت
و رفیق صبح و شام اند مثل میرزا محمد طاہر شیرازی تیزی تخلص
و میرزا محمد جواد شیرازی حاجب تخلص و میرزا شایق نخجوانی
و حسین علیخان آیما و ذوالفقار علیخان صفا وغیرہ قصائد و قطعہ و مادہ تاریخہا و رباعیات

گردانیده بصلحات کامیاب گردیدند نبذی از آنها را ذکر میکنم

قصیدهٔ ملا محمد فایض کاشانی

بیا ساقی برافشان گل بیاور لاله گون ساغر
که دهر پیر بگرفته ز نو عهد شباب از سر

ملک خندان فلک شادان هوا خوشبو زمین خرم
خلائق پای کوبان کف زنان در رقص تا بسر

یکی در نغمهٔ دستان یکی از وجد شور افگن
یکی اندر کفش مینا یکی اندر لبش ساغر

برقص اندر بهر جانب دو دو دوشیزه پنداری
که در چین و چگل ترکان همه گشتند خنیاگر

نمایان گشته از چاک گریبان نار پستانها
تو گوئی سرو قد هر یکی گردیده بار آور

بنازک شد شهاب آسا بهر جانب سوی گردون
فروزان مشعل آتش چو خور از هر طرف بی مر

ز بس شد مشتعل آتش زمین شد وادی ایمن
هوا گردید سر تا سر بسان لبه دین مجمر

همه روز خلایق شد چو شام وصل از عشرت
همه شبهائی مردم شد ز روی خرمی بهتر

چرا خندان نباشد لب شادان نباشد دل
که گردیده جهان یکسر ز گلزار جنان خوشتر

ز عشق لیلی گل گشت قد بید مجنون خم
ز شوق قامت سلما بگردون سود سر عرعر

زمین شد غالیه اندود عطر کاکل نسرین
فلک را کرد نیلی فام عکس فر نیلوفر

زیکسو طرّهٔ طرّار سنبل شد کمند افگن — زیکسو دیدهٔ مخمور نرگس گشت جادوگر

بوصف روی گل شد چون هزاران ده زبان سوسن — دهان لالهٔ نعمان شده از ژاله پر گوهر

نه تنها انس و جان شادند اینک قدسیان ایمن — نه تنها شد زمین عشرت فزا بر آسمان بنگر

ملائک بسته صف در صف ثنا راند قدح در کف — همه اهلاً و سهلاً گو فزون از حد و حصر و مر

بود از وجد دست افشان در ایوان فلک کیوان — نه از جان می شناسد تن نه از تن می شناسد سر

گرفته خوش بکف مینا بجای تیغ کین جوزا — بود برجیس در نغمه بجای خطبه بر منبر

جهانگیر است مهر از آن که آمد عکس مهرویان — بگیرد دوره چون یکسر جهانرا ترکی از خنجر

چه ره یارب زند مطرب چه افسون میکند ساقی — که ناهید از خودی بیخود غزلخوانست و خنیاگر

چه شور جشن عیش است این که تیر از وجد بگرفته — بدستی نی بدستی دف بجای خامه و دفتر

مه آمد عکس جام آیا کدامین جم بشادی را — که گاه از وجد شد فربه گه از رشک شد لاغر

یکی جشنی بنا کرده وزیر مرحمت آیین — جناب راجه چندو لعل امیر معدلت گستر

قدر قدرت قضا نظمی که تاثیر دل و دستش — بود چون بحر پر لولو بود چون ابر پر گوهر

چه جشنی جشن عیش و عشرت فرزند دلبندش — جناب بالا پرشاد آنکه بخشش بلند اختر

سپهر رفعت و عزت جهان شوکت و حشمت — که نور ماه روی او شد از مهر فلک انور

زهی بخت همایونی که گردیده قرین او — پریزاد و پری روی و پری موی و پری پیکر

زهی اقبالِ نیرِ ذری که گشته همسرش سروی	سمن بوی سمن سیمائی و سیم اندام و سیمین بر
لوامق وشن نکو عذرا عذاری گشته همخوابه	به لیلی ناز خوش مجنون نیازی گشته هم بستر
در آغوشِ سلیمانی زخود رفته است بلقیسی	گرفته یوسف آسائی زلیخا طلعتی در بر
چو فایض خواست تاریخی درین عیش از خرد گفتا	بآیینِ بهین کردی قرانِ مهر و مه انور
مبارک باشد و میمون ز لطفِ حضرتِ بیچون	چنین عیش از هزار افزون نصیب وی کند داور

بود تا در جهان یکسر ز نسلِ آدم و حوا
ز نسلِ این دو مه پیکر جهان پر باد سر تا سر

وله

صباحِ عید بعشرت گرفته در کف جام	در آمد از درم آن سرو قد سیم اندام
نموده عارضِ گلگون ز طرهٔ سنبل	بسانِ طلعتِ خورشید از شگافِ غمام
بخنده ریخت ز لعلِ گهر فشان لولو	که تا بچند فشانی شگوفه از بادام
بخود ز بهر چه پیچی همین چو حلقهٔ جیم	ز دیده برده که خواب تو و ز دل آرام
بگفتمش بخلیلِ وجودِ من شده دوش	ز پیش گاهِ حقیقت اساس این الهام
که خویش را بسر کوی یار کن قربان	حساب تا شوی از عاشقانِ نیک انجام

بمانند آئینه سان پای تا سرم چشمم
که گوئی یار کدام است دوست است چه نام

ازین سخن بشگفت آمد و چو غنچه شگفت
جواب داد که اینک ترا کنم اعلام

چه کوی قصر رفیعست قبلهٔ آمال
چه نام اسم شریفست و شهرهٔ ایام

جناب راجه ناناک خصال چندولعل
که هست درگه او ملجاء خواص و عوام

مه سپهر وزارت جهان صدر صدور
خدیو هفت اقالیم و شهریار انام

ز پاس او شده سرحان بگوسفند شبان
ز عدل او شده شاهین هم آشیان حمام

ز حزم اوست زمین گشته پای بند سکون
ز عزم اوست که خنگ فلک گسسته لجام

بعهد یامنتش فتنه از جهان برمید
بدور مرحمتش راست گشته است آرام

بچشم عارضه میل فنا کشید آفاق
بگوش حادثه صوت عدم رساند الهام

نخست نقش کند مهر او بمهرهٔ دل
چو بست صورت طفل از مشیمهٔ ارحام

عیان ز کینهٔ او مهر همچو آب ز جاج
نشان ز نرگس او عفو همچو بادهٔ جام

ز کلک او همه دم تیغش این کند تقریر
کشاد ملک ز من و ز تو ملک را است نظام

هر آن حشم که برون است از اختیار سپهر
تمام را بکف اختیار اوست زمام

یکی ز زهره که خنیاگران او ناهید
یکی ز خیل غلامان درگهش بهرام

نشانی از کف او موج قلزم ذخار
حضیض درگه او اوج چرخ ازرق فام

جهان سروری و سرور جهان که بود
نشان هفت اقالیم او ز هفت اندام

سپهر رتبه وزیرا تراست دهر مطیع
قضا نظام خدیوا تراست چرخ غلام

به تخت همت تو آمد از نخست افلاک
بقید طاعت تو آمد از ازل اجرام

ترا چو طبع سپهر آمده شرافت خاص
ترا چو دور زمان آمده کرامت عام

بنام جود و سخایت چو دام و دانه نهند
فتد ز فرط طمع نسر طائر اندر دام

ازان سبب شدئی سرور تمامی خلق
که کرده هستی مطلق بتو ظهور تمام

حقیقت تو نگویم و لے بود قائم
جهان بتو چو عرض را بجوهر است قیام

شده بمعرفت عقل معترف بقصور
رسند کے بشناسائی تو این اوهام

چرا نه از کرمت کام جو شود فایض
که ملک نظم ز فیضت گرفته است نظام

همیشه تا که بود در زمانه شام و صباح
بود عدوی ترا صبح تیره تر از شام

مدام باد محب تو دوست کام اما
مباد هیچ عدوی تو غیر دشمن کام

ولہ

می پرستا ز اهلال عید بنمود اطلاع
کر ز می گلگون نباید داشتن این امتناع

ساقیا یک جام می ده اجر سی روزه صیام — در عوض لستان که زین بهتر ندارد کس متاع

چند دل از قال و قیل مدرسه ماند ملول — تا بکی در سر بود از زهد سالوسی صداع

نے شد از تقوی پس از سی چله ام یکذره سود — نے شد از تحصیل علمم قرب سی سال انتفاع

کو دلی تا از میان مردمان گیرم کنار — گو شکیبی سر برم با جمله اضداد اتباع

گر فشانم صد هزاران لولو از دریاے نظم — ور نمایم نکته دلکش هزاران اختراع

گوئیا خرمهره می آید بچشم این و آن — کل من قد اشتریته قال وقفت لا اباع

ساقیا دور سرت گردم بده ور انداز جام — تا نمایم جیش غم را انهزام و انقماع

وارهانم یکزمان زین کش مکش تا خود کشم — تهنیت گو سرخوش اندر بزم گردون التساع

راجه چندو لعل آصف مرتبت کاندر دکن — گشته از تاثیر نام نامیش رفع نزاع

انقدر قدرت قضا نظمی که از گردش فتد — چرخ اگر خواهد کند یک لحظه با وی خداع

پرورد ماهی در آتش هم سمندر را در آب — گوسفند از شبان از حکم وی گردد سباع

جز بچشم مست و زلف پر خم مه طلعتان — فتنه و آشوب را بنمود در وی هر اندفاع

حکمه کالوحی من لم یتبعه قد کفر — امره کالفرض من لا یحترزه قد اطاع

بیته جنات عدن فادخلوها خالدین — بابه کانت سموات العلی فی الارتفاع

هر کسی کز خدمت این آستان محروم شد — آسمان گویا نموده طالعش تحت الشعاع

ایکه در رزم تو بهرام است اندر زینهار
وی که در بزم تو ناهید است در وجد و سماع

یک نگاه از خشم اگر بر خصم پیل افگن کنی
تا بحشر از بیم نبود خشک چشمش از دماع

می کند یک لحظه شخص خیالت منهدم
گر عدویت را بود نه آسمان محکم قلاع

نام قاآن گر کسی سهواً برآند بر زبان
خویش الکن تا ابد خواهد ز گفتار شناع

گرچه داری حکمرانی بر همه خلق جهان
در جهان نامت بفخر العاشقین گردید شاع

حب تو در جان فایض هست چون رگ در بدن
گوئیا مهر تو در دل آمدش وقت رضاع

تا که از لعل بتان یاد آورد لعل بدخش
تا نشان از خط گلرویان دهد خط رقاع

باد بدگوی ترا مهر خموشی بر دهان
خط احباب تو باد اصحبت بی انقطاع

قصیدهٔ حاجب شیرازی

یا رب این منظره را قدر که معیار آمد
گر عیارش بفلک فخر سزاوار آمد

منظر کیست که گرد سر آن شب و روز
مهر و مه طوف کنان سائر و سیار آمد

منظر کیست که بر پیش درش جلوه فروز
چرخ چون حلقه و اجرام چو مسمار آمد

منظر کیست که زیر قدم زائر آن
آسمان را بزمین کنگره هموار آمد

منظری کیست که در سایهٔ آن خلق جهان — جمله را عشرت و عیش ابدی یار آمد

وه چه منظر که بنظارهٔ نقشش چون نقش — عقل آگاه نظر پشت به دیوار آمد

وه چه منظر که ز آئین و صفا طور آنجا — ارنی گوی همی طالب دیدار آمد

گو در چشم بد ازان منظره گر نفت آن — در جهان صورت فردوس پدیدار آمد

بتوان گفت که صد مایهٔ فردوس فزون — حاصل آرد بدرش هر که طلبگار آمد

باد مسعود باقبال و بدولت کان را — همت صدر جهان پرورش معمار آمد

آفتاب فلک ملک دکن چندو لعل — کش ز خورشید بهمت بخدا عار آمد

فخر عالم که بعالم اثر سایهٔ او — بهتر از تابش خورشید بانوار آمد

صدر اعظم که صد اسکندر و جم بردر او — در شمار خدم و نوبتی و بار آمد

درگهش را بصفا نوبتی از روم رسید — نوبتش را بسر اسپنج ز سنجار آمد

ای خرد را سوی وزیری که ترا خلق و ضمیر — منبع عاطفت و مخزن اسرار آمد

تا که شد معدلتت راهبر از راست روی — مسطری در حرکت حرفت پرکار آمد

گشت تا مکرمتت مایه ده از بهر درمی — هر که جز زرق و ریا مالک دینار آمد

پاس فریادرست حامی مظلومان شد — عدل و انصاف دهت تا حی اشرار آمد

دشمنان تو که شان دوست نیابد بجهان — ورکه آمد بمثل نقشک و طرار آمد

پیشوا آنکه

خود یقین است که بدخواه ترا نیکو خواه | بنود آنکه ز جد و پدر برار آمد

شاد باش ای که در ارکان سپهر پرور هند | رکن عالی در تو قبلهٔ احرار آمد

خواستم گفت که امروز جهانداری را | از جهاندار به شان تو سزاوار آمد

که خرد خیره ز جا رفت و مرا گفت خموش | کاین جهان را بر آن قدر چه مقدار آمد

دین ندانی تو که در حشمت و همت امروز | هر غلامیش جهان بخش و جهاندار آمد

ای که هنگام سخا هر چه جهان راست عزیز | شخص احسان ترا پیش نظر خوار آمد

دیرهموار

چشم بد دور از آن آینه طلعت که خرد | زانکه چون دید بچشمش گل بیخار آمد

اختیار شرف و مرتبه بالا پرشاد | که جهان را به تجمل گل دستار آمد

سود اقبال هنر آنکه بود ای نظر | عقل را گوهر او رونق بازار آمد

زور بازوی ظفر آنکه چو انگیخت حشر | لشکرش نوبتی و تیغ علمدار آمد

فر فرهنگ که او زان کف فطنت اوست | که عیار خرد و هش در طی معیار آمد

فخر اورنگ که خورشید رخ انور اوست | کاسمان را بنظر مشرق انوار آمد

نه همین طلعت آن آینهٔ صنع نمائی | در صفا مردم چشم اولوا الابصار آمد

کش بدیدار رخ آینه خورشید بکف | مشتری قرعه زن از گنبد دوار آمد

مشتری کیست که روح القدس از منظر قدس | بهر نظارهٔ آن طلعت و رخسار آمد

باد معصوم ز هر حادثه کز حسن و خصال — هم حسن خصلت و هم یوسف دیدار آمد

گویم از فطنت آن کان فتوت کاورا — چه قدر دانش و ادراک چه مقدار آمد

عقل روزی بخفا در عقب مدرسه او — تا که گوشد سخن آهسته و هموار آمد

ذهن آن مصدر ادراک همانا باثر — منتقل گشت که آن ناقل آثار آمد

گفت تا پیک ذکا را برد از پای شتاب — سوی خاطر خبر مژده که خطار آمد

عقل روباخته چون یافت که گشتند خبر — خود خرامان ز در انگه بچه هنجار آمد

همچو بلبل بلب آهنگ ترنم از شوق — همه جا تا به بر آن گل بیخار آمد

پس نشستند و ز هر مسئله بر عادت پیش — گفتگوها بمیان ز اندک و بسیار آمد

چون خرد دید که آن سحر بیان در هر باب — فایق اندر سخن و پیش بگفتار آمد

گفت کای مظهر فیض ازل آنمایه کدام — که وجودش یک و وجه اثرش چار آمد

گفت آن علت اولیست کش از سمت جهات — آن اثرها که نمائی تو نمودار آمد

گفت برگو که در آن چند جهت باشد و گفت — کاعتبار جهتش چار به پندار آمد

گفت تفصیل بهر باب ببایدکه مرا — راستی رای درین مسئله ناچار آمد

چون شنید این بشکر خنده ز هم باز گشاد — لب لعلش پی تفهیم گهربار آمد

گفت امکان و وجوبش که از آن هر دو فلک — بر اثر نقش هیولاش پدیدار آمد

راجهٔ ملکِ دکن چندو لعل — که بعهدش نکند فتنه حیل

آنکه لطفش بعطا گشته سمر — وانکه قهرش ببلا گشته مثل

دستِ او مایهٔ جود است و کرم — عدلِ او دایهٔ ملک است و ملل

تیرِ او قاید فتح است و ظفر — تیغِ او قاطعِ ظلم است و زلل

لفظِ او مبنی اسرارِ ابد — نطقِ او راوی دیوانِ ازل

کلکِ او نائبِ احکامِ قضا — علمِ او وارثِ عقلِ اول

لطفِ او حامیِ بیمار و ضعیف — فیضِ او داروے اسقام و علل

نفسش چون نفس روح الله — کرمش چون کرمِ عز و جل

معجزات کف موسیٰ اینست — پیشِ اعجازِ کفش قدر و محل

مشکلاتِ همهٔ خلقِ جهان — از کفِ عقده کشایش شده حل

حاش لله که شود بار آور — بے سحابِ کرمش شاخِ امل

شبِ جشنش فلک مشعله ساز — بر فروزد ز کواکب مشعل

اے ترا اشهبِ افلاک رکیب — وی ترا ادهمِ اقبال کتل

ذاتِ پاکِ تو پس از ذاتِ خدا — ایمن از شبه و خالی ز خلل

شمس با رایِ منیرت ذره — چرخ با قدرِ بلندت خردل

ماه را گوشهٔ قصر تو مقام — مهر را شمسهٔ کاخ تو محل

بار دار ابر سخایت بچمن — تا بد از مهر عطایت بجبل

می دمد لعل و گهر از اشجار — می چکد آب بقا از حنظل

هودج جاه ترا داده قضا — جای در کوههٔ این هفت جمل

مهره را در کف معدلتت — بسته در گردن خود دست اجل

آیت نصرت و اقبال و ظفر — گشته در شان تو گویی منزل

لعبا رستم رخشت در تگ — ز سد توسن تند اخیل

داغ تملیک جنیبت کش تو — هست شبدیز فلک را بکفل

ای ترا پایه بفرق فرقد — وی ترا جای در ایوان زحل

از جفای فلک سفله نواز — گرچه گردیده حواسم مختل

باز در مدح تو ای بدر منیر — باز در وصف تو ای صدر اجل

درِ نظمم همه لعل است و گهر — شهد نطقم همه قند است و عسل

تا کشد ابر بهاری ناله — تا وزد باد سحاری بجبل

گلشن دولتت از باد خزان — نشود تا بقیامت مختل

باد خرم بتو ایام بهار — باد فرخ بتو تحویل حمل

روز نوروز طبیعت فیروز
شب دیجور حسودت اطول

قصیدهٔ ذوالفقار علیخان صفا

مراد لیست چه جستی دلی که در گفتار
سخن بدر کند و بشکند سبوی دیوار

بزینهٔ در بیت العتیق میماند
سر سجود من و آستانهٔ در یار

فلک بدست گرفته است خشت نقره و زر
بود بفکر چه تعمیر سپهر استاکار

بهار آینه قصر لاجوردی بین
هجوم سنبل و گل چون ثوابت و سیار

اگر بطبع در آید معانی دلکش
اساس بیت شمارد طبیعت اشعار

بهر طرف نگرم رو بپیش محراب است
مگر تعلق دل شد با بروی دلدار

بطالعم در دولت گشاده شد باید
که مثل سایه شوم سجده ریز تا دیوار

کجاست گرمی بازار مردم شروان
که دستگاه فروشم چو شاعر سنجار

خیاب عشق بفکر عمارت دلم است
چنانکه خامهٔ دستور در گشایش کار

چه سروری که بهنگام گنج بخشی او
گداز داز عرق شرم ابر گوهربار

نسیم گلشن خلقش چو محفل آراید
زمانه ناز فروشد با آهوان تتار

بعهد او بخزد کارگاه اکسون باف — شعاعِ دیدهٔ خورشید القیمتِ تار

زهی حمایتِ دورش که طفلِ مهدنشین — ببازیِ گل و سنبل گرفت مار و شرار

نه در عنایتِ او التماس را دخلی — نه در سخاوتِ او انتظار را آثار

جهانِ همت و انصاف را چه چند و لعل — که هست خاک درِ او طلائی دست افشار

بباغِ خلقش اگر بگذرد نسیم صبا — چه ارمغان که بیارد سوی گل و گلزار

دمی که پایهٔ قائم محل بنا فرمود — زمین بخویش ببالید آسمان گردار

زهی عمارتِ عالی بنا که محورِ چرخ — تنید در عوضِ ریسمان خود معمار

فضای او همه معنیِ مطلع الاصباح — هوای او همه مفهومِ مشرق الانوار

بهار رنگ ستونهای شه نشین خندد — بروی حسنِ سراویلِ ساقهای نگار

زبس طراوتِ گلهای کارِ نقاشی — نکرده مرغِ چمن فرقِ خانه و گلزار

عجب نباشد اگر از هجومِ فرحتِ دل — چو غنچه بلبلِ تصویر وا کند منقار

چه شمسه که اگر پرده حائلش نشود — بود باهلِ زمین فرقِ روز و شب دشوار

غبار رنگ شود طوطیای روشنگر — خدا کند شود آئینه روکشِ دیوار

نثارِ سروِ ستون قامتِ پریرویان — فدای جلوهٔ محرابِ ابروِ دلدار

شگفت نیست که بر پشتِ بام از گردون — صدای دستِ پریزاد بشنود معمار

بدل گذشت مرا وقت جشن معماران | که حسن داشت درینوقت بودن سنمار

بچار دور بهر ناودان او جاری | بهار دامن محتاج دست گوهربار

بشوق نسبت نامی بکنج هر مرغول | مقام دلکش مرغولهای نغمهٔ یار

بهار سقف برنگینی سراسر سطح | نموده سطح هوا را تمام باغ و بهار

چه سائبان که در آغوش آسمان زیبد | چنانکه با پدر پیر طفل برخوردار

چه طاقها همه در فن دلربائی طاق | حدیث طاق کسری بروی طاق گذار

توان قصیدهٔ نوگفت بیمشقت فکر | دو مصرعی تو زهر بابش الصیفا بردار

هجوم کرده چنان شمعهای قندیلش | که برعذار پریرو ترا کرم انظار

اگر مهندس عقل ارتفاع او نگرد | بهر دو دست بگیرد دو گوشهٔ دستار

بچشم عقل تماویل در و دیوارش | عیان بصورت دلهای صاحب اسرار

بود بقا بجهان تا که قصر گردون را | بحول و قوت حق بیستون دیوار

موافقان ترا باد قصر دل آباد
مخالفان ترا دیده مضرب مسمار

قطعهٔ تاریخ همت علیخان

سرور و عشرت نشاط و بهجت زبهر تاریخ نمای بزم رنگین | شدند حاضر بنغمه سازی زبهر جشن جلوس رنگین

نوشت تاریخ عیش ہمت چو سلکِ گوہر مثالِ پروین	وصالِ مہر از مہِ مجلا مبارک آمین مبارک آمین

وله

شد نویدِ شادمانی ہا بگیتی استوار	جشنِ عیش نورِ چشمِ آصفِ جم اقتدار
سال عشرت زد رقم ہمت ز فضلِ کردگار	جلوہ از مہر و قمر باہم مبارک سازگار

وله

عشرتِ خورشید طلعت ماہ رو	جلوہ گر شد با ہزاران آرزو
از برائے تہنیت ہمت بگو	وصلِ ماہ و مشتری آمد نکو

وزیادہ برین ذکرِ اشعارِ دیگران درین رسالہ باعثِ طول وقاری را ملول میسازد لہذا بمطلب می پردازم کارہائے کہ در عہدِ ریاست بندگانِ عالی متعالی بجلوۂ ظہور آمدہ۔ ضرب المثلِ جہانیان است و یادگارِ زمان حق سبحانہ و تعالی این دولتِ ابد مدت را تا ماہ و خورشید بر فلک تابان و درخشانند تابندہ و درخشندہ دارد کہ وسعت فرخندہ بنیاد درین عصر از جانبِ شرقی تا سرورنگر و از جانبِ غربی تا قلعۂ محمدنگر گلکنڈہ و از جانبِ شمال تا نظام آباد و از سمت جنوب تا بجائے کہ مشہور است بچشمہ بی بی انبوہِ خلائق آباد است کہ از صبح تا

بصبح دیگر از کثرت و چپقلش در رہگذر جاے قدم گذاشتن متعذر خصوص در ایام عشرہ از ہجوم مردم وسعت راستہ تنگی دارد کہ اگر کسے قدم گذارد بجز از تجسس جاے پا بر زمین نگزارد و مردمان کہ از خلوص و عقیدت نیاز ہا درین ایام می کنند و لسنگر ہا در حسینی علم و نعل مبارک و علاوۂ بی بی میبر نداقل مراتب شربت دو لک روپیہ اگربتی و عود دو لک روپیہ بصرف می آید و در اکثر امکنہ تابوت ہا و علم ہا ایستادہ کردہ روشنائی کہ ہرگز دیدۂ روزگار ندیدہ میشود نیاز کیش نیز بر سوخ دل آبدار خانہ و تتی و روشنائی چرخ ماہ و خورشید و مہتاب وغیرہ می سازد و اشجار بلورین و قنادیل و چہل چراغہاے زجاجی رنگارنگ می آویزد ہر کہ دیدہ و می بیند سامع گوش بزبان وی دارد و ہرگاہ سواری نعل مبارک بر می آید کثرت خلایق را بیان نمایم یا تعریف روشنائی روشن سازم زیادہ از چہار لک خلائق مشعلہاے گوناگون بدست گرفتہ با شمشیر و سپر در جلو دوان و بروز عاشوراہ از دروازۂ یاقوت پورہ تا دروازہ پل کہ مقدور پا نہادن موری نیست از خلایق یکسان و در رود موسے

کم از دہ لک جمعیت نباشد از مرد و زن و خورد و کلان و آراستگی
راستہا اولی دکان داری بنوعی دکان خود آراسته میکند که از
هجوم تماشائیان نظر بر نظر افتاده نمی جنبد غرض هر قدر
که بیان کیفیت تعزیه داری حضرت سید الشهدا علیه التحیة والثنا
نمایم از عهده یک از هزار و اندک از بسیار بر نیایم و روضه خوانی
و تعزیه داری و تقسیم طعام کوچه بکوچه و خانه بخانه می شود و نیاز کیش
حتی الامکان مدد و معاونت تعزیه داران میکند لمصنفه۔

الهی شهر را داری تو آباد		خلایق راز فرحت شاد برشاد

از بسکه خلایق با آسودگی پیشتر از پیشتر بناے عمارات آنقدر
میگذارند که فاصله میان یکدیگر از یک شبر کمتر چنانچه نیاز مند درگاه اله
اکثر اماکن مسمی بعشرت سرا و بهجت محل و قایم محل و چینی خانه و آئینه
خانه و باره دری و سائر اماکن مسکونه که هر یک بمنزل خود محلی دارد
بنا کرده و همه شعراے زمان قطعات و قصاید تاریخ گفته ملا محمد کاشانی
فایض تخلص واقعه نگار در کیفیت تعمیر هر یک رساله جداگانه نوشته
در ضمنش شعر شعرا ذکر کرده بملاحظه هر کس رسد از کیفیتش

آگہ شود و در کیفیتِ تعمیرِ اماکنِ مذکورہ یک دو قصیدہ جائی کہ ذکرِ
اشعارِ شعرا در تہنیتِ شادی برخوردار بتحریر برآمد ذکر شد
وشمۂ از اقبالِ حضرتِ قدر قدرت اینکہ از ابتداے جلوسِ میمنت
مانوس یوماً فیوماً مدار درجات و ترقیات در ارتفاع و تزاید است
چنانچہ ملکِ باجی راؤ و پونہ وغیرہ و ملکِ رگھوجی بھوسلہ و ناگپور
وغیرہ از بے تدبیریِ اعیان بباد رفتہ و قیامِ دولت
ابد قرین از سعی و اہتمام نواب ثابت جنگ بہادر کہ داناے
عصر و خیر خواہِ قدیم سرکار قسمی کہ باید و شاید اتحاد سرکارین راکہ چون
سدِ سکندر منوط و مربوط است گوش گزارِ نوابِ معلے القاب
گورنر بہادر نمودہ مقدمۂ چوتھہ را باچہند لکہ کہ خواہشِ مغفرت
مآب و ہم خواہشِ غفران مآب بودہ در سرکارِ عظمت مدار گذرانیدند
و بفضلِ الٰہ تا حال تحریر کہ سنہ یکہزار و دو صد و سی و چہار باشد
اوقات را بکمالِ فراغت و فرحت در سایۂ حضرت قدر قدرت
بسر میبرم نیم ساعت از شب باقی ماندہ بہ ارشادہ عبادتِ جناب
باری از روے عقائد تا قریبِ ظہر ادا می کنم و ہر قدر توفیق و دسترس

است بصرفِ فقرا و مساکین که با صطلاحِ اینجاوان می گویند
می آورم وازانجا تهیۀ دربارِ دولت مدار نموده شرفِ ملازمت
حاصل کرده بعدِ مراجعت از دربار به تمشیتِ کاروبار میپردازم راجه
خوشحال چند بهادر که سر دفترِ در و بستِ ملکِ سرکاراست و راجه
شیو پرشاد سررشته دار خزانه و علاقه سپاه دار و راجه بیربهان
و راجه ایشر راو و لعل جی منشی وغیره که هر یک بعهده مامور اند دیگر اعزه
و امرا و سپاه حاضر شده تا دو ساعت از روز باقی مانده بر آمدِ انجاحِ
انام و بعد از قیلوله یکساعت باز تا مغرب متوجهِ انجاحِ خاص و عام
و پس ادا ے رسم و ظائف کرده تا نصفِ شب مصروفِ اموراتِ
سرکار و بعدِ نصفِ شب حکما و علما و شعرا حاضر شده تذکرهٔ مسائلِ
حکمی و علمی و معنی اشعار مشکله و استماع کلام عرفا و اولیا ست و دو هریت
تا یکساعت و نیم از شب باقی مانده بخسوم چنانچه بعضی شعرا مثل محمد فایض کاشانی
وقایع نگار و غلام محی الدین خان و مهتاب راے در تقسیم اوقات
نیاز کیش نوشته اند کیفیت ازان مفصل معلوم گردد و اکثر اوقاتِ
سابق بسماعتِ راگ صرف می گشت حال بسببِ کثرتِ امورات

سرکار گاه گاهی بتقریبِ هولی و دیوالی و دسهره و بسنت و راکهی و سائرِ اعیاد بسیاری از مغنیان و مطربان و لولیان که همگی درین فن مهارت تامی دارند و همه وقت حاضر می باشند سماعت می نمایم -

فصلِ دوم در ذکرِ غزلیات فارسی و دوهره که بداهتاً زبان زدِ خامه شده چون بفضله تعالیٰ راضی بر رضای جانان واز قسمت خود شادانم تخلص را شادان نمودم

نه چو بیدادگری داد بود پیشهٔ ما
که پئے دفعِ ستم کار کند تیشهٔ ما

بسکه در ناز و نعم جان و دلم پرورد ست
تابِ هر رنگ ندارد که برد شیشهٔ ما

ماکه در ذکرِ تو باشیم همین می خواهیم
غیرِ یادت نبود هیچ در اندیشهٔ ما

قولِ سعدی است که در بیشه گمانِ خالی
نبری شیر بود خفته درین بیشهٔ ما

شکرِ شادان بچه عنوان بقلم نظم کند
دائم از لطفِ تو ملو است رگ و ریشهٔ ما

اگر بگوی تو یکدم گذر فتد ما را
بزیر پای گزارم حصول دنیا را

بچین زلف تو جا کرده این دل مسکین
کجا دماغ که برخیزم از درت یارا

تمام دولت دنیا نثار روی سازم
اگر بدام من آرد غزال رعنا را

شبی ز لطف هم آغوشم ار شود دلبر
شب برات نمایم تمام صحرا را

همین مراد و همین آرزو بدل دارم
که در کنار خود آرم نگار زیبا را

ز عشق و لوله دارم بپای می پویم
که کی بدست بیارم وصال لیلی را

ز لطف و دولت جاوید عمر ای شادان
کجا خیال که نامی برم مسیحا را

قاصد بپرس تا بکجا می فرستمت
در کوی یار بهر دعا می فرستمت

پیغام من بیار رسان الصبا خوش است
با مشک و با گلاب بجا می فرستمت

ابر است و سبزه زار درین موسم بهار
ای یار گلعذار قبا می فرستمت

من شرح راز عشق چگونه بیان کنم
ای پیک خوشخرام بیا می فرستمت

مشتاق خوش کلامی معشوق گشته ام
طوطی بیا که بهر صدا می فرستمت

گم کرده حسن خویش ز حسن تو مهر و ماه
من جان خویش بهر فدا می فرستمت

دست تو نازک است و دلم خوش منیز
بهر نگار دست حنا می فرستمت

مقبول انکسار بدرگاه می شود | با صد هزار عجز و ثنا می فرستمت

از لطفِ تو رقیب بحسرت گداخته است
شادان بگو که مژده چها می فرستمت

چو بهر دل ربودن راه خود سوی وطن گیرد | مشامِ عالمی از زلفِ او بوی ختن گیرد
بعشقِ تو چنان مستغرقم گر سوی من بینی | دماغِ من کجا با لطفِ تو بوی چمن گیرد
من مسکین کجا از کوی تو راه دگر گیرم | فتادم در برت خواهم کسی را دستِ من گیرد
بزلف تو گرفتارم نمی خواهم رها گشتن | رقیبم را هوس باشد که خود راه یمن گیرد

زلطفِ بے نهایت آنقدر مسرور و شادم
هوس از فرحتِ من خاطرِ شاهِ زمن گیرد

آنانکه راهِ دوست بما آشنا کنند | صد لطف و صد کرامت و احسان بما کنند
در راهِ دوست جان و دلِ خود فدا کنند | آنها ز فخر خاکِ درش طوطیا کنند
شرمندهٔ گناه خودم غرقِ بحرِ جرمم | بر حالِ پر گناه کرامت چها کنند
سیرِ چمن نمودم و چون غنچه گل شدم | هر برگ بهرِ دستِ تو رنگ حنا کنند
شب را بروز و روز بشب بندگان بیاد | می آورند زانکه عطا بر خطا کنند
نازند بندگان بعطای کریم خویش | بهر علو رتبه دعا بر دعا کنند

شادان مدام شاد بود در ثنائے او
امیدوار اینکہ مرادم عطا کنند

در چمن دست حریفانہ کہ سنبل زدو برد
بوسۂ چند گرفتم ز رخ ماہ جبین
بچمن رفتم واز دست گلی بر چیدم
دل عاشق کہ با معشوقہ گرفتار شدہ است
موسم ابر بہار است ومی ناب بجوش
این نسیم از چمن رفت بمن کرد گزر

ہوش مینا ظریفان دو سہ قلقل زدو برد
پیچ و تابی عجب افتادہ بکاکل زدو برد
بال وپر سوختہ از نالۂ بلبل زدو برد
ز تجاہل نظری کرد و تغافل زدو برد
حصۂ ما شدہ بد بین بہ تجاہل زدو برد
پیرہن چاک بدست دگر گل زدو برد

بسکہ از عیش و طرب وقت من شاداںست
دشمن از جور فلک بخت تجاہل زدو برد

معشوقہ بمن کہ ناز دارد
دلبر دارم زہے صنوبر
رحمی کردہ بحال عاصی
روے دل کن بسوے محبوب
دارم ہر دم خط غلامی

صد گونہ دلم نیاز دارد
زا نرو جانم گداز دارد
درہاے کرم کہ باز دارد
خرم باشی کہ ساز دارد
دانی کہ دگر ایاز دارد

عزمی دارم بطوفِ کعبہ	دل نیتِ این نماز دارد
شادان دلِ من ز لطف و احسان	از فرقتش امتیاز دارد

مہ نو در برامشب خوشتر آمد	خرامان در خرامان دلبر آمد
نظر دارم بران معشوق زیبا	چو برقِ جستہ جستہ از در آمد
نگاری آنچنان دارم دل افروز	عجائب نیّر از خاور بر آمد
خیالِ آفتابی در دلم بود	سحرگہ دیدہ و ناگہ برسر آمد
عدو را ذبح کن در عیدِ قربان	بحقِ آنکہ روزِ محشر آمد
ز الفت در گرو دارد دلم را	کہ گوسے ز آسمانی اختر آمد

بشادان گو حکایت ہاے معشوق
بشارت دہ ز بحری گوہر آمد

صنمی اگر بیاید بہ بہار خواہی آمد	قدمی اگر گزارد بشمار خواہی آمد
نہ قرار با تو باشد نہ شکیب بی تو یکدم	اگر از کششِ نیائی بچکار خواہی آمد
دلِ خود نثار سازم بامید یک نگاہی	کہ برائے قتلِ دشمن بہ شکار خواہی آمد
ہمہ دم در انتظارت پی دیدنِ جمالت	سرِ رہ ستادہ خلقی کہ سوار خواہی آمد
بدعای تست شادان ہمہ دم بفضل و احسان	ز رہِ ثمر بعاصی کہ ببار خواہی آمد

دوش جانان نگه شوق که بر ما می کرد — گوهر دل پی ایثار تمنا میکرد

گر شبی جلوه بکاشانهٔ ما میکردی — دل بیتاب بصد دیده تماشا میکرد

قطره دریاست دلی دور ز خود افتاده است — همچو گرداب تمنا پئی دریا می کرد

یار امشب که بصد ناز بهم آغوشم شد — طرفه سودا سر بدخواه بصحرا می کرد

گر ترا سوی چمن صبح گذر می افتاد — گل زر از بهر نثار تو مهیا می کرد

موسم ابر بهار است مرا میل بهار — دل درین وقت خیال می و مینا می کرد

دی که شادان بتو از غیب بشارت آمد
فی الحقیقت کرمش بود که ایما میکرد

یاد تو در دل کنم نام تو آمرزگار — کی تو نمائی رحم دادرسی ای کردگار

خالقی ای ذوالمنن مالک ملک و دیار — عفو نما جرم من تا که شوم رستگار

نی تو مرا صبر نیست نی ز تو آید شکیب — تا که ببینم ترا روز و شبم بیقرار

جلوه یار است این گر بحقیقت رسی — پرده ز چشمان خود دور کن ای هوشیار

گر تو نمائی کرم بر من غرق گناه — شاید ازین دست رس سر بنهم در شمار

فضل تو رهبر شود یا که بهر سو نهم — شکر بجا آورم گوهر دل را نثار

شاد تو باشی مدام نام تو شادان بود — کار نکوئی بکن تا که بود یادگار

آئینہ ز عکس تو منور — حیرت دارد ازان سکندر
وصفت گویم کجا زبانم — جانرا گردم نثار این در
گرداب زده است بحر مواج — خس گوی چسان بود شناور
حرفی گویم من از تجلی — ذرات همہ ز نورت انور
قربان شوست ز جان و دل من — رحمی کرده است مهر خاور

شادان فرحان مدام بادا
از فضل خودت شوم سخنور

دستم کہ رسد بگردن یار — در چشم رقیب میخلد خار
گر جلوه کنی بکلبۂ من — روشن شود از رخت شب تار
من شیفتۂ جمال یارم — کی دست رسم شود بدیدار
معشوقہ اگر بجلوه آید — صد جان کنمش بہ نذر ایثار
مدهوش شده ز بادۂ عشق — این وقت مده ز دست هشیار
پروانہ کہ گرد شمع گردد — جانم شده مبتلای دلدار

شادان چو ترا بیار بیند
بدخواه بخود شود گرفتار

دانی چه گویم من ترا ای جان جانان در بغل — باشی مدام اندر برم چون پاسبانان در بغل

اعمال من گر بد بود ای کردگار جرم پوش — بر عفو های بیکران من جنس عصیان در بغل

شرمندهٔ جرم خودم وصفت چگویم داورا — شکرت بجا آرم بدل صد جان قربان در بغل

معشوقه را در بر کشم در هر دو عالم سرکشم — یک آشنائی با مزه صد باغ و بستان در بغل

من مبتلائی تو شدم تو غمگسار من شدی — کان دردهای هجر را دارم چه درمان در بغل

قربان احسانت شوم کی می توانم شکر تو — شاهد بران دارم عیان صد گونه احسان در بغل

شادان بشارت می رسد خوش باش دائم در جهان
کاید ترا اندر شبی آن شاه خوبان در بغل

هر که در دام وی افتد بگرفتاری دل — بیگمان زود رسد یار بغمخواری دل

دل عاشق بخم زلف چو موئی پیچد — کاش روزی نظر افتد بوفاداری دل

ابر نیسان کرم گرچه گهر می بارد — چو صدف گیر تو آن قطره ز بیداری دل

مشو ای دوست تو غافل ز فریب دنیا — باش چون زنده دلان مست بهشیاری دل

دوستان تو چو گل خرم و خندان باشند — دشمنان تو گرفتار به بیماری دل

وصف ذات تو چه گویم و چه تقریر کنم — هر زمان فیض تو آید پی دلداری دل

دولت وصل ترا باید اگر ای شادان — بر در یار بمانی به پرستاری دل

بیا در محفل اے جانان کہ در پایت سر اندازیم
اگر آئی پے جلوہ براہت گوہر اندازیم

تلاطم بر تلاطم موج بر موج است در دریا
توکل بر خدا کردہ بیا تا معبر اندازیم

من دیوانہ از کویت نخیزم جانِ جانانہ
بگو ساقیِ خوشخو را کہ می در ساغر اندازیم

دلم در زلفِ او آویختہ چون مار می پیچد
نظر بر تو نشیم واز ہر سو بروی دلبر اندازیم

تو آن روئی نکو داری کہ از شکلش پری سوزد
سپندی بہر آن آریم و اندر مجمر اندازیم

مکانِ لامکانی را بجز دل جا کجا آرم
ندا از غیب می آید کہ اینجا لنگر اندازیم

تو شادان باش ای شادان درین خمخانۂ عشرت
بنائے عیش و عشرت را بطرح خوشتر اندازیم

آن ماہ شد میسر و سیرِ بہار ہم
ساقی پیالہ آر و سے غمگسار ہم

در جستجوئے یار مرا اضطرار بود
از غیب در بر آمد و بوس و کنار ہم

من بندۂ تو ہستم و تو بندہ پروری
دل را فدات سازم و جان نثار ہم

نازم درین زمانہ کہ از فضلِ ذوالجلال
محبوب خوشتر آمد و دستِ نگار ہم

دل را قرار نیست چو سیماب روز و شب
یارب پیالہ دہ بمن و گلعذار ہم

زیباست روئے یار درین موسمِ بہار
گر آمد بدست و جام می خوشگوار ہم

شادان مدام وقتِ تو خوش باد از نوید
معشوقہ در کنار و عزیز دیار ہم

سرِ من زیرِ پایت اوفتاده   دلم در ظلِ رایت ایستاده

الهی تا قیامت برنداری   قدم را بر سرِ عاصی نهاده

کجا یارا ثنا و حمد گویم   شدم در فکرِ آن همچون کباده

بیالایم زبان را در ثنایت   کنم صد عجز جان بر در فتاده

ندارم غیرِ تو دیگر پناهی   روان در خدمتت باشم پیاده

الهی چون دهی توفیقِ طاعت   بکن تائیدِ من همچون اراده

زبان را کی بود یارای وصفت
مگو شادان زیاده بر زیاده

من نخواهم که تو با یادِ من از یاد روی   بر دلم جور روا داری و آزاد روی

دلم از دست ربودی و دگر میخواهی   بار بر دوش نهاده رهِ بیداد روی

نگهی بر رخت از رشتهٔ جان دوخته ایم   یکبار آرمت ای جان که تو دل شاد روی

خلق از جلوهٔ روی تو همه حیرانند   چونکه در سیر تو با حسنِ خداداد روی

ولولهٔ شوق تو از جاده برون می آرد   نگهی دار نوا ایجاد تو ایجاد روی

منکه در دوستیِ تو همه دم شادانم
چشمِ بد دور که دل شاد چو شمشاد روی

خدایا کدام روزی زکرم زدر درائی
دل خود فدات سازم که زلطف رو نمائی

تو که شاهِ خوبروی دو جهان ز تو منور
همه ذره هاست نورند و تو آفتاب مائی

بچه حسن جلوه کردی همه مبتلای آنند
بسخن چگونه وصفت کند انوری ثنائی

بچمن اگر درائی همه سرو های بستان
بقبای سبز پوشی ز خرام تو فدائی

تو حکیم کارسازی بنگاه تست درمان
ز دوا نسیم لطفت رسد آن زمان شفائی

دلت ار بیادِ دلبر منظر تو رند باشی
به اذان که سوی مسجد بوظیفه ریائی

بمرادِ دل که دارد برسد بفضلِ شادان
که مدام در دعاوت بکند ز جان خدائی

وله

قدرت کا تیری کوئی بیان کیسی کر سکے
گر حور اور ملک ہو قدم کیسے دھر سکے

باریک مو سی ہے جو تری راہ جلوہ گر
کسکی مجال ہے جو یہان سی گذر سکے

گر ہووے ایکنگاہ تری اس غریب پر
دریاے بیکران سے شاید گزر سکے

وحدت جو ہو رہی ہے بصد رنگ جلوہ گر
آنکھون مین دوسرا تو مری کیسی بھر سکے

اسکی جناب پاک ہی ستار و بے نیاز
دھر اپنے سر کو اسکے قدم پر جو دھر سکے

ہاتھون ہی اپنے دیجیے اور خیر کیجیے
یہ کام نیکوئیکا جو تجھ سے سدھر سکے

شادان یہی تو وقت ہے تیری نجات کا
لے جھولیون سی بھر کی اگر تو سمیٹ سکے

بسنت آئی ہے لی رُت کے جھکولے
مسرت نے دلون کے پردے کھولے
جدہر دیکھو اُدہر ہے دھوم سے شور
سخن رنگین آ کر سب نے بولے
مچا ہے آج ہولی کا جو غوغا
کوئی افسردہ دل ہووے سو رولے
نہین پڑتا ہے مجکو چین تم بن
لپٹ جاؤ جو ہونی ہو سو ہولے
کہون کیا ہے یہ موسم اور نوروز
کہ بہجت آئی ہے اب جام تولے
پری چہرون نے لیکر ہاتھ مین رنگ
کہا شادی سی انگیا کو ڈبولے

رہو تم نت جو اس ہولی مین شادان
سیو جی رنگ کی گوہر مین تو لے

سیماب تڑپ کے لوٹ جاوے
دلگی برہی سی کب بر آوے
دن رات رہی ہے یار تیری
یہ حال مرا کوئی سناوے
دل تڑپے ہے تیرے دیکھنے کو
کوئی احسان سے لا ملاوے
آنکھون مین رہے ہے خیال تیرا
پتلی کی طرح کوئی بٹھاوے
دیکھے جو زہے نصیب میری
الطاف سے وہ صنم گھر آوے

سو لاکھ نثار تجھ پہ کیجے
اُمید مری اگر بر آوے

شادان جو کہے تجھے سنا کر
گر دیر کرے تو جا مناوے

کارم بکام است بر حسب دلخواه
یارم در آغوشش الحمد لله
مارا که با یار هم بزم دیدند
از رشک مردند اغیار بد خواه
در کوے جانان مارا گذر شد
هر لحظه صد شکر الله الله
دستم بکار و دل در بر یار
هر روز عید است هر لحظه هر گاه
ساقی بیا جام در دور آریم
عشرت نمایم هر سال و هر ماه
معشوق دارد حسن دل افروز
چشمی ندیده است والله بالله

روز تو خوش باد هر لحظه شادان
فضل خدایت هر لمحه همراه

دردیکه درون سینه ام بود
بر بوده کرشمه دل افروز
عمر ناقص و قت کمتر نگر آرایش کنید
دل بحسرت دو زاید نگه آرایش کنید
غنچه خندید و گفت در دل خود
گریه بر روے من هویدا بود
بهار زندگی دارد نزاکت
و لیکن چون برق دارد بے ثباتی

نزاکت بر نزاکت می کند یار | اگر چشمے نداری می خلد خار
ندانم در ہوائے کیست بسمل | رگِ جانش چو مو در پیچ و تاب است
غنچہ چون گل کرد بویش فاش شد | ورنہ این اسرار زیرِ پردہ بود
کے توان کرد شرحِ مدحِ صفات | بحرِ مواج گم بورطۂ ذات
دلِ پر خون بہارِ نالہ دارد | زنا فرمانش داغ لالہ دارد
در گلستان تا مرا آوردہ اند | ہمچو گل خندان و شادان کردہ اند
کے توانم شکرِ احسانت کنم | جان و دل قربانِ فرمانت کنم
چو مینا پنبہ در گوشیم و مدہوش | ز مستی راہ گم کردہ فراموش

فصلِ سوم در ذکرِ حکایاتِ عجیبہ و نکاتِ غریبہ کہ سالکان از مطالعہ آن ارتقای مدارج یابند و سائرِ انام تحصیلِ معاش و معاد فرمایند

حکایت

درویشی بدرویشی برخورد و از کنہ ذاتش سوال کرد بیاسخش پرداخت کہ حقیقتش نتوان شناخت زورقِ فکر در دریاے محیطش چون خس و خاشاک پریشان و کشتی اندیشہ حباب وار از ساحل

بساحلی دوان اگر گویم مثلش بآن ماند که ماهی در آب خود را به سپلے آبی نشاند لمصنفہ

زورق فکرت بدریای محیطش چون خسی	دست و پا گمتر زن از دانش بکنهش کی رسی

حکایت

بزرگے از بزرگی پرسید که چیست کیفیت توحید گفت واحد باشد گفت صبر به یا شکر گفت از شکر صبر بر آید گفت رضاعت به یا قناعت گفت سرمایہ بضاعت قناعت گفت نیاز به یا نماز گفت نماز با نیاز گفت روزه به یا تقوی گفت روزه با تقوی گفت چیزے از دنیا گفت سفر گفت ثمره اش گفت تفضلات گفت مانتش گفت بالخیر گفت تفصیل این اجمال گفت توحید آن جل جلاله نکه یک داند و یک خواند و یک شناسد و یک شمارد بجز آن ہیچ نیست ہر چه ہست ہمان مثل آفتاب که بر ذرات تابان و درخشان فرعش بر بر و بحر یکسان ذاتش از زمین تا آسمان نگنجد و صفاتش را دل و زبان نسنجد لمصنفہ

زبانم قاصر و شکر تو برتر	ثنا سے تو کرا غیر از تو درخور

ظلی گسترانیده که همگی در مهد آسایش بسر برده و مایدهٔ چیده که هرکس از نعمائے گوناگونش خورده صبر بر دو قسم باشد یکی آنکه شخصے صبر بر معاصی نماید و دوم اینکه صبر از مصائب فرماید اول بے شکر بود که به ثواب رسد و این از خوفِ الٰہی ناشی شود دوم شکر را لازم دارد که صابر از مصائب یابد قدم بمقامِ تسلیم و رضا گذارد و هرکه قناعت ورزید با بضاعت گردید و از ہمہ عالم طمع برید در نظرش کوه زر و تل خاکستر برابر شد لمصنفه

توحید و صبر و شکر و قناعت چو یافتی	فارغ ز غیر گشتی و سویش شتافتی

حکایت

مریدی بخدمت پیری التماس نمود که ارشادی باید فرمود در دنیا چگونه زیم و چه سان باشم پاسخش داد که خوش باش و غم مخور تخم بکار و ثمر ببر دنیا راهی است پرخطر چون آب زیرگاه و منزلیست پر حدر مثل خار و خس بالائے چاه پس پا بیادش سنجیده گذاری که نلغزد پی یادش بر نداری که برنخیزد آنان که الدنیا مزرعة الآخرة گفته اند در مغیش دُرّ ہا بسی سُفته اند مزرعی که داری بآبیاری لطف و کرم سرسبز نما

و قطعهٔ که کاشتهٔ به نیسانِ لطف و احسان شاداب فرما و بری که ببار آورده از دندانِ هوا و هوس محفوظ دار و ثمرے که حاصل کردهٔ بزهد و تقوی خرمن خرمن فراهم آر تا نانِ تازه بدست آید و جان تو بیفزاید حقیقت دنیا که پرسیدی این و مدارش که شنیدی آن

لمصنفه

تماشاے جهان کن از عجائب	که از چشمک زدن برق است غائب

حکایت

بازرگانی چند باهم دوست شدند بیخ سفر به راحت گزیدند تا بتعب و مشقت بسیار بشهری رسیدند که هوایش خوشتر و فضایش بهتر در تماشایش محو گردیدند و عمری بانواع عشرت و سیر گزرانیده تحصیل ذخارتِ دنیوی نمودند چون مدتِ سفر بپایان آمد بطلب بالِک راه معاودت نمودند براهی پرخوف و خطر رسیدند قطاع الطریق را دیدند ناله ها از دل کشیدند ازان که اول محافظان الطاف الهی را ورادود اعمال به همراه نگرفتند بیغمار نستند افتان و خیزان با دلِ حزین بدروازهٔ مالک رسیدند دربانان پرسیدند چه آورده آید گفتند

بادستِ تہی ترکِ جان گفتیم و از قطاعانِ ہوا و ہوس و شہوت
و حرص و تکبر بیغمار رفتیم الحال ہیچہ رہ غدر بغارت شدن نمائیم کہ دست
رسی نداریم خطاب عتاب آمد لمصنفہ

این تہی دست رفتہ باز آمد ‌ ‌ طرفہ سودا بدست ناز آمد

حکایت

غریبی در خواب دید بشہری رسید از تماشایش آرمید پس ملاحظہ
نمود جوق جوق خلایق ایستادہ بحض دیدن ہمگی دوان دوان
در قدم افتادہ پرسید مطلب از الحاح چیست و مطلوب
شما در جستجوے کیست گفتند سلطانِ این دیار از دنیا رفتہ
و ہمگی در عالمِ رویا گفتہ فردا شخصی ازین طرف ظاہر خواہد گردید
تاج و تختِ سلطنت بوے سپارند چون بموجبِ مشاہدہ معائنہ نمودیم
جبین ہا بر قدمت سودیم اکنون سلطنت و تخت بر بختِ شما مبارک
باد کہ دلِ وضیع و شریف را گرویدہ شادی فی الفور او را بر تخت نشانیدند
و بکمالِ خورسندی و خرمی نظرہا گزرانیدند عمری ہم بعیش و کامرانی
بسر رسانید بفضلہ از تولدِ فرزند ارجمند بہرہ مند گردید چون لعنفوان

جوانی رسید رسم شادیش بعمل آوردہ جشنی عظیم بپا کرد در شب
شب گشت با جلوس تمام و دبدبۂ مالا کلام سواری داماد در نہایت
استقلال با بسیاری از پیادہ و سوار و افیال برآمدہ غوغاے
عظیم از آتشبازی برپا شد و شور و شغب نشور ہویدا گشتہ ازین
حشر و نشر چشم کشود و دید کہ ہیچ نبود انگشت تحیر بدندان گزیدہ در
خدمت پیر دویدہ تعبیرش پرسید پیر دو فلوس بدستش دادہ
ببازار فرستاد کہ نان بخرد و بخدمتش بیا ورد حسب الارشاد
برفت و نان جہت پیر گرفت در حضرتش حاضر گردانیدہ باز از تعبیر
خواب پرسید پیر فرمود چہ دیدی و از چہ تاخیر کردی و نان دیر
آوردی گفت بس کثرت خلایق دوش بر دوش یکدیگر فراہم
بود جاے گذاشتن پاے و برداشتن قدم نبود درین گفتگو شب
گردید پیر چون نان را دید پسندش نیفتاد دیرا جہت واپس دادن
برگردانید ملاحظہ نمود کہ نہ دکان و نہ نان باقی بود باز گردیدہ بسماعتش
رسانید فرمود تعبیر خواب اینست اگر بینا ئی بیاب و اگر نابینا ئی
سیاب ہرگاہ خواب کوچک را دیدی چنین خواب بزرگ را ہم

بدان بهمین قرین للمصنفه

دنیا چو خواب و ما همه خوش خفته خورده ایم	در عینِ بیخودی بپیش ره نهاده ایم

حکایت

شعبده بازی بدربار سلطنت مدار رفته باد اتفاقِ حضور عرضِ احوال
خود گفت که بازی گرِ زمانه و از راه دُور آمدم و شعبده هائے عجیب
بکار می برم و ندرتہائے غریب بظهور می آورم ارشاد شد که هر چه داری
پیش آر در هیچ دقیقه فرو مگذار آئینه بر آورده نذر رو نمائی سلطان کرد
پادشاه تا آئینه را ملاحظه نمود حیرت بر حیرتش افزود در لمحهٔ غنود دید در
بادیه با اسپی سوار بوده هیچکس از ملازمانِ سرکار همراهیش نمی
نمود هر طرف اسپ را بجولان در آورده تفرجِ کوه و صحرا می کرد تا جائی
رسید که نه آب بود و نه دانه و نه اثری از آشنا و بیگانه از دُور آبادانی
دید بارگی را سبک عنان فرمود چون بآنجا رسید خانهائے جمع
کفش دوزان دید در دروازهٔ کفش دوزی بنظر آورده رکاب
خالی کرد ناگاه تیرِ عشقِ پری چهره در هدفِ سینه اش نشسته رشتهٔ
علاقهٔ سلطنتش را مقراضِ محبت گسسته ترکِ تاج و سریر نموده

خواستگاریش فرمود پدرش بصد منت حرمت خود افزود و رسم
مناکحت بعمل آورده شادیش کرد مدتی با دختر کفشدوز بعیش
گذرانید چند فرزند هم متولد شده بشغل کفش دوزی و لعب
با فرزندان اشتغال می ورزید روزے تنها بکنار قریہ میگشت بغتةً سواری
تاج خسروی بر سر و قباے کیقبادی در بر بروے گذشته از وی
راه ولایت پرسیده انکار ورزید تازیانہ چند بروے نواخت جلوش
در جلوش انداخت تا بجاے رسیدند که چاهی بود سر پوشیده
سلطان با اسپ در قعرش گم گردید وے ترسان ترسان هر سو
میدوید و ترسان خود را آبادانی رسانید دید همه اهالی آن شهر
در صحرا و غوغائی نشور برپا است از کیفیت غوغا پرسید گفتند
سلطان بشکار رفته باز نگردید بنزدیک آن جماعت رفت کیفیت
چاه افتادن بادشاه گفت همگی از پاس هواے خدمت سلطان
نخستین از سر گذاشتند و کفش دوز را بسلطنت برداشتند
وی خرامان بر سریر فرمان روائی شتافته جان تازه یافت
تمشیت امور مملکت میکرد و بعیش و کامرانی بسر میبرد بعد

چندے زنِ حالتِ کفش دوزی با فرزندان در طلبِ شوہر
روان گردیدہ باین شہر رسیدہ دید بادشاہ با انبوہی از پیادہ
وسوار روے بصحرا نہادہ وتماشائیان ہر سو بر در و بام ایستادہ
آن زن با اطفال خود را شاملِ مردم گردانیدہ فریاد و فغان
از دل بر کشید کہ اے والی عیال خود را پیش ازین از آتش
مفارقت مگزار و سایۂ مرحمت بر سرِ فرزندان انداز سلطان تجاہل
فرمودہ ہیچ التفات نمود آن زن از مایوسی سرشک خونین باریدہ
پیشِ ارکانِ دولت و اعیانِ مملکت دوید زبان بشکایت کشودہ
ہمہ احوال را واشگاف نمود چون سر حقۂ این اسرار نزد مردم آشکار
باز گردید ہمہ انگشتہا از تحیر بدندان گزیدہ کہ این کفش دوز آتش
فساد افروخت ودین آتش پرستان بسوخت با دلِ ریش از کیش
خویش نومید گردیدند و بجز سوختنِ خود چارہ ندیدند خروارہاے ہیزم
فراہم آوردہ افروختند دستِ یکدیگر گرفتہ درمیانِ آتش رفتہ سراپا
سوختند سلطان از دیدنِ این احوال دستِ تأسف بریکدیگر سودہ
بر تختِ خویش گریہ وزاری نمود کہ بعد ازین من از براے چہ بمانم

بهتر که همراه یاران خودرا بسوزانم سروپا برهنه درمیانِ آتش ودیده هراسان چشم کشوده خودرا بر سرِ تخت دیدازندما پرسید که چند مدت شده دیده ام آرمیده هریک از حضار عرض نموده لمحه زیاده نخواهد بود سر بگریبان تحیر فرو برده این ابیات بر زبانِ آورد لمصنفه

بازی گرِ زمانه بازیچه گزیده	که شاخ سرکشیده که میوهٔ بریده
رنگ بقا ندارد دستی که با حنا شد	تا چشم بر کشادی رنگش پریده

حکایت

شخصی گاوی امانت بشخصی داد وی بچرا فرستاد شیری از بیشه برآمده گاو را دریده شکست امانت دار بمالک گاو اظهار حقیقتِ احوال کرد مالک غلط پنداشته استغاثه بسلطان برد که گاو بشخصی سپردم اکنون نمیدهد وتقریرها می کند سلطان باحضارش فرمان داد حاضر گشته زبان بکیفیت خوردن شیر کشاد چون گواهی بمدعای خود نداشت بقسمیه انفصالِ معامله اش گذاشت که اگر در تابه روغن بگذار آید واین شخص دست دران روغن بیالاید نسوزد راست گوید پس روغن در تابه گداخت وزبان

باین سخن آشنا ساخت که اگر گاو را شیر خورده دستم نسوزد فی الفور
دست در روغن زد که دستش بسوخت آتش غیرتش افروخت
منفعل گردیده سیلاب اشک از دیده بارید و بدرگاه باری تعالیٰ
کرد و این مناجات بر زبان آورد که یارب تو واقف اسرار و
مالک دل بیقراری منکه غلط نگفتم و جز در راه راستی نرفتم حیف
است که با صدق دستم بسوزد و حقیقت منکشف نشود انگاه روی
بارکان دولت کرده بر زبان آورد که من انچه گفتم راست بود و
شنیده ام که آخر راست راست است چرا خلاف نمود آخر
شما انصاف کنید و بداد من برسید اگرچه بظاهر خجل شدم اما در دل
نه منفعلم خدا دانا و بیناست که انچه گفتم نه خطاست سلطان را
استعجابی روی نموده بفرمود که عجب معامله ایست این شخص
ادعای راستی مینماید و دستش سوخته معذرت را نشاید تفحص
از عقل نمود که این چه معامله خواهد بود و فرمود که باز تابه را گرم سازند
و روغن بگذارند انگاه دست در روغن نهد و بگوید اگر گاو فلان
را شیر نر یا ماده خورده باشد و من راست گویم دستم از

سوختن محفوظ ماند و سے چنین نمودہ دستش نسوختہ معلوم شد
راست گو بود حرمتش افزود عدالت امری مشکل بود نصیب
ہر ذی انصاف شود لمصنفہ

ثمرۂ دارین ازان حاصل شود		مملکت با معدلت خوشتر بود

حکایت

ارہ کشی چند در صحرا شدند درختی خشک دیدہ بریدند شب کہ
پردہ بر روے روز افگند بشہر باز آمدند اتفاقا برخی میمون فراہم
شدہ بر سر آن درخت آمدہ دیدند چوبی کہ در شگاف ضامن نہادہ
می جنبید ہمین کہ ضامن گرفتہ خصیہ ہا در شگافش رفت فریاد و فغان
از دل کشیدند شخصی بر سر داد شان رسیدہ پرسید کہ چرا مبتلا
باین بلیہ شدید زبان بسر گذشت خود کشودہ ماجراے لہو و لعب
و انشگاف نمودند گفت نتیجہ کار لاطایل را دیدید کہ ببلاے عظیم
گرفتار گردیدید ہر کہ از حد خود بدر رود حاصل دنیا و عاقبت بباد
دہد لمصنفہ

عمر تلف کردہ فتد در تعب		ہر کہ رود در پے لہو و لعب

حکایت

ساہوکارے بہ بہائم شوقِ بسیار داشت و در پرورش شان دقیقہ فرو نمیگذاشت سگے راکہ از ہمہ زیادہ التفات میکرد باونی تقصیر چوب بر سرش زدہ در معرضِ تعذیر آوردہ سگ رسنِ وفاداری گسستہ گرہ در دل بست شبی دیدۂ ساہوکار غنود دزدے چند ہجوم آوردہ نردبان افراختہ بسرقت پرداختند خرے در زیر کوشک ساہو بود زبان بہ تشنیع سگ کشود کہ کار تو پاسبانیست شرطِ نمک بجا آرہ برائے بیدار شدن مالک فریادی برآر سگ بخشونت زبان کشادہ گفت تراچہ افتاد سرگذشتِ وے ویدی کہ چوب بر سر رسیدہ مغز پاشپاش گردیدہ خر گفت شرطِ نمک حلالی آن باشد کہ تا جان سپارد پاسِ نمک بدارد نہ آنکہ در ادنیٰ حرکت مالک خداوند بباد دہد تا مخذول و منکوب بدنیا و آخرت شود سگ گفت اگر خیالِ نمک حلالی داری چشم ازین ماجرا بپوش و لمحہ برائے آگاہی بخروش خر بارِ نمک حلالی برداشتہ خیالِ مضرتِ خود گذاشتہ نہیقی بر آورد ساہوکار بیدار گردیدہ دید

خر بخروشِ بیجا سماخ گوش میخراشید از جائے برجست و بچوبی
سرِ خر را برهم شکست سگ بخندید که هر که کارِ خود را گذاشته
شیوهٔ دیگرے برداشت همین طور آخر بسزا رسد خر گفت
جانفدائی نان نموده گوے نمک حلالی ربودم نه مثلِ تو راهِ وادیِ بدنامی
پیمودم چون صبح شاه بیدار گردیده آثار دزدان دید خر را دانه فزود
سگ را سر ندامت سود لمصنفه

خطا زند بجک هر که اصل او ز خطاست ببین بلفظ حلال و حرام راه جداست

حکایت

پادشاهی بود بعدل و بذل موصوف چهار پسر داشت بلهو و لعب
مصروف هر قدر پند نمود گوشِ شنوا نبود علماے زمان و فضلاے
دوران را طلبیده گفت که ایشان را از منهیات باز دارید تا خلایق
را ایذا ندهند و مردم از ستمهاے شان برهند عرض نمودند هر که
یک از چهار چیز دارد چندان از نشهٔ غرور بیخود ماند که تربیتش
متعذر باشد جوانی و ثروت و حکومت و نخوت و هر گاه در هر چهار
هر چهار پسر آید علاج بهبودی و تربیتش نشاید فرمود علاجی د

تدبیری از صحبتِ نیک تر ہم نخواہد رسید چنانچہ قصہ میگویم
بشنوید ماہی گیری شکار ماہی میکرد ماہیِ عجیبے بدام آورد خیال
نمودند سلطان سازد تا تمتعی ازان بردارد بر سر نہادہ پیش رفت
در عرض راہ بارانِ عظیمی گرفت خود را بمکانی کہ علما تذکرۂ علمی میکردند
رسانید گوش فرا داشتہ لفظِ مذکر و مونث و مخنث شنیدہ در خاطر
گزرانید کہ مگر در دنیا سوائے مذکر و مونث مخنثی ہم بہم خواہد رسید از غرابت
مکرر این لفظ بزبان میگذرانید تا بدربار سلطنت مدار رفتہ وکیفیت
دام افتادن ماہی عزیب با حاجبان گفت بعرض سلطان رسانیدہ
ویرا طلبیدند سلطان را از ملاحظہ ماہی مسرتی رو نمودہ وجہ معتد بہ
عنایت فرمودند حضار حسد از بخششِ سلطان خوردہ سمتہ بکارش
کردہ کہ عاجز شود و بمراد خود نرسد عرض کردند کہ اگر این کیفیت
تذکیر و تانیثِ ماہی نگوید باید دست ازین زر بشوید بمعرضِ قبول
پذیرا گردیدہ از ماہی گیر پرسیدند کہ این ماہی مذکر است یا مونث
ماہی گیر لفظ خنثا کہ در سر زبانش بود ادا نمود زرہا گرفتہ بسلامت
برفت ہرگاہ تا ثیرِ صحبتِ ادنی این باشد تا با علی چہ رسد حسب الحکم

قضا جریان قدر توامان در تربیت شان سعی بلیغ و اہتمام تمام نمودند
اتفاقاً آنسہ پسر ودیعتِ حیات کردہ ازین دارِ فنا راہِ ملکِ بقا
پیمودند پسر چہارمین از صحبتِ علما بسر حدِ انتہا رسیدہ کامل گردید
روزے شاعری این شعرے گزرانیدہ لمصنفہ

ہر چہ در قسمت است می آید	نشود کم زیادہ از تقدیر

یک روپیہ صلہ یافتہ سرِ افتخار باوجِ عزت رسانید منہیان این
خبر را بمسامع علیہ سلطان رسانیدند و ارکانِ دولت و اعیانِ مملکت
از صرفِ بیجا بجود پیچیدہ شاہ را بمبالغتش خواندند ارشاد از زبان
الہام ترجمان گردید کہ برائے تہذیبِ اخلاق در صحبتِ علما باین پایہ
رسید بخشش ہم صفتِ سلطانی است نہ صرفِ بیجا اعتراض
شما از چیست عرض کردند کہ این مقدمہ در انتہا زیبا است بلکہ در جاتِ
ابتدائی بیجا است تا شاہزادۂ والا تبار منتہی نشود و از کم و بیشِ روزگار
برنخورد این مراتب بخشائیش را نسزد پس رائے جہان آرا منحرف
گردانیدہ از تدبیرش پرسید عرض کردند باید گرم و سردِ زمانہ را
بچشند تا باین مرحلہ برسد حکم شد سر بصحرا نہد و ہر کجا کہ قسمت بر درود

شاہزادہ آوارہ گردیدہ در بیابانی بزیر درختی خوابید کہ اسپش دزدان بردند و مالش یغماگران غارت کردند افتان و خیزان بشہری رسید انبوہے دیدہ بدور شعبدہ بازی حلقہ کشیدہ شریک تماشائیان گردیدہ کہ دختر بادشاہ آن دیار از دریچۂ قصر نظرش بر جوانی افتادہ پایش لغزید بدست کنیزے پیام داد تا جوان را بدام آورد و از وصلش برخورد کنیز بسر وقت جوان رسید زبان بگوشش آشنا گردانید جوان ترسیدہ از کنیزک پرسید کہ این ملکۂ آفاق بود مبادا این راز فاش شود و نوبت بدار کشد از سطوت سلطانی ترسان و از دہشت جہانبانی ہراسانم چندان ہیبت از سلطان دارم کہ یارائے آن ندارم پا بآن طرف گذارم کنیز بمکر و تدبیر جوان را شیفتہ و فریفتہ وقت شب را اقرار داد نمودہ رفت شہزادۂ آوارہ کہ پہلوے ہمان جوان ایستادہ این ماجرا را بسماعت فرمودہ و چون شباہنگام در رسید جوان از رفتن ترسیدہ شاہزادہ خود را بقصر دختر رسانیدہ ریسمانی آویختہ دید دست در او زدہ جنبانید کنیزک شہزادہ را بخیال جوان بالا کشیدہ ملکۂ آفاق را آگاہ گردانید از آنجا کہ شعلۂ جان سوز

عشق در کانونِ سینهٔ دختر افروخته بے اندیشهٔ خاندان ناموس را
سوخته مختاله وار آدابِ احضارش کنیزک را آموخت وقتے که در نگاهِ
آن خورشید سایه پرور بطلعتِ ماه منظر جوان افتاده نرم نرم زبان
بگفتگو کشاد شاهزاده همان بیت را بخواند هرچند ملکهٔ جهان التفات
زیاد از زیاد فرمود شاهزادهٔ والا تبار دیوانه وار جز آن بیت بر زبان
نراند از کنیزک رنجیده بغضب پرسید که همان جوان است یا دیگرے
چرا اهتمام در مرام نکنی و بعواقبِ امور بنگری کنیزک استعجاب
کرده از دهشت بر زبان آورده که شاید دیگرے باشد حکم شد
از بالا بپائین رود که قابلِ صحبتِ پریوشان نبود در ساعت از
بلندی به پستی آمده به پرستش گاهے در رسید
زنِ فاحشه با آشناے خود قرار دادِ وصال
در پرستش گاهے کرده نیمه شب روے به آن معبد گاه
آورده دید شخصے در زاویهٔ خوابیده خیالِ یارِ
خود نموده دست دراز کرده زبان به پوزش گری کشود که بمحنتِ شاقه
خود را باین مقام رسانیدم که مرا بمقصد رسانی و از صحبتِ خود

کامیاب گردانی شہزادہ والاتبار ہمان بیت تکرار کردن از خوابِ غفلت سر برآوردہ دید کہ ازین بیگانہ افشاے راز میگردد خود را بخانہ رسانید اتفاقا سواری شب گشت دامادی از معبد گذشت شاہزادہ بہمراہیان ملحق گشت تا بخانہ عروس رسید جا بجا در مجلس مردم جانبین نشستہ بعیش و عشرت مشغول گشتہ طرف عروس دانستہ کہ این شخص از جانب نوشہ آمد و طرف داماد حمل برین کرد کہ از مردمان جانب عروس باشد بہر دو جانب موقر گشتہ نزدیک عروس نشست چون ہنگام نکاح خوانی قریب رسید شور و غوغاے عظیم ظاہر گردید فیلی کہ ہمراہِ سواریِ شب گشت بود مست گشتہ در و دیوار بہم درشکستہ حملہ بمحفلیان نمود ہمہ اہل بزم نشاط از بساطِ انبساط حتی نوشہ برجستہ متفرق گردیدہ مگر شاہزادہ والاتبار کہ در پہلوے عروس قرار داشت قدم فرا نگذاشت فیل مست حملہ بشاہزادہ و عروس نمود شاہزادہ بچستی و چالاکی برجستہ بر سرش دوید کہ فیلبانی چند از متعاقب رسیدند فیل را گرفتہ از مجلس بیرون بردند بعدِ رفعِ ہنگامہ محفلیان مع داماد

محفلِ سور و بزم سرور را زیبِ تازه و زینتِ بے اندازه دادہ ہنگام شادی را گرم کردہ کہ عروس بے تحاشی فریاد و فغان برآورد کہ سوائے این شخص شوہر نکنم و بجانۂ داماد نخستین نمیروم مردم داماد ازین معنی رنجیدہ داد بدربارِ معدلت مدار پادشاہ بردند حسب الحکم قضا امضا مردمِ عروس و پدر و مادرش را بپایۂ سریرِ اعلے آوردند سلطان از غضب بجانب نگریست کہ وجہ ندادن دختر چیست با آنکہ مبالغِ خطیر بمصرف رسیدہ ہنگامِ زفاف نزدیک نگردیدہ عرض نمودند ما ہمہ راضی و دلشادیم مگر دختر راضی است بشوہر دیگر بادشاہ مستفسرِ احوال گردیدہ قصۂ فیل نشستنِ مردِ بیگانہ شنید حیرت بر حیرتش افزودہ سوار گشتہ توجہ بجانۂ دختر نمود دید شاہزادہ با عروس نشستہ بود از بیانِ احوالش پرسید ہیچ سخن بر زبان نراند مگر ہمان بیت را خواند استعجابش افزود از عیارش استفسار فرمود شاہزادہ زبان بماجرائے گذشتہ کشاد ہمہ کیفیتِ احوال خود برطبقِ عرض نہادہ بوسہ بصیغۂ دامادی بپایش دادہ بادشاہ بر مردی و مردمیش ہزار آفرین کرد دختر خود را در حبالہ اش

آورد جواہر باصفا و لآلی پر ضیا و اسپان باد پا و فیلان کوہ شکوہ وسایر اجناس بیشمار و اموال و اقمشۂ بسیار و ملک و ولایات بے نہایات بشہزادہ داد و نزد پدر فرستاد پدر از کیفیت انبوہ مال و خاندان دختر بپر سید شاہزادہ کما ینبغی بعرض رسانید تمام ارکان و اعیان و ہمہ اہالی و اعالی مقر و معترف گردیدہ کہ الحال آن بخشش لک روپیہ بپایۂ امتحان رسید ہر چند انسان سعی نماید آنچہ در قسمت بود بیابد لمصنفہ

آدمی سعی گر کند ہمہ عمر	نبرد ذرہ ز قسمت بیش

حکایت

شاعری شیرین زبان خوش بیان بعلم و کمال آراستہ بدانش و افضال پیراستہ مستغنی المزاج بود و بہ ثروت دیرینہ بسر اوقات مینمود تا بانزوا و گوشہ گیری آنچہ فراہم آوردہ تمام کرد عیالش مکلف شدند کہ بدربار سلطنت مدار رفتہ شعری گفتہ برائے دفع الوقت چیزے بدست آرو مارا از فاقہ برآر گفت تا دیوان مرتب نگردد و تصنیف باتمام نرسد جائے نروم و التجا بدر کسی نبرم چندان

عیالش اصرار بر اصرار افزودند که ویرا راضی نمودند این شعر نوشته لمصنفه

در تعجیل بکشا در اسوراست		قدم سنجیده نه کز جا نلغزد

سخا دمی داد بحجره سوداگری که با علی بود فرستاده لک روپیه قیمت نهاد گماشتگان سوداگر گفتند تاجر مذکور در ولایتی بعیده می باشد و بجهته هنگامه آرائی افواج سلاطین آمدن نمی تواند لااقتدا باین کار نیست به نزد زوجه او می بریم تا به بینیم مرضی او چیست آن شعر را نزد زوجه سوداگر برده از راه قدردانی قبول لک روپیه در صله عنایت نمود بخط جلی در حواشی ایوان بطور کتبه ثبت فرمود هرگاه هنگامه آرای فوج دریا موج سلاطین رفع شده سوداگر بشهر خود آمده متصل شهر نزول ساخته بار انداخته در دل خود مخمر گردانید که شب پنهان خود را بخانه بایست رسانید و نیک و بد زمانه بچشم خویش بی کم و بیش باید دید شبا هنگام ترک لباس کرده رو بخانه آورده در باز در مردان بخواب اندر و زوجه اش با جوانی هم بستر نائره غضبش مشتعل گردید تیغ از پی قتل شان کشید که نظرش

برکشته افتاده عنانِ غضب از دست داده متامل گردیده رسم تحمل ورزیده از جائیکه آمده بود برگشت چون صبح رسید هنگام شب گذشت بریدی بخانه فرستاده از آمدنِ خود آگاهی داد گماشتگان فرزند سوداگر را جهتهٔ استقبال پدر بردند و بشغف قدم بوس شدند سوداگر استعجابی نموده که جوانِ دوشینه همین بود از اصل و نسبتش استفسار فرمود که این پسر کیست و از کجاست گماشتگان گفتند فرزندِ ارجمندِ شماست از شادی ببالیده در پیرهن نگنجیده متوجه خانه گردید و از زوجه کیفیتِ کشته را پرسید زن عاقله حقیقت بیع و شری را بیان نموده شوهر زبان بتوصیف و تعریفش کشوده در صلهٔ شاعر لک برلک افزود پس انسان را لازم است که قدم سنجیده نهد و تعجیل در امری نکند تا از نهالِ صبرِ تلخ برِ شیرین خورد

لمصنفه

هر که تعجیل کند پیرِ شیطان گردد	آخر از فعلِ بدِ خویش پشیمان گردد

حکایت

مابینِ سلاطین آتشِ نزاع مشتعل گردیده کار بفوج کشی کشید از یکسو

آثارِ علبگی ظاہر و ہویدا و از جانبِ دیگر اضطرار و تلواسہ باہر دو پیدا
سلطان راہیبتِ مخالفت در دل افتادہ دل از دست دادا اہالی
و اعالی باہم مشورت نمودہ کہ باید درین باب خیرخواہِ خداوند نعمت
خود بودہ تدبیری کنیم کہ تسکینِ خاطرِ سلطان گردو تا از وساوس و اندیشہ
برہد جمعی گفتند ما راچہ افتاد کہ استفسارِ احوال کنیم و حضرتش را پند و نصیحت
دہیم برخی بران رفتند کہ وقت سختی و درشتی رو بنرمی نہادن
حاصلِ نمک حلالی بباد دادن است بعد از منازعہ و مجادلہ
ہمگی بمسامعِ علیۂ عالی رسانیدہ کہ ظاہر پاے ثباتِ جہان پناہ از فرط
خیال لغزیدہ است سلطان راہمتی و جلادتی باید تا دران مقامات
کہ توہمات رونماید بدستیاریِ عقل و پاداریِ حزم و عزم
دفعش کند و در میدانِ وسیع توہمات سمندِ اندیشہ را جولان ندہد
مبادا دشمن پیش دستی کردہ پاے ثبات از جا برد مناسبِ
این حکایتی بخاطر رسید کہ سوداگری سطے منازل و قطع مراحل میکرد
و در وادیِ خطرناکی مالش غارت گردید سید زنگولہ را قطاع
الطریق دران تیہ فراموش کردہ میمونان بردند از آنجا کہ شوقِ

میمون بلہو ولعب زیادہ بود ہر یک زنگولہ بدست گرفتہ جنبانیدہ آواز
زلازلِ زنگولہ درکوہ و دشت پیچید و شور و غوغاے عظیمی ظاہر
گردید ساکنانِ بلدہ و اطراف خوفِ عظیمی در دلہاے شان راہ
نمودہ حیرت بر حیرتشان افزود و ہمہ برین خیال کہ صحرا از فوجِ شیاطین
مالامال شدہ کہ روز و شب یک لخت آواز عجیب و غریب بگوش ما
آمدہ سلطان را ازین ماجرا آگہی دادہ در پے دفعش افتاد ہر چند
سعی نمود و اہتمامِ تمام فرمود ہیچ روے بہبودی ننمود زنِ عاقلہ بدربارِ
سلطان رفتہ بحاجبان گفت اگر سلطان اجازت دہد بہ تدبیر دفعِ این
ماجرا شود معروضہ اش پسندِ خاطر افتادہ بہ دفعش حکم داد آن زن مبلغ
صد روپیہ نخود بِرِشتہ خریدہ بسوے صحرا چون شیر مردان خرامیدہ
پاشید میمونان سیر چیدن نخود رو نہادہ زنگولہ از دستِ شان افتاد
زن ہمہ را جمع کردہ پیشِ سلطان آورد لہذا باید سلطان تو ہم
از شعبدۂ چرخ ننماید شاید کار از دستِ اداے بدفعش بر آید
بفضلِ اللہ از تدبیرِ صائب ارکان دفعِ اعادی گردیدہ سلطان بفتح
و فیروزی در سریرِ کیوان مشیر سلطنت آرمید پس سلاطینِ ذوی الاقتدار

و خواقین والا تبار را واجب و لازم بود که ہمت و تدبیر و جلادت
و جرات بوقت صعب از دست ندہند و پیروی خیال دتو ہمات نکنند
تا بمقصدِ خود رسند لمصنفہ

تا که زود آسان شود هر مشکلش آید به پیش		پادشه را جرات و تدبیرِ صائب لازم است

حکایت

عقل و ثروت را نزاع افتاده ہریک لنسبتِ تفوق بخود میداد چون
قیل و قال بطول کشیده نہایتش ہیچیک نگردید روے بعدل
آورده طلبِ انصاف کردند عدل گفت تا امتحان نه سازم بانصاف
نپردازم پس ہریک را فرمود که جوہرِ خود اظہار باید نمود ثروت که دودِ
نخوت در سر داشت قدم پیش گذاشت که به بنید در طرفة العین طرفه
کاری نمایم او سنے را بدرجۂ اعلے رسانم زارعی که قطعۂ جوار کاشته
بود شب خوابیده صبح که چشم کشود دید خوشہاے جوار مروارید
گردیده از کنارگیریِ عقل بے اختیار سیلابِ سرشک از دیده بارید که
ہمه حاصل سنگ شد باید ضیعۂ خود سنگ زد بنجاره راه گذر بود
بزاریش رحم نموده پرسید سببِ گریه چیست گفت خوشه ہا بجاے

دانۂ جوار مملو از سنگ گردیدہ الحال عیال و اطفال را امید زیست
نیست چہ ایشان بخورند و چہ اہلِ سرکار برند فی الفور عقل بر سر
بنجارہ دویدہ جوار را الصد منت بر قیمت کہ مالک درخواست کرد خرید
زارع از یافتنِ قدرے زر خوش وقت گردیدہ خود را بخانہ رسانید
بنجارہ بیچارہ خوشہہائے جوار کہ پُر از مروارید بود در جوال ہا کردہ
پُر نمود چون ثروت دید کہ عقل کارِ خود نمود کنارہ گیر شدہ صبح کہ بنجارہ
در جوال کشود دید جز جوار ہیچ نبود در تجسسِ زارع برآمدہ بمعاونت
عقل دریافتش شدہ کہ ثروت در نصیبۂ زارع است از وے
سوال نمود کہ برائے اخراجاتِ اہل و عیال ہیچ اقبال نوکری خواہی
فرمود زارع این معنی را از مغتنمات شمردہ قبولِ نوکریِ بنجارہ کرد
ہمہ جا بنجارہ و زارع منزل بریدہ تا بشہری رسیدند خواست
چیزے جواہر نذرِ سلطان کند بدستِ زارع سرجوالی وا کردہ چند
خوشہ برآوردہ در خوانہا چیدہ بدربار برد بنظرِ سلطان رسانید سلطان
از ملاحظۂ مروارید بسے مسرور گردید از بنجارہ پرسید این قسم مروارید ہا
وصفِ سلطنت چندین سالہ گاہے بنظر نرسیدہ مالکش کیست

بنجاره گفت مالکِ این جواہر درخانہ می باشد سلطان باحضارش حکم داد گفت وے از خیمہ خود ہیچ وقت برنمی آید سلطان گفت اگر این چنین است خود قدم رنجہ می نمائیم وبخانہ اش می آئیم بنجارہ ہر قدر خواست سلطان ازین ارادہ باز آید پیش رفت نشد نہایت اندیشہ ومتفکر گردید کہ مآلش کجا خواہد رسید دہقان را کہ سلیقۂ گفتگو نبود اگر سلطان چیزے پرسد چہ جواب دہد پیشتر از سلطان افتان وخیزان خود را بہ دہقان رسانید پردہ کشیدہ ویرا در عقب پردہ نشانیدہ تاکیدِ بلیغ کرد کہ ہیچ سخن بزبان نیاورد بجز بہتر وقتی کہ سلطان بہ خیمہ رسید سرِ جوالِ دیگر کشودہ چند خوشۂ مروارید بازبنذر گزرانید سلطان از فرحت برخود ببالید واز کیفیت پردہ پرسید بنجارہ بعرض رسانید کہ مالکِ ما گاہے قدم بیرون نہ نہد وروے کسی نہ بیند سلطان استعجاب کردہ عازم شد دخترِ خود بنکاحش آورد بے اختیار وبے استفسار بیرون پردہ از دہقان پرسید کہ دخترِ خود بنکاحت آورم گفت بہتر شاہ را از استقبالِ این معنی سرِدری شد وبنجارہ را اضطراری پدید آمد کہ این

دہقان ہیچ مدان معلوم نیست آخر نوبت بکجا رسانذ تن بہ تقدیر
درداده عرض نمود کہ مالکِ این بیچاره گرم و سردِ زمانہ چشیده و
نیک و بدِ روزگار ندیده گاہے قدم بیرون نمیگذارد اگر چیزے
پرسیده ایم جز لفظِ بهتر نمی داند کہ بزبان آرد سلطان را ازانجا کہ
خواہش بود معروضۂ ویرا اقبال ننمود در پالکیِ پرده دار سوار کرده بخانہ
برده دخترِ خود را در حبالۂ اش آورده حوالہ دی فرمود دخترِ بادشاہ
روے دہقان را دیده بر خود پیچید در غضب شده پیشِ سلطان
باستغاثہ آمد کہ ہمچنین کریہ منظر بد شمائل دیو پیکر کہ پایش زیاده
از نیم درع و رویش کم از تابہ نیست ہم صحبتم از چیست بادشاه
والا جاه فرمود ترا قدرش نیست ثروتی دارد کہ یک خوشۂ
جواہرش خراجِ مملکتی و سرمایۂ سلطنتی است ہمچنین پانصد
جوال پیشکش داده ملکۂ آفاق دید کہ شاه را خاطرِ وے بسیار است
سر بطاعت نهاده دست بر قسمت خود زده خاموش شده تن
برضا درداد شبی کہ ہم خوابی تقرر یافتہ بر بالاخانہ طلبیده بادی ہم بستر
گردید دہقان را کہ گاہے این چنین صحبت ندیده از قسم

شیاطین متصور نموده هرچند با وی کلمه و کلام کرد بجز لفظِ بهتر از زبان برنیاورد از آنجا که عقل کناره گیر بود از وحشت برخاسته دختر شاه که از کشش یکشِ آن تنگ شده بود لمحه غنوده دهقان وقتِ فرصت را غنیمت شمرده دربِ دریچهٔ بالاخانه را واکرده دستار خود را حبل المتین گریز پاسے ساخته خود را آویخت زیرِ بالاخانه که خندق عمیق بود همین قدر باقی مانده که اجلش پیام دهد و از دستِ نادانی برهد که عقل بثروت خندید که حال چه میگوئی درحقِ دستگرفتهٔ خود عمرش بپایان رسید اکنون خوشه هاسے مروارید را طرهٔ سر سازد و سیم و زر را بزیب و زینت بیاندازد و ثروت از گفتهٔ خود نادم گردید التجا نمود که رهائی این جز بدستیاری تو نخواهد بود فرمود که کارِ مهم همین دهقان را خیال آمد که عماری چنین بهشت آئین و دلبر ماه منظر پری پیکر قرین از کجا میسر آید پس این ثروت را از دست دادن نشاید بدستاویزیِ همان دستار سر از دریچه برآورده دختر شاه را بیدار کرده از غزلیاتِ رنگین و دوهرپت و کبت و دوهرهٔ دلنشین فریفتهٔ و شیفتهٔ خود ساخته بمواصلت پرداخته مهر از صندوقچه برداشته

گوہر مراد بر چید لمصنفہ

عقل برتر ز صد گہر باشد	ہمچو خرمہرہ سیم و زر باشد

حکایت

زناردار غریب و بے سرمایہ بود زوجہ اش اصرار نمود کہ بملکی رفتہ
سرمایۂ بدست آورد تا بفراغت اوقات بسری بسر برد ارادۂ سفر
کردہ بادیہ پیما گردیدہ تا در صحراے بر سر چاہی رسید خواست آب کشیدہ
نوشد ہمین کہ دلو بچاہ انداختہ غوغاے غریبی برآمدہ متحیر شدہ آباد
شیری غریو برآوردہ کہ ازین مخمصہ مرا برآر وقتی اعانت تو خواہم
کرد میمونی نیز فریاد کرد کہ من ہم مبتلاے ہمین بلا ہستم چارہ فرما کہ
گاہے ما حضر پیش تو خواہم آورد و ماری ہم آہ سرد برکشید کہ درین
چاہ بیجانم برسیمانی مرا برآر بدی کہ ہنگام صعوبت بفریاد خواہم رسید
شخصے کہ غریق آب آن چاہ بود خروش نمود کہ من ہم جنس تو ام
لطفی کن کہ پیش از ہمہ ببالاے چاہ رسم و ازین بلیہ برہم کہ حین امتحان
ممتحن شوم شیر و میمون و مار بالاتفاق بیکبار غوغا کردند کہ ازین شخص
باید ترسید زنہار او را بالا نکشید و بچاپلوسی وے اعتماد نکنید

زنار دار لمحہ تامل نمود کہ درین پیغولہ چہ غول خواہد بود کہ آوازہائے عجیب
می شنوم و چیزہائے غریب ملاحظہ می کنم با خود اندیشید کہ باید ہمہ
را بالا کشید احسان بہمگی کردہ رہانیدہ از ہمہ پرسید شما کہ دحوش اید یکے
خوردہ دیگرے خواہد گزید و یکی بدی خواہد کرد و دیگرے خواہد درید پس
بقسم امان وہید جملہ الحاح و عجز نمودہ کہ اگرچہ وحوشیم اما بجائے
نیکی بدی در زمانہ نبودہ الا ازین شخص اطمینان ندارید واز قعر چاہش
بر نیارید یکیک را از چاہ برآوردہ آداب شکریہ کردہ شیر گفت کہ ہرگاہ
مزاج خواہد بطرف بیشہ کہ کنام من است قدم رنجہ کنید سر
بہ پیشکش آوردہ از اطاعت نخواہم پیچید میمون گفت دران
صحرا کہ ماوائے دارم اگر تشریف آری ما حضری حاضر سازم مار منتری
آموخت کہ ہر وقت کار صعبی پیش آید این افسون بدمی مرا در نزد خود
بہ بینی واز امداد من رہائی یابی و آن مرد گفت اگر بکلبہ من رونق
بخشی ضیافت معقولی نمایم واز عہدۂ احسانت برآیم زنار دار بعد
الف داد قول و قرار را خود پیش گرفتہ برفت بہر شہر و دیا کہ رسید
از دوار گونی بخت ثمرہ نچید با خود اندیشید کہ ازین زیستن مردن

بهتر باشد اوّل بنزد شیر باید رفت یا بخورد یا بخوازد افغان و خیزان
خود را به بیشهٔ شیر رسانید شیر بچاپلوسی و انکسار پوزه بر قدمش
مالیده جواهر و طلا و نقره آلات شاهزاده که خورده بود از ایما و اشاره بنذر
گذرانید از همانجا بجانب صحرا که میمون بود گهرنمود میوه هاے
درختان صحرائی را ما حضر کرده بصد منت پیشکش آورد پس بخانهٔ
آن مردِ معهود رفته شنید که زرگر است خوش وقت گردید که این طلا
و نقره و جواهر را باستصواب این دوست قدیمی و یارِ صمیمی برهم
شکسته چیزے بخانہ رسانم و چیزے فروش سازم تظر باتحاد آن
همه مال را بنظرِ زرگر رسانید زرگر از ملاحظه اش برخود پیچید گفت
لمحه بنشین ماحضر براے تو آرم که یادگارِ زمانه تا پایدار باشد بسرعت
تمام بدربارِ سلطنت مدار رفته کیفیتِ جواهر و سرانجام شاهزاده را
بواقفانِ حضور گفت شاه را آتشِ غضب مشتعل گردیده که شهزاده
را همین پیقتل رسانید حکم باحضارش کرد که او را آورده بر سر دار
باید برد فی الفور جلاد جلادت کیش دو دیده زنار دار را کشان کشان
بدربار رسانید چون شب بر سرِ دست در آمده قضا در پرده بود قصاص

بصبح کشید حکم صادر گردید که فردا در سر دار بپاداش خواہد رسید
زنار دار را وحشت عظمی روے داد و دہشت و بیمے در دلش
افتادہ افسون دمیدہ مار حاضر گردید حقیقت زرگر و دار را ظاہر
گردانید مار بر خود پیچیدہ زبان دراز نمود کہ ما ہمہ بالاتفاق نگفتیم
ازین شخص در حذر باید بود کہ آفتِ جانت میگردد و بلاے ناگہانت
می شود آخر نشنیدی تا بسخن ما رسیدی حالا چارہ ازین بہتر نیست
زوجۂ سلطان را کہ شاہ شیفتہ و فریفتۂ اوست میگزم و از ہیچ افسون
افسون گران فرود نمی آیم و بر زبانش آمدہ اظہار می سازم کہ اگر فلان
زنار دار افسون دہد چارہ شود شاہ ترا خواہد طلبید باید بعرض رسانید
کہ قرار جان بخشیِ تو کند و احوالِ حال و ماضی را بیان نما تا بشنود
پس افسون دہم کہ من فرود آیم فی الفور آنچہ اظہار کردہ بعمل آورد غوغاے
عظیم از محل سراے سلطان برپا شد و خروش و افغان برآمد سلطان
با حضارِ افسون گران فرمان داد ہزار ہا افسون گر فراہم
آمدہ افسونہا دمیدند سودمند نیفتاد کہ زوجہ شاہ زبان کشودہ
فرمود کہ فلان زنار دار را بیارید بجز دمیدنِ افسونِ دے چارہ

من نخواہد گردید سلطان را جانِ تازہ درقالب آمد باحضارش حکم داد زنار دار سرِ خود بآستانہ اش سودہ زبان بعجز کشاد اقرار جان بخشی خود گرفتہ قصۂ ماضی وحال باز گفت سلطان بجان منت قبول نمود بفرود آوردنِ زہر مار حکم فرمود ہمین کہ افسون دمید زوجۂ شاہ ہشیار گردید زنار دار انعام ہا گرفتہ از درِ سلطان بسلامت رفت واز فسادِ بیچارے زرگر آتشِ غضبِ سلطانی افروختہ خرمنِ حیاتش بسوخت بقول اینکہ کرد کہ نیافت لمصنفہ

چو بد کرد است بد راید سزادہ	بہ نیکان ثمرۂ نیکی جزادہ

حکایت

تاجرے ہزار من آہن خریدہ بفروش نمی رسید چون عزمِ مسافرت داشت درخانۂ آشنا امانت گذاشت بعدِ مدتے کہ از سفر باز گردید آہن ہاے خود را طلبید آشنایش گفت کہ موشہا ہمہ آہن را خوردہ ہیچ بجا نماندہ تاجر در دلِ خود اندیشید کہ اگر تجسس کنم سودی نخواہد بخشید کشادہ پیشانی بپاسخ آمد کہ تصدقِ جان و مال ہر چہ شد شد بعدِ چندے دعوت آشنا نمود کہ شادیِ نور چشمیست

شریک بزمِ نشاط باید بود وے از آمدن معذرت خواستہ پسر خویش فرستاد تاجر آمدنِ آن پسر را از مغتنمات شمردہ ضیافتش کردہ رخصت بازگشتن نداو پدر چون دید پسرش باز نگردید بدروازہ سوداگر آمدہ فرزندِ خود را طلبید تاجر ساعتی آرے بلی کردہ گفت در نماز ایستادم کہ موران کشان کشان ویرا بردند بعد ازاں اوا سے فریضہ ہر قدر در طلبش شتافتم اثرش نیافتم آن مرد چون این سخن شنیدہ آہِ سرد از دلِ پُر درد کشید باستغاثہ بدربارِ سلطانی دوید وکیفیت را بعرض واقفانِ حضور رسانید کہ فریادرسیِ بیکسان نماو دستگیریِ مظلومان فرما آتشِ غضبِ سلطانی مشتعل گردیدہ تاجر را طلبیدہ خطاب وعتاب فرمود کہ این چہ تاویل بیجا است عذر کشیدنِ موران را و انشگاف باید نمود تاجر عرض کرد کہ اگر امانِ جان بخشی یا ہم حکایتی یاد دارم بیان نمایم ارشاد شد اگرچہ استماع نمودنِ عذر بد عذر شایان نباشد لکن لازمۂ عدالت اینست کہ احوالِ ہر ضعیف ونحیف از اول تا آخر بسماعت آید تاجر کہ رخصت عرض نمودن گرفت بادب گفت پادشاہی را طوطیِ شیرین زبان

خوش بیان بود که از بس میل بآن داشت لمحه از نظر خود دور نمی فرمود
و بلولی پری پیکر ماه منظر چندان تعلق خاطر داشت که دقیقه
خاطرداریش از خاطر اقدس نمیگذاشت اکثر بخشش بے پایان
باو مینمود و عطیات وافر عنایت میفرمود طوطی بطرز نصیحت هر بار
بمسامع علیهٔ عالی میرسانید که ازین زر سپاه را بدهید زور بازوے
سلطنت خواهد گردید و اگر بعلما و فضلا و شعرا عنایت شود موجب
نیک نامی گردد و اگر براه خدا بصرف آید مورث مغفرت و حسنات
باشد این که رایگان لولی برد سودی بدین و دنیا و آخرت ندهد
اکثر سخنان طوطی پسند خاطر مشکل پسند والا گردیده در دادو دهش
بلولی اهمال ورزید لولی با خود خیال نمود که سلطان مرا میخواهد و چه قصور
در بخشش از چه باشد تفتیش کرده پے برد که طوطی خدعه بمیان آورده
شکسته خاطر گشته در دل گره بسته تا روزیکه سلطان در عین
سرور مختلط بود غمزهٔ بیگانه نمود سلطان بهزار جان فریفتهٔ وے گشته
فرمود که هرچه خواهی طلب نما عرض نمود از تصدق والا همه چیز ها مهیاست
مگر شیرین سخنی طوطی مرا خوش می آید اگر بخشی عین عنایت باشد

بادشاہ طوطی را عنایت کردہ لولی فرحناک و را بخانہ آوردہ
پر وبالش برکندہ برائے ذبح کردنش بتجسس کارد بہر سو شتابان
شد طوطی زندگی را غنیمت یافتہ در درون مزبلہ شتافت لولی باز آمدہ
طوطی را ندیدہ گمان کرد زاغی او را بردہ کارش بہ تمام رسانید
شاد و خرم گردید چندی طوطی دران مزبلہ بسر بردہ فضلاتیکہ می افتاد
آذوقہ کردہ تا پر برآوردہ روزے قابو دیدہ بہ ہوا پرید معمول
لولی این بود کہ ہمیشہ بپرستش گاہ رفتہ پرستش مینمود روزے
بجہتی معاتب سلطان شدہ از بیم سطوت سلطانی بمعبدہ آمدہ مناجات
کرد کہ اگر سلطان مہربان شود فلان مبلغ نیاز خواہم آورد طوطی کہ در کمین
قصاص بود بطوریکہ از معبدگاہ آواز آید بیان نمود کہ اگر فردا صبح موے
سر را بتراشی و روی خود سیاہ کردہ بخر سوار شوی و در ہمہ شہر
گردیدہ باز آئی سلطان از کردہاے ناکردنت درگذرد و باز
بصحبت خود سرفرازت کند لولی را حالتی پیدا شدہ بخانہ آمدہ
ہرچند ہمنشینان ممانعتش کردند سود مند نیفتادہ موے سر
تراشیدہ بخر سوار شدہ تشہیر شہر گردیدہ بخانہ باز رسید

مگر ہیچ اثرے از الطافِ سلطانی ندید باز بہ پرستش گاہ رفتہ
نالۂ وشیون آغاز کردہ فریاد و فغان از دل برآورد طوطی آواز داد
کہ پسرِ طوطی بر کندی در مکافاتِ عمل سوے سر تراشیدہ تشہیر شہر
گردیدی حکایتی کہ یاد داشتم عرض کردم ہمین طور قصۂ من است
اگر آہنِ مرا موشہا خوردہ باشند پسر او را ہم موران بردہ باشند
سلطان از مواخذہ پرسید کہ ہزار من آہنِ تاجر را موشان بمصرف
رسانیدہ گفت بلے حکایتِ امانتِ سوداگر را بتمامہ معروض داشتہ
بادشاہ بخندید کہ پسر ترا نیز موران کشیدہ لاجرم آن شخص نادم شدہ
بر سرِ انصاف آمد قرار دادے آہن نمودہ پسر خود را طلب فرمودہ
کہ گفتہ اند ہر کہ تخم کاشت وقتِ درو حاصلِ ہمان برداشت **لمصنفہ**

اے مرد پلی نہ بردہ کہ آخر چہ می کنی	غافل ازین گذشتہ خود زود بدروی

حکایت

امیری خانہ سامانی داشت باخلقِ کریم آراستہ و بہ لطفِ
عمیم پیراستہ دلہاے وضیع و شریف را بجو درام کردہ عالمے را
بدام احسان آوردہ بتقریبِ شادی خواست ضیافتِ امیر نماید

وہمہ ندما و مصاحبان و ملازمانش را اکرام فرماید ملتمس پذیر گردیده امیر
و ملازمانش بخانۂ خانہ سامان رونق بے اندازہ بخشید بہ بزم سرور
ہریک بقاعدہ در جاے خود نشستہ مسرور و کامیاب گشتہ چون
نوبت ضیافت بداروغۂ فراش خانہ رسید فراشی در مجلس صدر نشین
گردید خانہ سامان نشستن او لی را برتر از اعلے نامناسب
دیدہ برخیزاینید فراش کینۂ خانہ سامان در دل گرفتہ رفت روزی
امیر در خواب بود کہ فراش بجاروب کشی آمدہ باخود تکلم می نمود
کہ خداوند نعمت ما بخانہ سامان آنقدر اعتماد داشتہ کہ جمیع امور
خانہ را بوے واگذاشتہ واین نمکحرام از بے حمیتی دست انداز
بر محلات شدہ امیر از استماع این کلمات از جا برآمد از جاے خود
برخاستہ پرسید چہ سخنان گفتنی فراش دیوانہ وار بیگانہ صفت
از خود گفت در خواب بودم نمیدانم چہ سخن نمودم امیر را استعجابی
رو داد کہ تا در دل چیزے نباشد بزبان نخواہد آمد از خانہ سامان
بے جہت رنجیدہ در پے انتقامش افتادہ از آمد و رفت دربار
ممنوع گردید خانہ سامان بیچارہ بیگناہ تجسس کنان کہ در خدمت

خداوندِ نعمت قصوری و ناشکری نکرده ام که باین بلیه گرفتار شدم آخر بخاطرش آمد که
فراش فضولی کرده مرا بدام تقصیری آورده وی را تملق و چاپلوسی زیاده از حد نمود عنایات
بے نہایات در بارہ اش فرمود و بدام احسان آوردہ اصلِ حقیقتِ
کدورت مزاج وہاج امیر دریافت کردہ باز پرسید کہ بچہ تقریب مزاجِ نازکش
از من رنجانیدی و دستِ من از ذیلِ داماتِ عاطفتش بریدی
گفت یہ سخن سہلے گفت تدبیر دفع این کدورت میدانی گفت بلے
در طرفۃ العین خانہ سامان سرمایۂ عمری بخانہ اش فرستاد تا قرار
برفعِ غبار کدورت از سجنجلِ خاطرِ اقدس داد فراش بطرزِ معہود روزے
جاروب کشی خوابگاہ امیر مینمود زبان بواہیات کشود کہ عجب تماشائیست
خداوند نعمت ما در خلا رفتہ گذر میخورد امیر متحیر شدہ در دلِ خود تصور
نمود کہ گاہے درجاے حنر و گذر نخوردہ ام این فراش واہیات
تراش مجہول و تراژ خا بود فوراً از خوابگاہ برخاستہ پرسید کہ چہ
گفتی گفت ہیچ در خواب بودم پس امیر را اعتمادی بخانہ سامان پیشتر
بہم رسیدہ وی را طلبیدہ معذرت کردہ بکارِ خود سرفراز گردانید
لہذا اہلِ خدمت را می باید کہ از بدبین و کینہ ور احتراز نماید و خداوندِ

نعمت را لازم بود کہ بسخنان ادائی بے تحقیق در پے انتقام نیفتد
چنانچہ بکینۂ ادنی فراش کہ آزردہ دل بود خانہ خانہ سامان را بباد داد۔

لمصنفہٗ

گوش برگفتۂ بیہودۂ غماز منہ	کوز بدخوئیِ خود خانہ بر انداز بود

حکایت

زاغی درباغی آشیانہ بدرختی نہادہ ماری درآنجا می بود ہر بیضہ
کہ میگذاشت بباد میداد زاغ از جورِ مار بجان آمدہ ہر چند
تدبیرِ دفعش کردہ سودی ندادجفتش خواست بدرختِ دیگر آشیان
نہد زاغ بجلاے وطن راضی نشد از درماندگی شکایتِ زاغ نزدِ
طوطی برد حکایتِ جورِ مار کرد طوطی گفت مرا نقلی بیاد آمد کہ بوتیماری
راساحلِ تالابچہ مسکن شدہ ہر ماہی کہ آمدہ چشم پوشیدہ صید کردہ
می کشاد ماہیان را ازجفایش خوفی در دل افتاد باہم مشاورشدند
کہ ازدستِ بوتیمار برہند سرطان کہ شریکِ مشورت بود بکنار
عبور نمود از بوتیمار پرسید چرا از سستی چشم می پوشی مگر المی تو رسیدہ
بوتیمار کہ خمیرِ شش پُر از فتنہ و فساد بود بغمخواری تمام اظہار نمود کہ از

انقلاب زمانه بوقلمونی ماهی گیری تهیه نموده دام بزرگی در دریا بگسترد و
همه ماهیان را بدام آورد چرا متفکر نباشم یکی آنکه همه ماهیان گرفتار
می شوند و دویم آذوقهٔ من تمام میگنند در شش و پنج حیرت ماندم که چه
چاره وتدبیر سازم ماهیان از استماع این سخنان مشوش خاطر
گردیده تدبیر از بدخواهِ خود پرسیدند گفت از دستِ منِ بیچاره چه میشود
این قدر قدرت ندارم که بار همه ها بر دوش گذارم مگر اینکه تالابچهٔ
قریب است یک یک را از دوش بمنزلِ مقصود میرسانم ماهیان
آفت زده همگی بگفتهٔ بدخواه در دهنِ اجل شده بقلزمِ شکم بوتیمار
افتادند که نوبت به سرطان رسید آنرا هم خواست بگوچه که ماهیان
رفته اند برد فهمیده از خوابِ غفلت بیدار گردیده پرسید مرا چرا در ورطهٔ
هلاکت آورده گفت چون دشمن بودم دوست شدم و با تو خلطه
و آمیزشِ پیدا کردم میخواهم ترا فرو برم تا بمقامِ یگانگت رسم سرطان
که جای دم زدن ندیده از نیش های خود گلویش بریده سرِ
دشمن به سندان نیش کرده بباقیِ ماهیان رسانید طوطی هرگاه قصهٔ بوتیمار
اظهار کرد زاغ بصد الحاح بمعرضِ بیان آورد که چون عقلی نیست

گر که از و کارِ خود بر آرم چشم داشت رہنماے دفع دشمن از تو دارم گفت
در خانۂ بادشاہی رفتہ جواہر گران بہاے برگرفتہ در جاے مار انداز و
باین تدبیر کارش بساز زاغ بگفتۂ طوطی عمل کردہ لشکریانِ سلطان
بطلبِ جواہر در جاے مارشدہ جواہر بدست آوردہ ماربا ین تدبیر
اجلش در رسیدہ سرش کوبیدہ گردید پس از نیکی نیکی بر آید جزاے شر
شر باشد لمصنفہ

زتدبیری سرِ دشمن تراشد	مآلِ خیر آخر خیر باشد

حکایت

فقیر مرائی بود بہر در گدائی نمودہ مالی بدست آوردہ در رومال
خاکستر آلودے کردہ عزیزتر از جان میداشت وگاہے جدا از خود
نمی گذاشت دزدے درپیش افتادہ زبان بہ ارادۂ ارادت کشادہ
کہ ہمچو تو پیری ندیدہ و مانند تو قطبی نشنیدہ ام ہرچند فقیر
انکار نمود دزد اصرار و الحاحش افزود آخر التماسش قبول فرمودہ
بہ بہانۂ ارادت شب و روز ہمراہش می بود تا روزے عرض کرد
کہ مدتی ہست از خدمتت جانِ تازہ یافتہ ام میخواہم الحال اگر

در خانه دارم تو اضعنت کنم فقیر انکار ورزید اصرارش بجاے نرسید
باراده مهمانی در خانهٔ مرید مسافر گردیده باہم از آبادانی برآمده بادیه پیما
شدند مرید ہر قدر خواست دست انداز شود دست نیافت که
فقیر را در بین راه احتیاج افتاده بگوشهٔ دور شتافت از آنطرف
غائب شدن پیر از نظر و ازین سو برون مرید ہمیان را بار و بال خاکستر
آلوده پُر از زر فقیر تا بر سر قدم نشسته چشم کشاده تماشاے لاطائل
افتاد دید دو گوسفند صحراے باہم می جنگیدند خون از شاخ ہر دو روان
گردیده خرگوشی آمده می لیسید با خود اندیشید که این خرگوش بیهوده
ترس جان نموده مفت براے جزئی آذوقه جان می دہد چه کند از طمع
دیده سبب بصارت میشود درہمین گفتگو بود که صدمهٔ شاخ گوسفندان
بخرگوش رسیده مغزش پاش پاش گردید فقیر متألم بمقامی که ہمیانچه
گذاشته بود مراجعت نمود دید ہیچ نیست دست تغابن بر سر زدن
گرفته بجا بنی رفت و از تحیر مدہوشی راه خانهٔ خود فراموش کرده
رو بشهری آورد چون وقت شب رسیده مهمان سوداگری گردیده سوداگر
آمدن فقیر را از مغتنمات شمرده بزوجهٔ خود تاکید کرد که براے

میزبانی فقیر چیزے از بازار خریده می آرم تو تا آمدنِ من پاسداریش
میکن خاطرش از غفلت مشکن این بگفت واز خانه بیرون رفت
که زنِ حجامی آمده پیامی براے زنِ سوداگر که فاحشه بود آورده که
مشتاقِ جمالِ بیمثالت را یاد کرده دیدهٔ انتظار براه است که زود
بروے وضیا بخشِ چشمش شوی از استماعِ این خبر بے پاو سر
خودرا بزیور آراسته و پیراسته قدم از خانه بیرون نهاده بسرعت
تمام تر روان گردید که سوداگر دوچار شده مویش گرفته کشان بخانه
رسانید بعد از زد و کوبِ بسیار دستش بچوبِ ستونی بسته خود که
نشهٔ خورده بود خوابید که باز زنِ حجام پیام آشنایش آورد
که مشتاق است و بے تو زندگی بروے شاق وے باز زنِ
حجام گفت که هرچه باداباد دلِ عاشقِ مضطر خود لمحهٔ تسکین کنم اگر تو
درجاے من دست خود بربندی زود بروم زنِ حجام اورا رها نموده
دست خود بچوبِ ستون بسته درجایش ایستاده بود بعدِ ساعتی
سوداگر هشیار شده زبان بعتاب کشود که آنچه می شنیدم بچشمِ خود دیدم
حال هم از کرده ناکرده نیت میگذرم بشرطِ اینکه احتیاط داری

آینده قدم از خانه بیرون نگذاری زن حجام اندیشید که اگر بپاسخ
آیم بسزا خواهم رسید خاموش گردیده سوداگر متغیر شده که هنوز این
از غرور نیامده برخاسته بینیش بریده باز خوابید زن سوداگر بخانه
باز آمده از زن حجام حقیقت احوال پرسید وے بینی بریده را
بنذر گزرانیده در دم رهایش داده بدست خود چوب بسته ـ
بجایش ایستاد بعد لمحه آغاز طلوع نیر جهانتاب گردیده صبح رسید
زن سوداگر بغوغاے تمام خروشید که یا الٰہی داننده و بیننده
اگر خطاے از من صادر نگردیده شوهرم بینی مرا بریده زود به شود که
بیگناهی من ظاهر گردد شوهر همین که برخاسته بینی برویش
دیده منفعل گردیده جبین بر قدمش مالیده معذرت نموده زبان بعفو
تقصیر خود کشود زن حجام با بینی بریده در تفکر افتاد که جواب
شوهر خود چه خواهم داد درآن اثنا شوهرش از خواب بیدار گردیده استره
طلبیده آن زن استره به پیشش پرانید حجام متغیر شده استره را
به نزدش اگنده آن زن بهانه جوے خروشید که ناحق بینیم
برید هر چند حجام خواست از معذرت دم در کشد نکشید گریبان خود را

در دربارِ سلطانی رسانید زبان بشکوهٔ شوہر کشاد سلطان باحضار حجام فرمان داد ملازمان دویده حجام را کشان کشان برائے قصاص کشیدند فقیر از دُور دیده فغان برکشید که لمحهٔ تامل کنید از سلطان سوالی دارم دوان بنزدِ شاه رفته احوال شبینه بگفت استعجاب نموده حکم بقصاص ہر دو زن فرموده بپاداشِ عملہائے خود رسانید

لمصنفه

آنکه از مکر مال را اندوخت	دردِ بر سر رسیده جانش سوخت
چون زنان بهرِ خود بدی کردند	دست بر دست ثمرہ اش بردند

حکایت

سپیشی دربسترِ فقیرے بود بغربت بسر اوقات مینمود سر خکی در آنجا خواست جاگیرد سپیش مانع آمده زبان بجواب کشود که من بجائے خود ہرگز جا بتو نخواہم داد سر خک عجز و الحاح نمود که من در سایهٔ تو خواہم آسود گفت کارِ خرد مند نبود در خانهٔ خود غیری را دخل دہد مگر از جان دست بردار شود سر خک بتملقِ زیاده از زیاده پیش آمد تا در دلِ وے شوقِ مصاحبتش افتاده قبول کرد که انچه

مقدر است خواہد شد سر خک را تا بہ بستر جائے داد از بس گرسنہ بود گرگ بازوے فقیر را بہ نیشتر نیش کشاد فقیر بجستجوے گزندہ برآمد کہ سر خک بچالاکی از بستر بدر شد و سپس کہ غافل بود گرفتار گردیدہ از پشتِ ناخنِ انتقام بپاداش رسید آنکہ در فریب و مکری آید جان خود را نذرِ وے نماید لمصنفہ

هرکه در دامِ دیگرے افتاد		رایگان جانِ خویشتن را داد

حکایت

گرگی در صحرا گرسنہ شد تجسس طعمہ از غفلت بشہر آمد سگان در پیش افتادہ سر در قفایش نہادند گرگِ صحرائی حواس باختہ ہر سو میدوید تا در خم صباغی افتادہ رنگین گردید از خم بیرون رفتہ راہِ صحرا پیش گرفت جانورانِ صحرائی از ہیبتش ترسیدہ ہمگی از پیشش گریزان گردیدند گرگ زبان کشودہ استمالتِ جانوران نمود کہ از من مترسید و اطاعتِ من قبول کنید وحوش امانِ جان یافتہ بخدمت شتافتند گرگ در زمرۂ جانوران گرگانی کہ فراہم آوردہ بودند بر انداز اندیشۂ اینکہ پیشِ اینہا کہ ہم قوم اند راز م در پردہ

نخواہد ماند پس در میانۂ شیر و پلنگ و یوز و دیگر درندگان تنہا
گردید روزے گرگان از دور خروشیدند او را نیز حالتِ اصلی
بران داشت کہ خروشید جانورانِ درندہ ہمگی نادم کہ عجب کارے
کردیم سر باطاعتِ گرگی در آوردیم شیر کہ او را بلے زور دید سیلی
بر سرش زدہ مغزش پاش پاش گردید ہر کہ باعانت زور بازوے
خود شکستہ تنہا ماند از دستِ زور آوران بجان آید **لمصنّفہ**

زور بازو ہر کہ دار در ستم است	ور بماند بیکس از زالی کم است

حکایت

تاجرے ہمیشہ مسافر بود چندین قطارِ شتر حمل و ثقلِ بارش
میمنود روزے در بینِ راہ شترے وا ماند تاجر چارۂ اش ندیدہ
طمع از و برید بارش سر بارِ دیگر شتران کردہ بجانبِ منزل براند روزی
شیر در آن نواحی شتر را دید از ہیئتش کہ ہرگز ندیدہ بود
متعجب گردید از پلنگ و گرگ و زاغ کہ رفقا بودند نامش پرسید
زاغ گفت من سیاحم و اکثر در شہرہا کوہانِ شتر نشستہ بر می افشانم
منش این و شتر ہمین شیر گفت او را در خیلِ ایشان شامل کنید

زاغ بر سرِ شتر پرید و بسامعش رسانید کہ سلطانِ ما ارادہ دارد ترا در سر رشتۂ رفقا گزارد شتر زبان بعذر کشاد کہ نصیحت بزرگانِ خود مرا آمدہ بیاد کہ گفتہ اند اعتماد بچار چیز نشاید یکے جانوری کہ با چنگال باشد دوم مردے کہ سلاح دارد سیم ہمراہیِ زنان چارم مصاحبتِ سلطان زاغ التماسِ شتر بشیر رسانید شیر گفت ہمراہیِ زن کہ متعذر باقی از سہ چیز دیگر امان دادم اورا خاطر جمع گردانید شتر امان یافتہ بخدمتِ شیر شتافت چند روزے بہمین نہج اوقات بسری می نمود کہ روزے شیر را با فیل مجادلہ بود بعد از حملہ ہائے بسیار فیل از پا در آمد و شیر مجروح شد رفقا بزورِ بازوے وے آفرین ہا کردند و بس و اما بندہ گشتا ہرا خوردند شیر کہ از صدمۂ دندانِ فیل طاقتِ شکار کردن نداشت رفقا را چند روزے گرسنہ گذاشت ہمراہیانِ شیر از گرسنگی بے طاقت بودند بہ نزدِ وے آمدہ استفسارِ خیریتِ احوالش نمودند کہ ما نمک پروردگانِ خوانِ احسانیم چہ شود طعمہ بہم رسد تا زندہ مانیم شیر گفت چندان ناتوانم کہ صید کردن نتوانم وقتِ یاریِ یاران و ہنگامِ دوستیِ دوستان است

هر قدر رفقایش بچهار جانب شتافتند هیچ صیدی نیافتند
ازان که شکاری بهم‌دست نمودند زبان بمعذرت کشودند که از
سطوتِ سلطان آثارِ جاندار نگر همین شتر در اطرافِ بیابان نیست
شیر بغضب از جا برجست که شرطِ امان این نباشد که هر که در
پناه آید با وی همین سلوک باید رفقا مایوس شده فراهم
آمده باهم مشورت نمودند که تدبیر چیست و سوای شتر طعمهٔ که دست
و دهان باشد نیست زاغ گفت قصهٔ برادرِ بزرگ خود یاد دارم
که ملازم سلطان بود و وامانده اورا صرف مینمود تفصیلش اینکه
نجاری بصحرا درآمد سلطان با او دوچارش شد نجار ترسید که عمر
بپایان رسید نان و کباب بمصالحی که همراه داشت روبروی
شیر از دور گذاشت شیر آمد نان و کباب را بخورد و بسیار
توصیف ذائقه‌اش کرد که با تو آشتی نمودم و جان بخشیِ تو فرمودم
بشرطِ اینکه هر روز این آذوقه آورده باشی گفت بدیده منت ازانجا
رهائی یافته بخانه شتافت و چون مردِ ساده لوح بود همواره بهمان
نهج ضیافتِ شیر می نمود شیر دست از شکار برداشته شیوهٔ ضیا

کردن گذاشت رفقایش دو سه روزی بے آذوقہ بسر بردہ آخر
تجسس کردہ بہ نزدِ شیر آمدہ زبان بہ تمنا کشودہ استفسار نمودند
کہ مدتی است از تصدقِ فرقِ مبارک چیزے آذوقہ نرسید شیر
گفت از غیب چیزے میرسد باز تجسس برائے چہ و این ہمہ تگ
و دو برائے کہ گفتند ما کہ نمک پروردہ خوانِ احسانِ سلطانیم از آن
طمعہ کہ صرفِ شاہ می شود و الششں بما رسد شیر رفقا ہمراہ گرفتہ بجائے
کہ سنجار کباب و نان می آورد رفت نجار تا شیر را با رفقایش دید
در دل اندیشید کہ الحال وقت در رسید ترسان ترسان کباب و
نان بہ نذر شیر گذرانید برادرم زبان لطعن کشود و شیر را سرزنش
ہا نمود کہ سلطان کجا بدستِ دیگران نگرد و اندوختۂ غیرے خورد شیر
را حال دگرگون گردیدہ پنجہ بر سرش زد کہ مغزش از ہم پاشید
از این تدبیر در روزیِ ہمہ وا شد و آذوقہ بدست آمد پس باید چنین
تدبیر کرد و مزاجِ سلطان را بر سرِ خوردنِ شتر آورد گفتند برادرِ بزرگِ
تو آن تدبیر نمود ترا ہم در پئے این تدبیر باید بود گفت کارِ من بنگرید و
تدبیرم ببینید در خدمتِ شیر التماس نمود اگر شتر بجانِ نثاری

راضی خواهد بود چه جاے اندیشه و کدام بدعهدی و بدقولی است شیر
گفت اگر شتر خود این عرض بکند مضائقه نبود زاغ با رفقا
تمهید کرده رو بخدمتِ شیر آورد و زبان به تمنا کشاده که مدتی از تصدقِ
فرقِ مبارک بسر برده ایم الحال که حالتِ سلطان را چنین مشاهده
میکنم دل میخواهد خود را نثار گردانیم پلنگ گفت گوشت تو مردار
بود خداوند نعمت را نسزد و اگر هم بکار آید ازین قلیل چه بر آید
جانِ خود را نثار میکنم گرگ گفت گوشتِ تو غلیظ و بدبوست
سلطان را روا نیست وجودِ من از براے چیست من جان نثار
کنم و تصدق آقاے خود شوم زاغ و پلنگ گفتند گوشتِ تو هم
طمعی ندارد سلطان را غذاے خوشگوار باید اشتر دید که نوبتِ
یاران بسر رسید با خود قرار داد من هم ازین تمهید رهائی یابم چون طلازم
شده ام لازم افتاد فی الفور آن اجل رسیده گردن کشیده
بعرض رسانید که میخواهم جانِ خود نثار سازم زاغ گفت
آفرین چه قدر صادق الاعتقادی که جان را در قدمِ آقاے خود دادی
روبه شیر نمود که الحال چه باقی مانده دیگر بدعهدی نخواهد بود شیر

اشارہ بہ پلنگ کردہ کارش باتمام رسانید دو روزے غذاے سلطان و یارانش گردید۔ لمصنفہ

گرچہ سلطان نیک خو باشد	از رفیقانِ بد حذر باید

حکایت

بومے بہواے خدمتِ سیمرغ بیتاب او از صحبتش در اجتناب بوم گفت میخواہم از خدمتت استفادہ حاصل کنم و بہرہ مند شوم و فیضے برم چون بزرگان کوچکان زاہنواز ند و شاہان رعایا را پرورش سازند سیمرغ را بحالش رحم آمدہ التماس قبول شد چندے بخدمت بہرہ مند بود تا رخصتِ خانہ گرفتہ التماس نمود کہ در خدمتِ سراسر سعادت فوائد بسیار دیدم و بمرادِ خود رسیدم از ہم جلیسی تو نام آور گردیدم میخواہم وقتِ فرصت گاہے از راہِ کرم بخانۂ احقر قدم رنجہ فرمائی کہ آبرو و عزتم بیفزائی سیمرغ قبول کردہ نویدِ آمدنِ خود داد اتفاقاً بعدِ تمادیِ ایام سیمرغ را اتفاقِ سیر افتاد بجاے کہ بوم نشان خانۂ خود دادہ بود قدم رنجہ نمود بوم از مقدمش سرِ افتخار باوج سودہ تکلیفِ ضیافتِ دو سہ روز نمود کار و ای وقتِ

شب زیر درختے کہ آشیانۂ بوم بود بار فرود آوردند و صبح تہیۂ مسافرت
کردند بوم از بدخصالی آوازے بر آورده اہلِ کاروان آوازِ شومِ مثل
را شگونِ بد شمرده آن روز را مقام نمودند و سے برائے دست
آوردن طعمہ بہر میز بانی سیمرغ از آشیان پر فشاند و سیمرغ ہمانجا
بماند چون تحفہ بہم نرسید از خفت باز آمدن در خانہ تکاہل ورزید
صبح کہ اہلِ کاروان از آنجا روان بودند خیال نمودند و یروز از ہمین
درخت آوازِ شومِ بوم آمد مبادا باز گوشش زد گردد تیری بچلۂ کمان
نہاده بر بالائے درخت انداختہ سینۂ سیمرغ را ہدف ساختند
سیمرغ کہ جلیسِ سفلہ گردیده کارش باتمام رسید۔ لمصنفہ

صحبتِ سفلہ خود ضرر دارد	روزے از طورِ بد بیازارد

حکایت

سیمرغ چند بساحلِ دریاچہ بودند از تابشِ آفتابِ تموز ارادۂ
سایۂ سرحد نمودند سرطان گفت ہر کجا روید مرا نیز ہمراه برید تا
محروم از خدمتِ دوستانِ قدیم نمانم کہ بموسمِ تابستان درین ریگستان
نتوان زیست گفتند ما بہ ہوا می پریم ترا چگونہ بریم گفت حکمتی

عرض مینمایم که همراه بیایم هر دو سر چوبی را بمنقار بگیرید من وسطش را بدہان می گیرم پرواز کنید و همراهِ خود بمنزل رسانید گفتند بشرطیکه گوش بسخنِ کسے ندهی و تکلم نکنی همچنان کرده چوب را بمنقار برداشته در هوا پریدند تا بشهری رسیدند مردمانِ شهر هر سو تماشا زبان بقهقهه کشادند تعجب کنان سرطان و چوب و پرندگان را نشان بیکدیگر می دادند سرطان پند فراموش کرده از کیفیتِ غوغاے شهریان پرسید فی الفور از سر واژگون بر زمین افتاده ریزه ریزه گردید لمصنفه

گوش بر پند هر آنکس ننهد	حاصلِ زندگی از دست دهد

حکایت

سه ماهیِ بزرگ در دریاچه بودند فصل تابستان رسید و آب دریاچه رو بکمی آورد گفتند باید پیش از وقت فکرے کرد ماهیِ وسطی گفت انچه شدنی است میشود اکنون تدبیر چه ضرور بود ماهی سیمین گفت الحال که آب تمام نه گردیده آینده را که دیده ماهیِ بزرگ جواب داد که این بے پرواهی شرطِ عقل نیست بقولِ شخصے مصرع ع مرد آخربین مبارک بنده ایست ۔

باقی مختارید خواہید در تدبیرش بکوشید و خواہید غفلت ورزید من از راہِ پیش بینی راہی میشوم و بدریاے بزرگی میروم از جائیکہ آب جاری بود شنا نمودہ بچاہ عمیقی رسیدہ ایمن گردیدہ ہرگاہ گرمی تابستان بدرجۂ انتہا رسید و آبِ دریاچہ خشک گردیدہ ماہی گیری روبدریاچہ آوردہ اول ماہیِ دومی را بدست کردہ ماہی دیدکہ وقت دررسید اگرچہ تدبیر ماہیِ بزرگ بروقت بود از دست دادم وگوش بہ پندش ننہادم حال ہم از تدبیر دست نشویم وراہِ سعی پویم حبس دم نمودہ خود را مردہ انگاشت ماہی گیر ویرا مردار پنداشتہ از دست بساحل نہادہ در تجسسِ ماہیِ دیگر افتاد ماہی وقت را غنیمت شمردہ افتان وخیزان جان بسلامت برد خود را درچاہی انداخت ماہی سوم کہ بے عقلِ محض بود قدرِ وقت را نشناخت اجلش دررسیدہ بدامِ بلا گرفتار گردید لمصنفہ ۔

وقت از دست رفتہ باز آید		غافلی این چنین نمی شاید

حکایت

پادشاہے را وزیرِ بزرگ بود مدار مہام امورِ ریاست بقبضۂ

اقتدارش گذاشته که باغیان بر سر شورش آمده سر فساد برداشتند
برائے سرکوبی آنہا بافوج عظیم مامور گردید بسرعت تمام عنان
عزیمت بجانب الیشان منعطف گردانید در آن اثنا فقیر مزوّر ذوفنون
فتنہ انگیزی قدم در شہر نہادہ اشتہار کرامت خود داد که یکے را
فرزند می شود و دیگرے را دولت بدست می آید روز بروز شہرتش
می افزود تا بمسامع علیہ سلطان رسیدہ ویرا طلب نمودہ استفسار
حقیقت احوالش فرمود که کے آمدی و از کجائی گفت از غیب
سلطان را پسند افتاد در زمرهٔ مصاحبان دخل داد وقتی پرسید که از
کرامات خود چیزے ظاہر کنید گفت لی مع اللہ وقت اظہار کرامت
بوقت خاص گذاشته شاه را مشتاق میداشت که روزے چشمہائے
خود بگردانیده گفت مرا حاسلتے دست داد بنعمت خانہ برید که روح
از قالب بدر می شود و بہ بہشت برین میرود تا از بہشت مراجعت
نکنم و در اندرون حجرہ آواز ندہم کسی بسر وقت من نیاید و در حجرہ نکشاید
سلطان که از معتقدان بود ہمچنان نمود بعد یکپاس آواز دادہ در را
کشادہ فقیر برآمد و سلطان مستفسر احوالش شد گفت بسیر عالم

بالاروان گردیدم وتمناے داد و دہشش تو بسیار شنیدم سلطان
خوش شدہ فقیر را بپایۂ اعلے رسانید نوبت بجاے رسید کہ از
مصاحبتِ فقیر دیگرے باریاب مجرے نمیگردید تا بسخنانِ دیگر
چہ رسد و انتظامِ سلطنت کہ دہد بے خبریِ سلطان از حد گذشت
و کاروبارِ ممالکت معطل گشت ارکان تبنگ آمدند و اعیان بیدل
شدند درین ضمن وزیر با تدبیر مظفر و منصور در رسیدہ اوضاع
را دگرگون دید ہیچکس نتوانست آمدن او را بعرضِ سلطان رسانید
وزیرِ عطار و سیر با خود اندیشید کہ الحال جاے خود نماند وکسی عرضِ
احوال بسلطان نخواہد رسانید با فقیر از درِ چاپلوسی در آمد و باستصوابش
باریاب شد روزے سلطان از تصورِ تہور و شجاعتی کہ از دستِ وزیر
بظہور رسیدہ مباہی گردیدہ بدرویش گفت از کراماتِ خویش ہم بہرہ مند
گردان گفت سوداے ندارم کہ دست بدست دہم مگر وقتی کہ قسمت
فے یاوری دہد و وقت در رسد روزے وزیر ہم جلیس بود فقیر
اشارہ نمود کہ حالِ کرامت من بہ بیند مرا در حجرہ برید و در را مقفل
کنید نورانی میشوم و روحم از قالب برآمدہ بہ عالمِ بالا میروم بیک

ساعت سیرِ ملکوت مینمایم وباز درین عالم می آیم وزیر باخود گفت
زہے خوش قسمتیِ من کہ فقیر براین ارادہ آمدہ مگر نصیبہ ام یاور شدہ
اورا در حجرہ بردہ در را مقفل کردہ بعرضِ سلطان رسانید کہ فقیر عجب
باکرامت است روحش منزہ وجسمش پلید اگر حجرہ را آتش دہید
جسمِ پلید رفتہ روح منور میماند وفیضِ مصاحبتِ روح منور مافوقِ جسم
می باشد سلطان راپسند افتادہ حکم بآتش زدنِ حجرہ داد چون
سلطان دید روح منور عود نہ کرد از وجہِ تعوق پرسید وزیر بعرض
رسانید کہ فقیر بس شیرین کلام بود شاید اجازتِ مراجعت از ساکنانِ
عالمِ بالا حاصل ننمود لمصنفہ

فکر بدبین بطور آن باید	تاکہ غفلت بچشم او آید

حکایت

کنجشکے آشیان بدرختے کہ بر کنارِ بحر بود نمود وبیضہ چند نہاد کہ
ہوارا انقلابی رو داد با جفتِ خود گفت کہ موسمِ بارش شد و دریا
بطغیانی آمد مبادا طوفان شود وبیضہا را آب برد کنجشکِ نر درجواب
آمد کہ ترا سودا شدہ کجا دریا وکجا درخت مقدورِ دریا چیست کہ

بیضہ ما برد اگر آن چنان کند بسزاے خود رسد و آبش خشک شود کنجشکِ مادہ گفت مرا بگفتۂ تو اعتماد نمی آید و خرد مندان شاید کہ ہر گاہ طاقت ندارد و باز شیوۂ لاف زنی نگذارد وے گفت تا حال قدرِ من ندانستی و معرفتِ توانائیم نتوانستی اگر دریا بر سرِ بے اعتدالی آید و این بے ادبی نماید ہمہ آب از منقارِ خود بر میدارم بلکہ قطرۂ نگذارم کنجشکِ مادہ گفت لاچار از غرورِ تو بیضہا را عدم انگاشتم و این کار بہ نیروی تو گذاشتم قضارا آب دریا طغیان نمودہ بیضہا را مع درخت در ربود کنجشک مادہ از نیافتنِ بیضہ و درخت زبان بطعن کشادہ کنجشکِ نر را سرزنشہا داد وے در غضب شدہ بر لبِ دریا آمد و از منقار بہ پیمودنِ آب مشغول گردیدہ ہیچ تاثیرے نہ بخشید کنجشک مادہ بر ویش خندید فریاد و فغان بر آورد و ہمہ ہم قوم خود را جمع کردہ پرسید کہ تدبیر این چہ باشد تا تسکینِ دلِ سوختہ گردد و این دود از دلم بدر رود ہمہ بالاتفاق گفتند کہ این سہل بود ہر یک سنگ ریزہ بمنقار گرفتہ در دریا اندازیم تا خشک شود ہمچنان کردند آبے بروے کار نیا وردند ہر ناتوانی

کہ با توانا ستیزد بمثل گنجشک ماند کہ پیش دریا آبروے خود ریزد

المصنفہ

ہر ضعیفی کہ با قوی پیچد	آب دانستہ زہر را نوشد

حکایت

در رہگذار دو شخص باہم دوچار شدند واز نام یکدیگر استفسار کردند یکے گفت نیک سیرت و دیگر بد خصلت بد خصلت پیش نیک سیرت فرمود میخواہم با تو رسم دوستی ورزم وے زبان کشود کہ ہرگاہ تو نام چنین داری پس افعالت چگونہ خواہد بود بد خصلت گفت ایمن باش وحذر منما ودر وقت امتحان فرما نیک سیرت گفت من از نیک سیرتی خود در نمیگذرم تو ہرچہ خواہی باش با تو دوستی میکنم ہر دو برادروار راہ مسافرت پیش گرفتہ رفتند نیک سیرت درکناری براے طہارت شد ناگاہ دیدہ ظرفی پر از گل مہر بنظرش آمد غنیمت شمردہ برآورد و بہ بد خصلت آگاہی داد کہ اللہ تعالیٰ درِ دولت بروے ما کشاد اگرچہ بہرہ نداری امّا از راہِ رفاقت باید حصّہ برابر برداری وے گفت از دولتِ تو برخوردار واز مہربانیِ تو شکر گزارم پس دفینہ را برگرفتہ پیشتر

رفتند چون به نزدیک وطنِ خود رسیدند باہم مشاور گردیدند کہ مناسبِ وقت اینست بقدرِ ما یحتاج بر داریم وزیادتیش در بیرون پنہان بگذاریم عند الاحتیاج بر آوردہ بمصرف آریم نیک سیرت قبول کردہ ہر یک قدرے برداشتہ مابقی در زیرِ خاک امانت گذاشتہ در شہر آمدہ بخانہاے خود شدند فی الفور بدخصلت معاودت کردہ بر سرِ دفینہ رفتہ برآوردہ بمسکنِ خود برد بعدِ چندے با نیک سیرت گفت الحال آنچہ حصہ بردہ بودیم تمام گشتہ بر سرِ دفینہ بمیرویم گفت چرا ہر دو بالاتفاق رفتہ تا آنجا ہر قدر زمین را کندہ و کوب کردند پے بدفینہ نبردند بدخصلت ابرو گرہ ساختہ بخشونت پرداختہ با نیک سیرت گفت این کارِ تو است مرا خبر نکردی و بے اطلاعِ من دفینہ کندہ بخانۂ خود بردے ہمین شایانِ دوستی است وے گفت از طرفِ من ہیچ قصور نیست بدخصلت نیک سیرت را کشان کشان بدربارِ سلطان برد و استغاثہ گردید کہ داد خواہی من بکنید سلطان استفسارِ احوال از ہر یک نمودہ متحیر بودہ بقسمیہ انفصال فرمود بدخصلت عرض کرد کہ این دروغ گو است قسم خواہد خورد بہتر آنست

که فردا معتمدی از سرکار همراه آمده تا بجاے دفینه رویم و هر دو مناجات
کنیم آوازِ غیب بتائید هر که آید زر از دیگرے مطالبه نماید سلطان
را پسند افتاده حکم داد که فردا بجاے دفینه روند و همین طور کنند
بدخصلت بخانه آمده به پدر ملتجی شد که فردا در جوفِ فلان درخت
مجوف رو از نظرها پنهان شو چون آواز بمناجات بشنوی بصدقِ
من آواز دهی که بدخصلت درست میگوید و راهِ صدق می پوید پدرش
گفت بارها بتو نصیحت نمودم که ازین افعالِ شنیعه باز آئی
گوش بر سخنانِ من ننهاده میخواهی که دروغ را راست نمائی
هر شخص را باید که شیوهٔ راستی پیشه نماید نه بالعکس مصلحت
این نباشد که ظاهر اسودِ دنیاے خود دانسته زیانِ آخرت
نماید بمثلِ بوتیمار که به مصلحت دید بنهادِ خانه خود بباد و داد پرسید چگونه
بود این کیفیت گفت بوتیماری از اذیتِ مارے تنگ دل گشته
در ساحلِ دریاے مهموم و مغموم نشسته سرطان بسخنانِ چرب
و شیرین استفسارِ احوالش کرد بوتیمار واویلا کنان غمِ نهفتهٔ
خود بعرصهٔ ظهور آورد سرطان دید که قاتلش درمانده ازوے

چارہ جو گردید مصلحتے کہ ظاہرا خیر خواہیِ او باشد باید داد کہ پسندش افتد و از دستِ خود قاتلِ خود شدہ کارش باتمام رسد گفت اینقدر مغموم مشو دو سہ ماہی گرفتہ پارہ پارہ نمودہ از خانۂ مار تا خانۂ راسو انداختہ برو راسو بطمعِ ماہی آید و کار با ر را تمام نماید بوتیمار شادان و فرحان رو بخانہ آورد و ماہیان را پارہ پارہ کردہ در راہِ راسو انداخت راسو بطمعِ ماہی تا بخانۂ مار رسیدہ کارش باتمام رسانید چون چاشتہ خور شدہ بود روزِ دوم راسو بارادۂ خوردنِ ماہی راہِ خانۂ مار پیمود در عرضِ راہ بخانۂ بوتیمار رسیدہ وے کہ از فکرِ دشمن آسودہ در خوابِ غفلت بود گلویش بریدہ کارش باتمام رسانید بدخصلت از نصائح پدر در غضب شد و گفت اگر تو سخن مرا نشنوی بتو خواہم زد وے گفت خصلتِ تو بمثلِ میمون است پرسید کہ چگونہ بودہ گفت میمولی چند در صحرا از شدتِ سرما لرزہ نمودہ خواستند آتشی بدست آوردہ روشن کنند جستجو کردہ چند کرمِ شب تاب را گمانِ آتش نمودہ در زیرِ پشتارۂ خارِ خشک نہادہ و پسِ پشتارہ دو یدہ احساسِ گرمی میکردند طائرے بر سرِ آنہا پریدہ از نصیحت

وپند گفت این آتش نیست که خوشحالی می کنید میمون از سخن ِ راست رنجیده بر سرش دویده بال وپرش برکنده پاره پاره کردند چنانچه من نصیحت میکنم از راهِ دوستی وتو اذیت میرسانی از فرطِ دشمنی

مصرع تن بتقدیر هرچه بادا باد۔

بموجبِ گفته ٔ بدخصلت رفته در جوفِ درخت پنهان گشت صبح که براے مناجات با معتمدِ سرکار آمدند ومدعی ومدعی علیه مناجات کردند هم آوازے از غیب آمد که بدخصلت راست میگوید سلطان به نیک سیرت گفت تو قابلِ مصادره گفت براے مصادره چیزے ندارم مگر راست میگویم دفینه را از آنجا برآورده در زیرِ درخت پنهان کردم سلطان حکم داد که این را در زیرِ درخت برید ودفینه را برآرید چون نوبت بکندنِ درخت رسید بجاے دفینه شیطانی از جوف درخت ظاهر گردید از چار طرف سنگسارش کردند گفت من شیطان نیستم پدرِ بدخصلتم که مرا تعلیم شیطنت نموده سلطان بقصاصِ بدخصلت حکم فرمود ونیک سیرت را ستود ملصنفه

نیک را عاقبت بهان نیک است		بد بماند آنکه خوے بد دارد

حکایت

دو شخص باہم دوست بودند بسبب قلت معاش بہ نیۂ سفر نمودند
در صحرائے لق و دق سر نہادہ دیدند از یاوری طالع لعل در راہ
افتادہ است برگرفتہ باہم گفتند کہ این لعلہائے بے بہارا اگر
علانیہ خواہیم داشت قطاع الطریق بما نخواہند گذاشت مصلحت
آنست از راہ حلقوم فرو بریم و در صندوقچۂ شکم پنہان کنیم شخصے
اجنبی از دور دیدہ شریک ایشان گردید کہ من درین صحرا بیکسم
برفاقت شما طی منازل میکنم ملحق بایشان گردیدہ رفتہ رفتہ بجاے
ہم رسیدند کہ قطاع الطریق بر سر ایشان ریختہ ہر چند کہ کنج و کاو
کردہ بہ چیزے جز پوشاکی پنہ ردہ گذاشتند کہ طائرے آواز بلغیان
داد کہ غنیمت دارند زنہار نگذارید دزدان کہ از زبان مرغان
آگاہ بودند باز ہر سہ را دستگیر نمودند و بارِ دیگر تجسس کردہ چیزے
بر نیاوردہ خواستند رہا کنند کہ طائرے بانگ زد دزدان را احتمال
شد شاید در شکم ایشان چیزے پنہان بود باید از خنجر دریدہ تا آشکار
بشود پس خنجر کین کشیدہ بر سر ہر سہ دویدند مرد اجنبی باخود گفت

من میخواستم شکم ہر دو را چاک کردہ این تمتع برم الامر بالعکس شدہ کہ
بهمراہی ایشان شکم من ہم چاک میشود پس افضل تر این بود کہ ہر دو را
ازین بلا نگہدارم و احسانی بجا آوردہ و نا معلوم کردہ آنہا را برہانم بدزدان
گفت این ہر دو عزیز من اند نمی خواہم روبروے من کشتہ شوند
شمارا کہ گمان آمد در شکم ایشان چیزے باشد اول ازین بیچارہ امتحان کنید
و مطلب خود بر آرید دزدان کہ بے رحم محض بودند شکم وے را
چاک نمودند چیزے نیافتہ برگشتہ طائر تف و لعن کردہ براہ خود شتافتند
آن ہر دو نیز زندگی را مغتنم دانستہ بسرعت سریعہ راہ خود پیش گرفتہ
رفتہ وارد شہری شدند بخانہ ساہوکار نادانی کہ دوست صمیم و آشناے
قدیم ایشان بود فرود آمدند و متاع نہانی خود را از جلاب برآوردہ تفویض
او کردند کہ تو دوست حقیقی و شفیق تحقیقی مائی می خواہیم بذریعۂ خود مال
ما فروش نمائی ساہوکار نادان ہم تصور نمود کہ این لعل بے بہا را بہ
جز سلطان خریداری نخواہد بود پیش سلطان بردہ بملاحظہ اش آوردہ
سلطان دید کہ این لعل جز از سرکار پادشاہان بہم نخواہد رسید مبادا
دزدان بدست کردہ درین دیار آوردہ باشند از ساہو پرسید

این مالِ کدام تاجر است واز کجا آمده وے ہراسان شدہ گفت دو شخص راہگذر بمن دادہ کہ فروختہ زر بیاور فی الفور ہر دو را طلبیدہ روے شا نزا دیدہ گمانے کہ کردہ بود بہ یقین آورد حکم بقیدِ شان فرمود دشمنِ دانا جان دادہ از بلا رہا کردہ و دوستِ نادان بقید آورد۔ لمصنفہ

صحبتِ نیک چو شیر است در آب	نہ چو ہیزم کہ ہمہ نار شود

حکایت

طوطی را دو بچہ بود یکے در دامِ دزدان آمد و دیگرے ہمدمِ فقیرے شد اتفاقاً سلطان بسیرِ شکار سوار گشتہ سر بصحرا نہادہ از ملازمان دُور افتاد بجاے دزدان رسید کہ بچۂ طوطی غوغا نمود بگیرید بگیرید سلطان فہمید جاے دزدان ست چابک براسپ زدہ دوانید واز آنجا خود را بمنزلِ فقیر رسانید بچۂ طوطی دید از دور آواز مید کہ خدا خانہ ات آباد کند ما حضر نان وآب بخور سلطان را استعجاب رو نمودہ از بچۂ طوطی استفسار فرمود کہ این چہ معاملہ خواہد بود ہم قوم تو آن سلوک کرد و تو این سلوک گفت ما ہر دو از یک پدریم الا از اثرِ صحبت است کہ ضدِ یکدیگریم لمصنفہ۔

قولِ بزرگانست کہ خود گفتہ اند	صحبتِ ہمجنس اثر می کند

حکایت

فیلے مست بدرختے پیوستہ شاخہایش درہم شکست آشیانۂ
کنجشکی معہ بچہایش پامال گردید کنجشک رنجیدہ درپے انتقام افتادہ
زبان باستغاثہ پیشِ جانوران کشاد گفتند فیل قوی وزور آور و ماضعیفیم
چگونہ انتقام کشیم بعضے گفتند ہمت نگذارید وکار باہستگی برآید
زنبورِ عسل گفت اگرچہ من از ہمہ ضعیف ترم تدبیرے میکنم چشم فیل
رامی گزم طائرِ دراز منقاری بگفتار آمد کہ اگر زنبور چشمِ فیل را گزید
مضطر شد من بر سرش می پرم واز صدمۂ منقار تخمِ چشمش برمیکنم
غوک گفت ہرگاہ فیل نابینا گردیدہ از بے آبی کام ودہانش
خشکید من بچاہے آواز خواہم کشید کہ وے بتجسسِ آب آید
درچاہ افتد وکارش باتمام رسد بمثلِ آنکہ رشتہ اگرچہ زوری ندارد
چند نخ کہ بہم تابید فیل را از پا درآرد بموجبِ گفتار بکردار آوردند فیلِ
دمان را بچاہ افگندہ ہلاک کردند لمصنفہ

تدبیر بمصلحت برآرد	گر خواہشِ انتقام دارد

حکایت

صیادی دام و دانه بنهاد طائران دیدهٔ چشم طمع کشاده همه خواستند دانه برچینند مرغی زیرک بانگ زد که باین دانهٔ پُرفریب فریفته نباید شد چراکه درین صحراگاہے کاروانی روان نبود که ذُله باقی ماند و کسے زراعت نمود که دانهٔ خوشها افتاده باشد پس خردمند را نشاید بطمعِ مثلِ زناردار ترکِ جان نماید پرسیدند این چگونه بود گفت زناردارى با رفیقى مسافرت نموده برلبِ تالابچهٔ رسیده دید شیرے در وحل افتاده از دُور عزیو برکشید که از کم طالعی درچنین بلا مبتلا شده و میدانم وقتِ رفتن آمده میخواهم این جواهر گرانمایه که متمولان را کشته اندوخته ام توشهٔ آخرت کنم زناردار فرمود که تو درندهٔ من چگونه اعتماد بتو خواهم کرد گفت اکنون دمِ رفتن است فکرِ ثواب دارم نه عذاب بقولِ شیخ سعدی قدس سرهٔ مصرع

بدوزد طمع دیدهٔ هوشمند

قدم پیش نهاده رفیقش مانع شده اجازت نمیداد گوش بسخنِ ناصحِ مشفق نمود زبان کشود که شیر را نماند جاے دم زدن چه جاے

دیگرے کشتن این ندانست که خود را بکام اجل مستعجل خواهد بود قدمی چند نرفت که گل ولای تا کمرش گرفت شیر خشنود گردیده پنجه بر سرش رسانید مبادا بفریب دانه این چنین فریفته شوید طائران گفتند این منحوس زبان دراز یاده گو همواره ما را از چنین کلمات گرسنه میدارد و لطلب روزے ما را السعی کردن نمی گزارد همگی بجانب دانه خرامیده که صیاد درکمین بود دام را کشید بعد گرفتاری زبان بطعن یکدیگر کشادند و همه را سرزنشها دادند که گوش به پند بزرگان ننهادیم بدام بلا افتادیم طائر ناصح که حال آنها دید فریاد برکشید که اگرچه وقت فرصت از دست شد اکنون هر قدر در بال و پر زور دارید به پرید و دام از دست صیاد به برید همه پرواز کرده دام را در هوا برده ناصح که همراه دام در پرواز بود دام را در صحرا بخانهٔ دوست صمیم خود موش فرود آورده احوال انکشاف کرد که برائے امتحان بدر تو آمدیم و بتو ملتجی شدیم که دوست بوقت صعوبت بکار آید و هنگام سختی مدد نماید موش که دوست صادق بود بدندان عقده کشائی آنها نمود گوش بر پند بزرگان باید نهاد و در امتحان دوستها بوقت صعوبت باید کشاد لمصنفه

تا کہ از رنج صعوبت برہید	گوش بر پندِ بزرگان بنہید

حکایت

راجۂ ہوسِ دنیا از سر برداشتہ در دل شوقِ محبتِ الٰہی داشت خواستِ فیضِ صحبتِ کاملان دریابد و از خدمتِ شان استفادہ نماید شہرۂ بزرگی در شہری لعید شنیدہ بخدمتش روان گردید کہ در بیابانی یک کہارِ پالکی بمرضِ اسہال ناتوان افتادہ جاسوسان بہ تجسسِ کہارِ دیگر ہر سو مہادند بزرگی را در زیرِ درختی منزل ساختہ بریاضت جسم خود گداختہ دست از دنیا شستہ بمراقبہ نشستہ بود دستگیر نمودہ بتصورِ کہار کردہ بزیرِ پالکی راجہ آوردند بزرگِ مذکور گاہے براہ راست قدم نہادہ بار بر دوش کج و اکج رفتہ بر و سے افتاد راجہ بر سرِ عتاب آمدہ چوبی بر سرش زد فقیر آزارِ دوش را ہیچ بخیالش نرسیدہ پالکی بر دوش می کشید و از ناتوانی ہر بار کج شدہ بزانو در می آمد راجہ باز بر سرِ عتاب شدہ چوبِ دیگر بہ پہلویش زد فقیر صبر کرد مگر لفظے بے اختیار بزبان آورد کہ این کتابِ غیب است جز حاصلِ اعمالِ خود ہیچ نیست این سخن در دلِ راجہ اثر نمودہ با خود اندیشید کہ این شخص

دو مرتبہ کتک خوردہ نرنجید مگر سخنی غریب بزبان آورد باید استفسار احوالش کرد از پالکی برآمدہ با وے در تکلم شد کہ کیستی و از کدام قومی و منزلت کجاست و پدر و مادرت کیست گفت من ہیچم و قومیت ہیچ ہیچ است و ہیچ را منزل ہیچ جا نبود و ہر کہ پیدا کند و جان او را پدر مادری را سزد راجہ بپایش افتادہ سر در قدمش نہاد گفت از من قصور شدہ بے جہت ترا رنجانیدم معاف فرما گفت قصور شما نبود ہمہ کردۂ ما بود از ماست کہ بر ماست مقصودت چیست و کرا میجوئی و چرا از شہر آوارہ راہ صحرا می پوئی گفت در تجسس بزرگی شتافتم ترا یافتم حالا کجا روم و کرا جویم از دنیا سیر گردیدہ پا در از کردہ دست کشیدہ ام متمسک بعروۃ الوثقے شدہ چنگ بدامانت زدہ محروم مساز براہ نمودن حقیقت بنواز کہ دنیا چیست و این آفت از کیست گفت شوق این بود کہ تو داری میخواہی بار خود بر دوش دیگران گذاری آسودہ در مکان متمکن لامکان کہ بوۂ گفت اگر این قدر می یافتم در پے تو نمی شتافتم راہی بنما کہ دل پروانہ وار در سوز گداز است و جان شعلہ سان در پرواز است گفت مطلوبت کیست

ومطلبت چیست گفت مطلوبم ذوالجلال ومطلبم وصال گفت
دوئی ثابت نمودی کہ زبان بشکایت از جدائی کشودی حباب دیدۂ
آب فراموشت گردیدہ وہیزم پنداشتہ دست از آتش برداشتہ
اگر از مروحۂ باد وردمی حباب ہمان آبست واگر چوبی بچوبی سحق کنی
ہیزم ہمان آتش است از خودی خود گذشتہ ہمہ جا جلوۂ او بینی

لمصنفہ

غیر حق ہیچ نیست میگویم	جلوۂ اوست ہر کجا بینی

حکایت

زاغی را با آہوی سر رشتۂ دوستی محکم وعمری خوش میگذرانیدند
باہم شغالی غزال را فربہ دیدبا خود گفت از گوشتش متلذذ باید کرد
از دور آہو را بانگ زد کہ مرا خواہشِ دوستی با تو بود وی گفت
گاہی با تو براہی نرفتہ ودر ہیچ بادیہ ترا ندیدہ آشنائی با بیگانہ
کہ گفتہ مرا کہ با تو نسبتی نیست دوستی با من وجہش چیست
شغال گفت وجہش این بود کہ در خدمت استفادہ مرا حاصل شود
آہو گفت در ہمقوامانِ خود برود باہم جنسِ خود ہم صحبت شو کہ

ترا در کیشِ خویش برند و آئینِ ملتِ خود آموزند من غزال و تو شغال صحبتِ من بکارِ تو نمی آید و مرا مصاحبتِ تو نشاید وے گفت آئینِ تو خوش دارم و میخواھم کیشِ خویش از دست بگذارم آھو از سخنانِ چاپلوسی بر حالش متوجه شد که درین ضمن زاغ آمد دید شغال بازوے غزال نشسته زاغ متغیر الحال گشته پرسید این نامحرم چرا با تو ھم نشین گردیده آھو گفت این خواھشِ خدمتِ من بسیار دارد و شیوهٔ عجز و الحاح نمیگذارد این ھم باشد مضائقه ندارد زاغ گفت مصلحت نیست ناجنس را به پیشِ خود راه دھی تا آنکه کماھی از احوالش آگاه نشوی که بسیار خوش ظاھر و بد باطن در روزگار بھم میرسد لھذا ھر ناجنس را جاے صحبت نبود و دفعتهً غیر معتمد نشود آھو گفت اذیتِ این بیچاره بر من از چیست اینجا جاے اندیشه نیست زاغ گفت این دوستی بعید از دانائیست سخنی بیادم آمد مطابقِ ھمین پرسید که چگونه بوده باشد این گفت مرغی چند بر درختی آشیانه گذاشتند بومی ضعیف از قدیم در آنجا ماوی نموده از نحافت ویرا طاقتِ پرزدن نبود

مرغان براحوالش ترحم کرده آذوقه که براے بچگانِ خود آورده
حصه بوم داده میخورد مرغان که میرفتند در پاسبانی بچه گانِ مرغان
بسر میبرد گربه به زیرِ همان درخت وارد شد بوم بغوغا آمد که ترا می کشم
و چشمت از منقار میکنم گربه گفت از مردی همین یابد که هرکه در پناه آید
آنرا بکشند یا برانند من در خدمت گذاری مثل تو پیری خواهم
بود دوا مانده ات صرف کرده استفاده خواهم نمود بمکر و فریب
بوم را براه آورد که گربه را هم صحبتِ خود کرد روزی چند گرسنه
و تشنه بسر برد تا او را اطمینان شد بوم بجهاے مرغان باعتمادِ
گربه گذاشته خود بخوابِ راحت رفته دست از پاسبانی برداشت
گربه هر روز یک چوزه مرغی میخورد و وقتے که مرغان می آمدند
رو پنهان می کرد طائران دیدند که بچگان رو بکمی آورده درینجا که غیر
بوم نیست البته او برده خورده همگی متفق گشتند و بوم بیچاره را کشتند
همچنین نشود که این شغال با تو همان آش در کاسه کند شغال از کلماتِ نصائح
آمیزِ زاغ برنجید از زاغ پرسید که تو کیستی مثل من همجنس
آهو نیستی رفته رفته دوستی باو ی کرده و سپے بجنبش برده چند شد

که خود را ذی اعتمادی شمری دلمین منظنه بد میبری زاغ گفت
من دفعتهٔ در صحبتِ آهوا ینقدر رتبه پیدا نکرده ام بلکه بارها مرا
آزموده و در رفاقتش رنجها برده ام باطنِ هرکس بیک دو صحبت
منکشف نمی شود بقولِ شیخ سعدی شیرازی قدس سره العزیز

بیت

تا مرد سخن نگفته باشد ‏ عیب و هنرش نهفته باشد

حرفِ زد رمیزلی وسیخواهی آهو را در دامِ بلا گرفتار کنی آهو گفت
این بیچاره در پناهِ من آمده دام کجا دارد که گرفتار سازد زاغ گفت
از صحبتِ ناجنس نترسی آخر بسخن من برسی غرض بچاپلوسی در دلش
جاے ساخت همواره نظر بر کوششش می انداخت که بچه تدبیر قسمت
خود سازد و ازین اندیشه بپیر دازد روزی تقریب نمود که در فلان
جا کشت زار بسیار خرم پر از خوشه هاے جوار است چندی
بسیر آنجا باید بود آهو بفریبِ دوستِ ظاهری بر آمده در آن صحرا
شد و هر شب در آن کشت خوشهاے جوار را متصرف می گشت
زارع متحیر گردید که این دزد از کجا بهم رسید دام بگسترانید آهو گرفتار

گشت و شغال منتظر بر سرش بنشست که کی مذبوح شود تا پارهٔ گوشتش بهرهٔ خود برد آهو را نصیحتِ زاغ بیاد آمده با شغال گفت الحال بدام افتاده‌ام و کار از دست شد چون دندانت تیز بود شاید بسعیِ تو دام بُریده شود شغال گفت این وقت بسیار متبرک باشد نصیحتِ بزرگان یاد دارم که امروز از دندانِ خود کارے بر نیارم مگر فردا آهو گفت فردا که کار تمام است چه حاصل ازین سخن ها ناگاه زاغ تجسس کنان در رسیده آهو را در دامِ بلا دید پرسید که این حالت چیست بگفتم این اجنبی قابلِ صحبت نیست از سخنانِ من تغافل فرمودی بے امتحان بر گفتار او کردار نمودی گفت حالا چکنم سعی نما ازین بندر ہا کنم که دوست بکار آید در وقتِ صعوبت نه هنگامِ آسائش و راحت مثل کنجشک که دانه خورد و پرواز کند زاغ گفت اکنون وقتِ فرصت از دست رفته چاره بهتر ازین نیابی که هنگامِ صبح دست و پاے بسیار زده خود را مرده انگاشته بیجان نمائی صیاد که آمده ترا مردار بیند طمع از گوشتت بُریده دام برچیند اگر این تقریب خواهی کرد جان بسلامت خواهی برد آهو چنان نمود همین زاغ

صبح آمده آہو را در دام دیده فرحناک شد که امروز در دو بقیہ افتاده قیمتِ دانہ ہاے خورده خواہد داد نزدیک آمده دید مرده بود پہ نجید که دام خراب نمود فی الفور دام را برچید که زاغ در بالا گفت الحال وقت است آہو معاً برخاسته دوید زارع دید که آہو زنده بود فرار نمود در غضب شد و چوبی که در دست داشت بہ سرِ شغال زد که امروز روے نحس تو دیده بودم که صید را بدستِ خود رہا نمودم لمصنفہ

دوستی بعدِ امتحان شاید	نہ بہ ہر چیز خود بہ بالاید

حکایت

حلاجی از کثرتِ عیال بقوتِ شب محتاج بود ہرچند دست و پا زنی میکرد دخلش با خرچش برابری نمی نمود خواست جا بجا شود و بمسافرت رود بازنِ خود گفت که مصلحت چیست قسمتِ ما درین شہر نیست زن گفت حدیثِ بزرگان است السعی منی والاتمام من اللہ بصحت وسلامت خدا ہمراه گام زن شده راه میبرید تا بشہری رسید بمشقتِ شاقه در مدتِ دو سال پانصد گل مہر فراہم کرده بخاطر آورد الحال از خبرِ احوال بہم رسید باید اہل و عیال را از انتظار برآورده از فقر و

فاقه رہانید منزل بمنزل طے مسافت نموده در بیابانی از بیخوابی زیر درختی خوابیده راه زنی بر سرش رسیده مالش دزدید چشم که واکرد اثرے از گل مهر ها ندید درششش در پیچ افتاده که میتوان بدر بدری محنت کرده مال بدست آورد رایگان بباد داد اگر بخانه میروم امیدواران که چشم براه اند نا امید گردیده چشم خواهند پوشید هر چه باد اباد باز قسمت آزمائی نمایم چیزے بدست آورده بخانه بیایم از همان جا باز گردیده بشهری رسیده ملازمت امیری اختیار کرده هزار گل مهر گرد آورد با بدرقۀ مسافرین عزم ولایت خود نمود روز و شب در فکرِ فاقه کشیِ واماندگان می بود لمحه چشم بمحافظتِ خریطه که داشت می کشود همراهیان دیدند این را بارِ گرانی بود که این قدر خود داری میکند بر سرِ قابو شده از قابو شان بقابوی خزر جانش بردند و حلاجِ را محتاج شامِ شب کردند بیچاره از خوابِ غفلت بهوش آمده دید سرمایۀ عمرش رفته دلش شکسته باخود گفت انچه فراهم آوردی ماحصلش این شد که تلف کردی حالا زندگی هیچ است قدم پیشتر نشاید نها در رفته در جاهی بابید افتاد

سعی و قسمت ہر دو مجسم شدہ قسمت با سعی گفتگو آمد کہ ہر قدر
در قوت داشتی بفعل آوردی آخر دست گرفتہ خودرا از سببِ
گرسنگی از جان سیر کردی کہ بپاے خود بچاہ می افتد و جانِ
شیرین بتلخی میدہد گفت کارِ من ہمین بود کہ از سعی چیزے بدست
نمود تو کہ رحم نداری قسمتش را قسمت خود کردہ نمی گذاری حال وقت
تو است گفت قصورِ من چیست معلوم می شود در مقدر وے نیست
بیا بیا زمائیم کہ چہ می شود و شغلش نمائیم کہ بچاہ نیفتد ہر دو بہ پیش
رفتند و بہ نصیحت گفتند اے نادان چرا تحمل نمی سازی و خودرا
بچاہ می اندازی وے گفت کسی جانِ خود مفت نمیدہد گر بجہتی
گفتند جلدی مکن سخنِ ما بشنود تاجرہا درین شہر ہستند نزدِ ایشان
رفتہ روبہ ہر یک خوش کنی بہمان جادہ برو یا تمتعی برداری یا کمانِ
مفلسی بر شانہ گذاری ہمچنان کرد روزِ اول بہ در یک سوداگر روے
آورد و دید مال لکو کہا دارد و یک حبہ بکسی روا ندارد نانی کہ بہمانداری
در پیشش نہادہ بود از آمیزشِ مگس ہمہ روز استفراغ مینمود روزِ
دوم بخانہ سوداگرِ دیگر رسیدہ شکوہے دید کہ مسافران و فقیران

و سوداگران بر درش روے می آرند و هر یک بقدرِ قسمت حصه میبرند
تاجر میزبانی مهمانِ نموده از نان و آتش و نقد بقدرے کہ بی
نیاز شود سلوک فرمود باز سعی و قسمت مجسم شده پیشش آمده
پرسیدند کہ روپیہ کدام ترا خوش آمد تاجر اول کہ لکو کها اندوخته
چندان از بخل ترش رو بود کہ لقمۂ نانش با هزار هزار من شکر
خورده نشود تا بحالِ دیگرے چہ رسد سنگہ بفاقہ کشی ودیعتِ حیات
می نمودم تمام روز بخوردنِ لقمۂ نان درجان کندنی بودم تاجر دوم کہ از
مال و منال با حشمت و اجلال است بکشادگی دست و جبین تنگی
از جهان برداشته انبوهِ خلائق بر درش نشسته هجوم مگس است
برانگبین روپیہ این مرا خوش آمد کہ مال لکو کها دست بدست میدهد
قسمت گفت الحال طالع تو یاوری نموده هر کجا خواهی برو قسمت
تو همراه خواهد بود اما این روپیہ کہ پسند افتاده فراموش نباید
فرمود از آنجا روان شد بخانہ در بینِ راه فرود آمد از کنجی گنجی یافته
با بذل و کرم بخانه شتافته چون دست از داد و دهش نکشید
مالش بسلامت بخانه رسید لمصنفه ـ

شرطِ عقل اینکہ سعی بنماید	تا بتقدیر او چہ می آید

حکایت

نجاری را زنِ فاحشہ بود اکثر اوقات شوہر را فریفتہ بکارِ خود مشتغل می نمود روزی خواست بفراغت بگذراند و محفلِ عشرت را خالی از مخل گرداند با شوہر خود تقریبی کرد کہ درین شہر مژدہ کم میرسد و کسی برای کار ترا نمی برد حاکمِ فلان جا عمارتی تیار میکند ہر کہ برای دست کاری میرود بالمضاعف اجرت میدہد نجار مکار کہ آگاہ بود از آن مکاری بظاہر گفت آری و در باطن خواست کہ پردہ زن بدرد و آن راز را از زاویۂ خفا بدر برد تہیۂ رفتن با تقریر کردہ ارہ و تیشہ برگرفتہ روی براہ آورد زن را حالت دگرگون گردیدہ بآشنا پیام رسانید کہ کس از طعام برآوردم خوان آمادہ محتاجِ دست درازیست خانہ را خالی کردم آشنایش چون پروانہ بگردِ شمع گردید باہم مختلط گشتند کہ شوہرش در شبِ تار بطوریکہ کسی واقف نشود سر و روی پوشیدہ خود را بخانہ رسانیدہ در زیرِ پلنگ متواری گردید زن برای رفعِ حاجت برخاستہ چشمش بشوہر افتادہ خود را باخت

آشنایش پرسید چه شد که رنگت پرید انگشت بر لب نهاده چشمک
زنان پاسخش داد که آشنائے تو بجناک باد ہمچو تو زشت صورتے
را که می پرسد از صحبت به تنگ آمدم دلم نمی خواہد باز رویت بینم
فریبت نمی خورم شوہرم نیک خصلت و خوش صفت و زیبا و رعنا
و با وفا است بصد جان بہر دم دل میخواہد فدائش شوم و امروز که
جدائے اتفاق افتاده پارچہ بر پا بستہ در عقبش میروم اگر خدا
نکرده آفتی در بین راه باو رسد ہمراہش خود را بسوختن میدہم
که گفتند ہر گاہ زن نیک بخت باشد خود ہمراه شوہر خود را بسوختن دہد
در آخرت بہشت رود مرد ابلہ از زیر پلنگ برجستہ تصدق و بلا گردان
زن گشتہ که ہرگاہ این قدر مرا دوست داری در رفتن ہم تنہا نمی گذاری
چرا من پس رو تو شوم و تصدق تو نگردم **لمصنفہ**

مرد ابلہ در فریب زن شود		وائے بر آن کو ز خود غافل بود

حکایت

روستائے در ضعیفی کدخدائی نمود زنش که تازه نہال بود
از صحبتش اجتناب می ورزید ہر چند مرد خواست بزور روز و گو هر

درکنارش آورد کنارہ گیر گردید دریں تلواسہ افتاد کہ گوہر مقصود بدست آرد دست نمیداد شبی دزد در خانۂ روستائے زو زنش ترسیدہ دویدہ ہم آغوشِ شوہرش شد روستائی از شادی غوغاے عظیم کرد کہ اے دزد قدومِ میمنت لزومِ تو میمنتی بخانہ آورد ہرچہ درخانہ دارم تواضعِ تو کردم بگیر و ببر دزد دید کہ این عجب شخصے ست با او نہ پیچید و او را بقتل نرسانید روستائے آوازِ بلند برداشت کہ فلان جواہرِ بیش قیمت و فلان اقمشۂ گران بہاست نباید گذاشت آوازِ غوغاے روستائی بگوشِ مردانِ شحنہ رسیدہ خود را رسانیدند روستائی گفت اے پاسبانان من شکر گذارِ این دزد شدم ہرچہ خواہد ببرد پاسبانان دیدہ کہ این بقال از دزد می ترسد کہ مبادا او را بکشد دستگیر کردہ بخانہ بردند للمصنفہ

روستائی گر بظاہر ابلہ ست	لیک از تدبیر کارِ خود نمود

حکایت

زناردار ی خواہشِ گوشتِ گوسفند داشت بدریوزہ گری از خانہ قدم بیرون گذاشت کہ گوسفندی از تصدق از دربدری

بهم رسانیده بردوش نهاده براه افتادو باشتهها دوچارش شدند وباهم مشورت کردند که دست بروے کنیم و گوسفند بهرطور از چنگش برآریم از هم پاشیده هر یکے براہے روان گردیدند اول یکے خودرا بزنار دار رسانیده پرسید که این سگ مردار بردوش از چه میکشی وے بخشونت گفت مردار توئی گوسفند را زیاده از چند قدم نبرده شوده دیگر برخورد باوے گفت گوساله مرده درسر نهاده زناردار زبان بجوابش نکشاد که ملتقی خورده نشد اورا برده یاوه میگوید باز چند قدمی رفت شوده سیم رسیده گفت که اے شخص شیطان برسروے دوشت بود زناردار را وحشتے شد که البته شیطان است هردم بصورت دیگر شود الحال بصورت پلید خود پیدا گردید از بیم انداخته دوید اوباشان چهچهازده شادیها کردند و گوسفند را بمصرف خود آوردند۔ المصنفه

مرد بداطوار از تدویر خود	مال هرکس از فریبی میخورد

حکایت

دو سلطان را باهم نزاع شد یکے بردیگرے غالب آمد

مغلوب از ارکان مصلحت دید که دشمن قوی شده تدبیرے کنید
اوّل یکے گفت چیزے مدار انموده صلح باید فرمود دویمی گفت فوج
را آراستگی داده روبجنگ دشمن باید نهاد سیومی صلاح دانست
که باستصواب سلطان دیگر بایست مقابله با عدا نموده مستحصل فرمود
چهارمی بعرض رسانید که از مکر و فریب زورش تمام خواهد گردید پنجمی
گفت در حصن حصینی باید رفت خودداری نموده در پے جمع
آوری بود سلطان را رائے مزوّر پسند افتاد حکم داد که تدبیر این
نماید گفت کارے که از دستم می آید کنم و تا دسترس دارم نمیگذارم
الحال مرا مجروح بکنید و در ینجا تنها بگذارید شما بفلان قلعه رفته محصور
گردید که من کار خود میکنم و دشمن قوی را بدست می آورم سلطان بگفتهٔ
وے عمل کرده روے بفرار آورده خود را با لشکر بهمان وزیر بادشاه
غالب دید که دشمن روے بفرار نهاد جاسوسان بتجسس فرستاد که
اگر کسے مانده باشد بیارید تا از وے استفسار احوال کنند
ملازمان تفحص و تجسس کرده همان مزوّر مجروح بدست آورده در حضور
حاضر نمودند شاه تفتیش احوال سلطان مفرور فرمود وے بعرض

رسانیدکہ از زبان درازی احوالِ من باین صورت گردید ہمیشہ از راہِ
خیرخواہی بخدمتِ سلطانِ ظالم معروض میداشتم کہ خیراندیشی
این دولتِ خداداد را سرمایۂ سود و بہبود خود نماید و در زمرۂ متابعان
حضرت آید تا موجبِ فلاح و رستگاریِ او شود و ازین بہ سلک
آسان بدر رود و چند کلماتِ ثنا و توحید بمسامعش رسانیده کہ
بادشاہ جان بخش است اذیتِ جان و مال نخواہد رسید در غضب
شده مرا باین صورت گردانید سلطان گوشۂ چشمِ التفات بوے
نموده در سلکِ مقربین منسلک فرمود بعدِ چندے بعرضِ والا
رسانیدکہ ازین عنایتِ بے نہایت میخواہم جان بازی کرده خدمتے
نمایانی بجا آرم و بطورِ خوش بے جمعیتی و نفاقِ امراو عدمِ
استعدادِ مال و زر و ہنگامۂ سپاه برای طلبِ تنخواه ظاہر ساخت
بادشاہ را بر گفتہ اش اعتماد آمده ویرا بنواخت ہر روز نظرِ مہر
از بیشتر نموده رتبہ اش می افزود ارکانِ سلطنت ہر یک التماس
نموده اول یکے گفت این شخص از طرفِ مخالف است مداخلت
زیاده نباید داد کہ ہرگز خیرخواهِ این دولت نخواہد بود شخصِ دویم گفت

اگر دخل دادن در امور با منظور بود باید اوّل امتحان شود سیمی
گفت این شخص از طرفِ مخالف است موافق شد باید شکریه
این بجا آورد که واقفِ رازِ عدو بدست آمده اکثر مبالغِ خطیر مصرف
میرسد تا اینچنین کسے برائے دست یافتن بر اعدا بہم دست میشود
بادشاہ گفت که این شخص بس اذیت کشیده واقعی میگوید حالا در دشمن
تابِ مقاومت نبود باید تا خود سازی نموده بصلاحِ ہمین که واقفِ
کار است تعاقبش کرده ومار از روزگارش برآورد مفتری چون دید
که کار باینجا کشید مخفی با سلطانِ خود پیام فرستاد که وقتِ فرصت
کار را از دست نباید داد الحال کار خود میکنم ولشکرِ دشمن بجائے
قلب میرسانم ہر اندک دست وپا زنی کارش باتمام رسانید وبیک
جانب کنگرہائے قلعه را منہدم سازید ودر کمین گاه جمعیتِ خود را با سامان
جنگ مستعد دارید که دشمن تصور کند اینجانب شکسته یورش
آورده گشته گرد سلطان منہزم شده بموجبِ خیر خواهِ خود
عمل نموده وازآنجا که بعرضِ سلطانِ غالب رسانید که وقتی که
شریکِ صحبتِ پادشاهِ ظالم بودم از اہلِ مشورت سماعت مینمودم

فلان قلعه مستحکم است لشکر بآنجا کشیده محصور باید گردید تا قابو بدست آید مخالف از شبخونی از هم پاشد شاید اگر قضا ایشانرا باین خیال درآنجا کشیده از اقبالِ بیهال چون واقفِ کارم زود بپا داشتش خواهند رسید راهی مخفی میدانم که باحسنِ وجه قلعه مفتوح گردد و دشمن بدست آید سلطان ساده رارای وے پسند افتاده روے بجانب آن قلعه نهاده با لشکرِ عظیم بپاے قلعه رسیده مفتری راه نمائی کرده از جاے که کنگر هاے قلعه ریخته بود شاه را با سپاه برده تا بمکانی که سلطان خود را باسامانِ جنگ در کمین گاه نشانیده همگی را بقتل رسانید سر سلطان بر سر سنان کرده نزدِ شاه برد ملمصنفه۔

مثنوی غافل مشو از اظهار هاے دشمنان	که چون صباغ هر دم رنگی آرد

حکایت

گازری خری را پوستِ شیر پوشانیده شبها در زراعت هاے مردم سر داده میچرید هیچ توانش مانع شده که خر از دست رفته روزے حاصلِ این تلبیس ببار خواهد آمد برسخنانِ شان گوش نهاده هیچ جواب نمیداد دهاقین از اذیت بجان آمدند و از دهشتِ شیر بر خر دست انداز

نمی ستدند اتفاقا شبے خر در زراعت گاہ بعادت خویش
نہیقے بر آورد و از حالش آگاہی کماہی حاصل کرد چوبے بر فرقش
زد کہ شگافتہ خون بر آمد گازر متاسف کردید کہ اگر سخن یاران می شنیدم
کار خر باینجا نمی رسید۔ لمصنفہ۔

مکر ہر چند کار گر افتد	لیک در راستی خلل نرسد

حکایت

کنجشکے بر درختے آشیانہ داشت بجہتی بر آمدہ آشیانہ جائی
دیگر نہادہ کہ الفت وطن مالوف نگذاشت بخانہ مراجعت نمودہ
دید طوطی در آشیانہ اش جا گزیدہ کنجشک گفت تو کیستی کہ خانۂ
غیر را خانہ خود دانستی جواب داد کہ اگر ملک شماست قبالہ کجاست
نشنیدہ کہ کنار دریا و بر بیابان و دریا و کوہہای عظیم الشان مال کسی
نیست مال لاملک را ہر کہ متصرف شود بید تصرف مالک بود گفتگوی
ہر دو بطول انجامید کہ زاغے در رسید وجہ مجادلہ پرسید طوطی
تصرف را دلیل ملکیت خود آورد و کنجشک ازان خود دانستہ اظہار
غصب او کرد زاغ گفت نزاع مکنید شحنہ درین نزدیکی است

همراه من بیائید تا بکیفیت دعوے برسد و انصاف کند عذر کرده
هر دو را نزدیک گربه آورد چون چشم شان بدشمن افتاد زبان بطعن
زاغ کشادند که تو عجب منصفی کردی ما را بجاے که خانه بر انداز ست
آوردی زاغ گفت این گربه هوا و هوس دنیا را گذاشته در صحرا بریاضت
دست از تعدی برداشته گربه از دور آواز داد که من دست از دنیا
شسته بعبادت نشسته باین کارها کارے ندارم درد سر به من
مدهید پیش حاکم دیگر رفته رفع نزاع خود کنید کنجشک و طوطی تصور
نموده که واقعی مرتاض خواهد بود گفتند ما جاے رفتنی نیستیم بر انصاف
تو راضی هستیم گفت من کرم نمی شنوم پیشتر رفتند و ما به النزاع
گفتند گربه پنجه زده منصف شد لمصنفه۔

بترس از خوے بد گر خصلت خود		بیازارد بهر ساعت دلی را

حکایت دو کس را ظاهر دوستی بود یکے در پے دیگر شده سعی ها می نمود
که بهر طور او را از پا در آرد و مالی که دارد بدست آرد روزے تقریبی
با رفیق نمود که بسیر میروم و تماشاے باغ و راغ می کنم آشناے
غافل که دوست ظاهری را بیگانه میدانست نه بیگانه همراهش

از آبادی برآمد و متوجہ سیر صحرا شد وی چند او باش جابے در کمین داشتہ خواست
کارش باتمام رساند و از قید حیاتش برہاند و در کمین گاہش بردہ او باشان را خبر کرد
دوست غافل چون او باش را دیدہ از دوست ظاہری پرسید کہ اینہا کیستند
و در ینجا پنہان برائے چیستند گفت نمیدانم کدام اند مگر دزد دانند جواہر
گران بہائے کہ داری تفویض ایشان کن چرا نزد خود میگذاری وی
بپاسخ آمد کہ اے دوست جانی من تو پیش ازین چرا آگاہ ننمودی
کہ جواہر مکنون خاطر را ہمراہ آوردے تا ضبع شان میکردم مرا معلوم نبود کہ
ایشان خریداری جواہر خواہند نمود دوستش پرسید بتحقیق جواہر
را در مکان گذاشتہ ہمراہ برنداشتہ گفت آرے اگر اعتماد نداری
ہمراہ بیا تا در صندوقچہ کہ ہست ملاحظہ نما در جوابش گفت بشرط آنکہ
ہمراہ گرفتہ باز آئی و در صحرا سیر و تماشا نمائی قبول کردہ روے
بشہر آوردند بعد رسیدن بہ آبادی دوست غافل و عاقل
جواہر را از جیب برآوردہ نمود کہ صندوقچہ ہمین بود جواب گفت
چرا آنجا نشان ندادی خریداران منتظر اند بیا برویم در آنجا بفروشیم
دوست غافل از دوستی گفت مرا حکایت غوک دانا و گاو ابلہ

بیاد می آید پس فہیم نشاید پرسید چگونہ بودہ است آن در جواب
آمد اما قصۂ غوک چنان بود کہ غوکی در چاہے جا گزیدہ چندان از ہم
قومان رنجید کہ پے دفع شان بہلاک خود راضی گردید از چاہ برآمد
و بر در سوراخ مار رسید آوازے برآورد کہ آذوقۂ وافری خوراک
تو خواہم کرد الا اینکہ اذیت جانی بمن نرسانی مار کہ از گرسنگی چون گوش
روزہ دار منتظر صدائے طعام بود بذوق تمام مشی نمود در چاہی کہ
غوک نشان دادہ افتاد ہمہ غوکہا چیدہ چیدہ بلعید نوبت بغوک دانا
رسید مار گفت گرسنگی من نرفت الحال غیر تو نیست جز خوردن تو چارہ
چیست غوک گفت من خود پیش تو حاضرم کجا میروم اگر مرا خواہی
خوردامروز کفایت تو خواہد کرد این ارادہ دارم کہ شیوۂ دوستی
نگذارم و جائے بہتر برائے تو پیدا نمودہ ام مار گفت ازین چہ بہتر
جلد بتلاش پرداز و آذوقہ مہیا ساز غوک دانا از آنجا خود را بآیندہ
بچاہے دیگر خزید مار منتظر ماندہ وے باز نگردیدہ باز لو گفت غوکی برائے
خبر آذوقہ رفت طول کشیدہ پیام مسرت انجام نرسانید زو تجسس
کردہ غوک را بدست آوردہ پیام مار را بنزد وش برد غوک گفت

نصیحتِ بزرگان نشنیدهٔ پیشِ گرسنه طعام نباید نهاد که دست اندازی
خواهد کرد و از صحبتِ دزدان اجتناب باید داشت منکه خوراکِ
اویم چگونه خواهد گذاشت باوے بگو چشم براه من مدار از صحبتِ
تو سیرم معذور دار حکایتِ گاو ابله این است شیرے در بیشه بود
چندے به سببِ عارضه شکار ننمود بار روباه گفت بتلاشِ صیدے
باید رفت روباه بهر سو دویده تا بر سرِ گاوے رسیده پرسید چرا
این قدر ضعیف و ناتوان شدی و از کجا درین بیابان آمدی گفت
من مالِ گازرم همه روز بار بر دوش میبرم و آب و دانه چندان نمی دهد
که بخورم لهذا نحیف و لاغرم روباه گفت این قدر تاب و رنج چرا می
کشی درین نزدیکی صحرائیست که از جوششِ گیاه یک کفِ خاک
پیدا نیست در آنجا بیا و از آب و علف خود را فربه نما گاوِ ابله همراهِ
روباه شد در آن دشت آمد شیر که از دور گاو را ملاحظه کرده غرّوے
بر آورد گاو یقین نموده این روباه با وے بر سرِ بازی بود برگردیده
بجانبِ صحرا سے خود دوید روباه بنزدِ شیر رفت و گفت سعی ها کردم
و باین تردد شکار برا ے تو آوردم شیوهٔ بے صبری ورزیده

هنوز آب ندیده موزه کشیدی چرا التمست غیر مترتب رها کنی دوست
تغابن بر سر زنی شیر گفت از من سهو شد امار وباهی از بازی
خود باز نخواهی آمد گاو در دام تو است رو براه گذار بهر تدبیر که دانی بیار
روباه گفت زمانه بازی گر است بازی میکنم اگر دسترس شود گاو را
در رسن بسته می آورم به تهیدی پیشش گاو آمده گفت تو عجب
نامردبودی که ترسیده بعبث رسیدی وے گفت تو عجب مکاری که
مرا فریفته آب و علف کردی و بنزد شیر بردی روباه گفت آن که
شیر مینمود ماده گاو بود که ترا دیده از خوشی آواز برکشید از بس هواره
خیال شیر در نظر داری از توهم هر چه بینی شیر پنداری از این خیال
درگذر ماده گاو را انتظار برآورد هرگاه بیچاره خواهش شد من شادیها
خواهم کرد گاو ابله بفریب روباه بآن صحرا روان گردیده بجاے
رسید که شیر بآسانی کارش با تمام رسانید هرگاه مطمح نظر دانائی
ونادانی باشد چگونه بگفته تو اعتماد آید خیریت تو این است که ازین جا
بروے وا ز دست من برهی والا نبر دشمنه رفته شکایت گفته که تعذیرت
کند و کارت بتازیانه کشد لمصنفه۔

عاقلی از مکرِ او ہشیار باش	مرد بد در فکرِ بد بینی بود

حکایت

تاجری طرحِ عشقِ پری پیکر ریختہ دل در دامِ زلفش آویختہ قدم نہادنش بر در نمیگذاشت و روز و شب در برش میداشت و گماشتہ اش نیز ہمیشہ مردمِ دیدہ بتماشا سے ماہوشی میگماشت شبی آن زن بعشوہ و ناز از سخن زبان کشید و خاموش گردید تاجر ہرچند خواست بسخن آید زبان در کامش نگردید دستش کشیدہ بسینہ چسپانید کہ اے ماہ ہرچہ خواہی بخواہ گفت دل میخواہد تو اسپ من شدہ سوارت شوم گفت اینک ریشم بدست آمدہ ہرچہ گوئی می شنوم القصہ تاجر را اسپ ساخت و خود سوارش شدہ ہر سو می تاخت تا جاے بجولان آمدہ از پشت انداخت گماشتہ را نیز حالتی روے نمود معشوقہ اش ریشش گرفتہ گفت جاے این خار و خس صفائی بہتر خواہد بود وے کہ دل و دین بنازش باختہ ریش را نیازش ساخت صبح کہ تاجر گماشتہ را دید از استعجاب پرسید کہ شب ریشِ سیاہ دراز بود و صبح بیاضِ عذار خالی نمودہ گماشتہ

کہ نہیان احوالِ شبیحۂ تاجر بوے رسانیدہ فی الفور برزبان
گذرانید دریشم از دوا دوی اسپ ریختہ گردید تاجر گفت تو ہم
چون من گرفتاری گفت آرے اگرچہ حکایتِ عجیبِ زنی بیاد دارم
اما از بیخبری از خود خبری ندارم پرسید چگونہ است آن گفت
آہن گری راز نے بود دلربا ئی می نمود آہن گر بیچارہ جان در کوفت
صرف می کرد زن کوفت از دل برمی آورد روزے باد باشی مختلط
شدہ پسند خاطرش گردید او باش کہ گرفتاریِ آن زن را فہمید
گفت ارادۂ وطن دارم زن گفت من کنیز توام تنہا رفتنِ تو نمیگذارم
گفت سرمایۂ کہ داری توشۂ راہ کردہ ہمراہ بیا زن ہرچہ سامانِ
خانہ بود برداشت بالاتفاق رفتند تا بکنارِ دریا رسیدند او باش گفت
کشتی نیست انچہ داری بدہ تا اسباب تہ کنم و بعد ترا از عبور بردوش
کشم زن مایۂ آبرو بدستِ او باش داد او باش دیگر بارہ قدم واپس
ننہاد زن کہ مضطر و حیران گردیدہ دید گربۂ پارچۂ گوشت بدندان گرفتہ
می دوید کہ بجاے بخورد ماہی از آب برجست گربہ گوشت افگند
برسر دم نشست کہ ماہی بگیرد ماہی در آب خزید گوشت را زاغی

از زمین برگرفتہ در ہوا پرید آن زن گریہ وار از زین سو ماندہ و از آن سو راندہ مایوس شدہ بخانہ آمد زبان بطعن و تشنیع شوہر دراز کردہ کہ من برائے آب آوردن برفتم تو سامانِ خانہ روفتی و بما در و خواہر خود حوالہ نمودی گیرم کہ از مکرِ زن آگاہ بودم شہوت چشم را پوشیدہ بروقت وانمودم۔ لمصنفہ

زمکرِ زن مشو غافل کہ بر مرد	کند صد عشوہ بہر دلفریبی

حکایت

بقال پسری شوریدہ مزاج افتادہ مالِ اندوختہ پدر بیاد داد مفلسی از در و دیوارش می بارید از تنگیِ معاش دل تنگ گردیدہ شبی خواست خود را مسموم کند کہ در خواب شخصی را دید میگوید فردا شخصے باین صورت ہویدا میگردد چوبی بر سرش باید زد کہ طلا شود ہر چند دست و پایش بریدہ شود باز عود کند صبح کہ سر برداشت خواب را خیال انگاشت کہ ہر چہ در دل بود در عالمِ رویا خیالش مجسم شود حجامی را طلبیدہ متوجہ اصلاح گردید کہ شخصے بہمان شکل از در در آمد چوبی بامتحان بر سرش زد فی الفور آن شخص طلا شد حجام را استعجابی

شد از آنجا بر آمده در تجسس افتاده که این چنین اشخاص را
پیدا کرده فریب داده بخانه آورده طلا باید نمود بعد تفحص چند با کس آنصورت
پیدا کرد زبان بلابه نزد ایشان کشود که براے خوردن طعام قدم
در غریب خانه گذارید و مرا سرفراز گردانید ایشان گفتند در خانۂ
غیر کفو چگونه توان رفت گفت ردِ دعوت ممنوع است اقسام اطعمه
میدانم ذائقۂ شما شیرین میگردانم قبول کرده روے بخانه اش
آوردند حجام درِ خانه محکم ساخته چوبی بر سرِ هر یک نواخت باهم
در دهشت و مستت شده بغوغا آمدند مردمان شحنه از در و دیوار ریخته
همه را گرفتار کرده بردند شحنه استفسارِ احوال نمود که لازمۂ مهمانداری
همین بود حجام گفت چون احوالِ فلان بدین منوال شد از من
هم بطمع این عمل سر زد شحنه بقال پسر را طلبیده مستفسرِ احوال
گردید وے حقیقتِ احوال بعرض رسانید شحنه گفت آن مقسوم
تو بود و حجام را مقید نمود که این مثل بآن ماند که زنی مآل کار نا شنیده
آخر ندامت کشید هم جلیسان از کیفیتِ آن پرسیدند گفت زنی حامله
بود وضع حمل پسری بصورتِ انسان و حیوانی بصورت راسو نموده همواره

محافظتِ پسر از راسو می کرد روزے برائے آوردنِ آب رفتہ
طفل را بشوہر سپرد پدر نیز بتلاشِ طعام از خانہ بیرون شد کہ ماری
بجانبِ گہوارۂ طفل آمد راسو دویدہ سرش بُرید چون باز گردید دہن
راسو را خون آلودہ دید بخیالش رسید طفل را کشتہ باشد سبوچۂ
آب کہ در سر داشت بر سرش زد کہ مغزش از ہم پاشید قدمی پیشتر
نہاد نظرش بر گہوارۂ طفل و مارِ سر بریدہ افتاد از کردارِ ناہنجارِ خود نادم
شد و دستِ تغابن بر سر زد ازین است کہ بزرگان گفتہ اند ہر کہ تخم
بیتابی بکارد حاصل ندامت بردارد۔ **لمصنفہ**

اول اندیشش وبعد از آن کردار	نرسد لغزشت در آخرِ کار

حکایت

چار کس بے معاش بودند برائے قسمت آزمائی از شہر بیرون
رفتہ بفقیرے دوچار گشتہ کیفیت عسرت بیان نمودند فقیر چار گل از
جیب برآوردہ راہ پیمائی ہر چار کرد کہ بصحرائے بروید و گلہا
کہ دادہ ام بر زمین افگنید ہر چہ مقسوم است زمین را کندہ برآورید
ہر چار را گلہائے مراد بدست آمدہ راہی شدند اولی گل بزمین افگند زمین کندہ

سبد مسی برآمده بر دوش گرفته رفت سومین گل بر زمین انداخت آن گل زمین را کنده صندوقچه نقره سرمایهٔ زندگی ساخت سومین گل بر زمین زده زمین را کند سبیکهای طلا پیدا کرده سرمایهٔ عمر بدست آورد چارمین گل بر زمین زده کنده ازان گل زمین کشتیِ جواهر برآمد اعتنا ننموده با خود اندیشید که قدمی پیشتر روم و چیزے بیشتر پیدا کنم چند گامی زیاده نهاده که چشمش بر شخصے افتاد که طوق در گردن و زنجیر در پا و منقل آتشی در سر داشت تا از کیفیت طوق و زنجیر و منقل پرسید که از وے جدا گردیده در گردن و پاے این افتاده محکم پیچید گفت اے شخص بسم الله نگفتم بلا گفتم بچه جهت مخلصے خود ساخته بلاے خویش به گردن من انداختی گفت سلسله همچنین آمد منهم گوش بر پندِ بزرگان ننهاده باین بلا افتاده بودم حال حصه تو است درین گفتگو بودند که شخصی اولین رسیده رفیق چارم خود را ببلا مبتلا دید گفت من از بزرگان دو نصیحت شنیده ام از همه چیز طمع بریده اکتفا بمس کرده گلِ مراد بدست آوردم و ترا که کشتیِ جواهر بدست افتاد از طمع دل بر او ننهاده طالب افزونتر گشتی از راحت زندگانی در گذشتی پرسید آن دو نصیحت

چه بوده گفت نصیحت اول اینکه گاوے وخری دوستی کردند و
همواره بصحرا رفتند شبی در مزرعهٔ گندم چریده شکم سیر گردیدند خرچون
آسایش یافت بنزدگاو شتافت وگفت دل میخواهد سرود سمایم و نغمه
کردارم بسرایم گاو گفت تو ابلهے بدزدی آمده نهیق میکشی زارع
آگاه گشته رسن بگلویت بسته دست و پایت شکسته کشته می
شوی خر گفت سرودِ من چندان دلِ زارع را خوش خواهد کرد که تو برهٔ
جوے ضیافتانه خواهد آورد گاو گفت اگر همین منظور است من از تو
جدا میشوم و چند قدمی پیش میروم حصهٔ خود ضیافتانه بتو بخشیدم
خر گفت بهتر ترا بے بهره نمیگذارم حصهٔ تو بار نموده می آرم گاو دوید
وخر نهیق کشید زارع آوازِ خر شنیده چوب بردست گرفته
بر سرش رسیده سر و مغزش کوبید و خون از لاشه اش جاری گردید
خر افتان وخیزان خود را بگاو رسانید گاو تا خر را کلّه خورده دید زبان بطعن
کشود که ترا زارع ضیافتِ معقولی نمود نصیحتِ دوم اینکه نساجی برائے
کاری بصحرا رفت توشه که داشت در زیرِ درختی گذاشته ارادهٔ تناول
کردن نمود اول پارهٔ نان بزمین انداخته شیطانی که بر درخت بود آن

نان خورده از سرور مجسم شده صورتی هویدا گردید و بزبان آورد
هرچه مراد داری بخواه که تو می بخشم و حاجت ترا بر می آورم نساج
گفت رفته از زوجهٔ خود پرسیده باز میگردم از آنجا بجانب خانه
دوید ما بین راه آشنائی را دید از سبب تعجیلش پرسید سرگذشت
خود بیان نمود آشنایش فرمود سلطنت بخواه که تو بادشاه شوی و
من وزیرت گردم گفت برای کسی نروم و سخن کسی نشنوم مگر از
زنم پس به پیش زوجه آمده زبان بحقیقت حال کشود و پند آشنا
را نیز در سلطنت خواستن بیان نمود زن گفت در سلطنت قباحت هاست اول که
وسه دشمن جان شوند دوم سپاه تقاضای طلب تنخواه می کند سوم فکر آبادی مملکت چندان
جانکاه بود که عمارت تن منهدم کند چهارم عدالت قسمی که باید از کسے
نشاید و باین سبب عاقبت برباد شود و حاکم ظالم بدوزخ رود پس صلاح
اینست که از دو دست و دو پا و دو چشم که یک پارچه بافته می شود آنگاه که
دو دست و دو پا و دو چشم دیگر بهم رسد دو پارچه بافته شود بفراغت
گذرد دیگر احتیاج بهم نمیرسد مرد بگفتهٔ زن عمل کرده بنزد شیطان
آمده ملتجی باو شد حسب دلخواه نساج فی الفور دو دست و دو پا و دو

چشمِ دیگر بہم رسانیدہ، بجانبِ شہر روان گردید اہلِ شہر کہ ہیئت غریب و شکلِ عجیب دیدہ ہمگی شیطان دانستہ از بیم رمیدہ سنگ چوب بجانبش انداختہ کارش تمام ساختند این دو حکایت بیاد داشتم کہ سبد ہوس برداشتم و گوش بر پندِ کاملان گذاشتم تو کہ از کشتیِ جواہر چشم پوشیدہ سخنِ کاملان نشنیدی بسزاے خود رسیدی لمصنفہ

ہوشمندی بہ پند گوش بنہ	ہر قدر بیشتر طمع باشد

حکایت

دو پادشاہ شیوۂ وفاق از دست دادہ اتفاقِ نفاقِ شان افتاد یکے لشکرے عظیمی آراستہ ہلاکِ مخالف میخواست و دیگرے کہ فوجش مہیا بود بیش دستی نمود پادشاہ را عرصہ تنگ گشتہ از ارکانِ دولت و اعیانِ سلطنت مشورت فرمود جمعی بر آن رفتند کہ نگاہ داشتِ سپاہ کردہ سامانِ جنگ فراہم آوردہ مقابلہ با عدو شدہ بدست خواہد آمد و برخی معروض داشتند کہ از داب و رعبِ پادشاہ بدخواہ ہراسان گشتہ لشکرش برہم خواہد شکست سلطان برسید در خصم داب و رعب چگونہ بہم خواہد رسید با آنکہ جمعیتش

بیش و کارش پیش است گفتند تدبیرے مثلِ خرگوش کرده دشمن را ہراس در دل آورده که منهزم شود و ملکش بدست آید پرسید چگونه بود تدبیر خرگوش گفت خرگوشی در صحراے خوش آب و ہواے بسر می برد فیلے گزارش در انجا افتاده براے ماندن خویش کرد خرگوش از بیم پامالی بچگان اندیشید باہم قوم مصلحت برآوردن فیل دید همگی اقرار بعجز خود نموده راهِ وادی درماندگی پیمودند مگر خرگوش پیری اظهار کرد که فیل را برمی آورم بادی تدبیری خرگوش مغتنم دانسته اجازه داد که کار خود بکن هرچه بادا باد خرگوش پیر بر قلهٔ کوہے رفت و بآواز بلند وقتے که فیل می آمد گفت که باش در جاے خویش و قدم مگذار به پیش که پادشاهِ والا جاهِ ما درینجا اطراق کرده پهناے دشت را بزیر پا آورده خیریت تو درین است که ازینجا بازگردی وازین صحرا بصحراے دیگر روے اگر ادبار تو آمده باشد باز اقبال خواهی کرد و دیگر باره روے باین وادی خواهی آورد فیل گفت این همه طوطیه براے چه اگر راست میگوئی سلطانِ خود را نشان ده خرگوش گفت مقدورِ ملک نیست رویش ببیند یا بی محابا سویش نگرد درین گفتگو شب رسیده

ماه طالع گردید خرگوش به فیل نوید رسانید که اگر بسیار اصرار داری جمالِ عالم آرایش نگری برلب تالابچه برو و روی سلطانِ مارا که چون ماه منور است تماشا کن فیل برلب تالابچه آمده عکسِ ماه را در تالاب از تموجِ آب و اهتزازِ هوا متحرک دیده بترسید و از آنجا باز گردید که این خرگوش واقعی گفت باید سر خود گرفته ازین صحرا سلامت رفت از این چنین تدبیرها دشمن هراسان شود و ملک را گذاشته فرار کند جمعی گفتند آن از جنسِ وحوش بود که توهم کرده فرار نمود اینکه انسان مبادا فریب نخورد و فرار نکند و سلطنت تباه شود دُوراندیشی شرط باشد که ملک و مال و جان به آن مضمون ماند چنانچه غوکی از دُوراندیشی محفوظ گردید و ماهیان که دُوراندیشی ننمودند روزِ شان با تباهی رسید پرسید چگونه بوده است آن گفتند غوکی در چاهی جا کرده و دو ماهی یکی صدعقل و دیگری هزارعقل نام در آنجا بسر می برد موسم تابستان رسید و آبِ چاه کم گردید غوک گفت مناسب این است ازین چاه بجای دیگر رویم مبادا ازرفته رفته آب خشک شده گرفتار شویم ماهیانِ صدعقل

وہزار عقل گفتند دیوانہ گشتہ کہ از وطنِ مالوف درگذشتہ
ہمیشہ در چاہ آب خواہد بود پیرویِ احتمالِ ضعیف نشاید نمود غوک
گفت واقعی دیوانہ ام کہ جابجا می شوم این بگفت وازآنجا بچاہ
دیگر بسلامت برفت بعد چندی کہ آب چاہ از حدتِ گرما خشکید ماہی
گیر بسرِ وقتِ ماہیِ ہزار عقل وصد عقل آمد ہر دو را ببلا گرفتار
گردانید بجانب چاہی کہ غوک بود گذار نمودہ غوک خروشید کہ من
پیش از وقوعِ واقعہ سخن راست گفتم شما دروغ انگاشتہ گوش
بر پند نداشتہ باین بلا مبتلا گردیدید شما کہ نصف عقلی ہم ندارید
از بیخردی نامِ صد وہزار عقل برخود میگزارید ہمچنان نشود از بے
تاّل اندیشیِ شاہ کارِ خود مثلِ ماہیان تباہ نماید دشمن دست یا بد بنہادِ
شاہ برنجید کہ شما میخواہید باین سخنان فوج نگاہدارید وخزائن
مرا بباد دہید پس دو کس مقید ساختہ ودیگران را از نظر انداخت
عرض کردند کہ ما شیوۂ خیرخواہی از دست ندادیم حالتِ ما بطورِ گنجشک
برعکس نتیجہ دادہ بپاے خود در دامِ بلا افتادیم سلطان پرسید
کہ ہرچند شما قابلِ پاسخ نیستید وازسوختہ دلی این سخنان میزنید

قصهٔ کنجشک چه بود کیفیت معروض دارید گفتند میمونی در موسم سرما بزیر درختی لرزان نشسته کنجشکی برحالش متاسف گشته گفت ما که دستی نداریم آشیانه بنا کرده بآسایش میگذرانیم تو باین همه دست وپا ازلی ازبیجائی و سرما لرزه میکنی میمون راسخنِ کنجشک بد آمد آزرده خاطر گشته دست انداخته آشیانهٔ کنجشک درهم شکسته پادشاه که خودسر و خودرای بود سخنِ خیرخواهان را اعتنا نمود از دشمن شکست فاحش بوی رسیده ملکش ویران گردید لمصنفه

متاعِ خوب هرجائیکه یابید	بجان منت خریداری نمائید

حکایت

بادشاهی لاولد بود شبها بآرزوی اولاد دستِ نیاز بدرگاهِ بے نیاز دراز می نمود بعدِ مدتے مدید تیرِ دعایش بهدفِ اجابت رسیده از حرم دختری متولد گردید که سرپستان دشت منجمین اظهارِ نحوستش کرده سلطان مهرش از مهرهٔ دل برآورده خواست لک اشرفی جهیز داده دختر در نکاحِ کسی آورده از شهر بدرکنند تا ده سال منادی ندا میکرد کسے خیالِ وصالش در دل نمی آورد مگر شخصے اعمی

سلطان دختر را نکاح کردہ مع لک اشرفی بوے سپردہ از شہر برآورد
نابینا با زوجۂ و شخصی کہ عصاکشش گردیدہ بشہری رسیدہ خانہ خریدہ
بآسایش و عیش سکونت گزید و چون از چشم معذور بود نگاہ
با ینجانب و آن جانب نمی نمود عصاکش چشم بجمالِ عدیم المثالِ
دختر دوختہ بمشورتِ فیما بین آتشِ فساد برآوردن پاے اعمی از میان
افروخت و با خود اندیشید کہ ہرگاہ بظاہر اورا بکشیم بگوشِ شحنہ رسیدہ
انتقام خواہد کشید رفتہ ماری با سر و دم آوردہ در دیگ بار کردہ
کفچہ بدستِ اعمی داد کہ ماہیِ خوبی براے تو طبخ می شود تو از کفچہ
در ہم بزن کہ بجوشد اعمی در پاے احاق بکفچہ زنی مشغول گشت
کہ دودِ زہر مار در چشمش گذشت فی الفور روشن گردیدہ سرِ مار راکہ
ہویدا بود دید دانست زنش با عصاکش مختلط است و میخواہد بتقریبی
اتمام صحبت نمودہ بفراغت گذراند چشم و زبان بند نمودہ خاموش
گردید چون ہر دو خوابیدند سنگی بہ سرِ عصاکش زد کہ مغزش پاشید
و پارہ از سنگ پارہ شکستہ بر پستانِ سیمی زنش رسیدہ زائل
گشتہ نکبتی کہ منجمین حکم کردہ بودند از زوالِ پستان در گذشت لمصنفہ

اقبال شود یا درو صد عیب شود دور | در تخت سلیمان بکند جلوہ گری مور

حکایت

تاجری سر چنگ زمانہ خوردہ مفلوک گردیدہ کتابت را شیوۂ خود
کرد ہر روز چند خطی مینوشت و باین وسیلہ دارش میگذشت اتفاقاً
روزے دوسہ منقضی گردیدہ کسے خطی نویسا یندہ بفاقہ کشی میگذرانید
تا یکروز برائے کسی کتابتی نوشت چند فلوس عایدش گشت اطفال
دہن دریدہ کہ خواہانِ نان بودند بر دستار خوان دست دراز نمودند
در آن حال فقیرے آواز داد تاجر دست رد بر سینہ اش ننہاد ماحضری
کہ بود تواضعش نمود فقیر از گرسنگی چندان دست انداز شد
کہ دیگر چیزے بنظر نیاند بعد از صرفِ طعام بکلمہ و کلام آمدہ پرسید
کہ شما وجہ معیشتی دارید تاجر گفت اکنون بخطاطے میگذرد تا آیندہ
چہ نصیب شود فقیر گفت بپائے فلان درخت دربادیہ برو درویشی
خفتہ باہستگی بیدار کردہ قدم بوسش شو تمتعی بر میداری تاجر بگفتۂ
فقیر عمل نمود درویش را بیدار کردہ پرسید تو کیستی گفت خادم الفقرا
این قدر التماس ہست مرا باز گوئے بازکے میخوابی گفت وقت

خوابیدن خبرت میکنم تاجر همین قدر استفاده حاصل کرده برگردید فی الفور
شخصی آمده دو فلوسی داده عرضی در بیانِ احوالِ خود بسلطان نویسانید
سلطان را املا و انشا پسند افتاد حکم باحضارش داد چون تاجر مشرف بآ
حضور گشت بادشاه فرمود که این قابلِ منشی گریِ سرکار است و باین وسیله
مرتبه اش از اوجِ سپهر درگذشت روزی بخاطرِ تاجر رسید باید خبری
گرفت که درویش باز خواهد خوابید باضطراب دوید همی بر فرقِ سلطان
زو ماری از دستارش برآمد شاه شرمندۀ احسانش شده وی را نواخت
تاجر دانست تا حال نخفته بکارِ منشی گری پرداخت بعد چندے باز
بخاطر رسید که درویش خفته یا نه باید دید هراسان سلطان را از تخت کشید
که طاقِ ایوان خراب گردید بادشاه به مرتبه اش افزود اعتماد بکرامتش
نمودند مدتی متمادی منقضی گردید روزے تاجر خوابید درویشی از در
درآمده گفت هنگامِ خوابیدنِ من در رسید تاجر همه اموالِ خود سه
حصه نموده اول طلبِ ملازمان و سپاه را داد بعد حصۀ آل و اولاد جدا
نهاده ما بقی در راهِ خدا صرف فرمود در آن اثنا خواجه سرائے بجهتی
از تاجر ناخوش بوده شکایت نمود که این نمک نشناس بمرتبه رسیده

پاس حرم محترم نداشت قدم از جادۂ ننگ و ناموس فراتر گذاشت
نائرہ غضب سلطانی بجوش آمدہ حکم بدار کشیدن صادر شد آن صدقات
بجانش رسیدہ رائے شاہ منحرف گردیدہ با خود اندیشید کہ بے تحقیق
رفیق را نباید بقتل رسانید تہدید بخواجہ سرا نمودہ آنچہ حق است ظاہر سازد
وے از خوفِ جان گفت افزا بود در آن حال درویش باز آمد کہ من نہ
خوابیدہ از دیرے بیدارم تاجر گفت اکنون احتیاجی بتو ندارم من کار
خود بہ دیگرے میگزارم پادشاہ او را طلبیدہ تاجر کہ از دنیا دست بردار
شدہ پادراز کشید بہ ہزار تملق بخود درامش نمودہ نوازش فرمود مصنفہ

بخت بیدار شود از فضلش	نکبتِ دورِ فلک گردد دور

حکایت

ساہوکاری در شہری رفتہ زن گرفت با عروس دریک محافہ
نشست و بطرفِ ولایت خود برگشت با بینِ راہ در مجادلہ افتادہ
در مناظرہ کشادند عروس میگفت صحبت اثر دارد و ساہو اظہار مینمود
کہ خوے کسی مبدل نمی شود عروس بر گفتۂ خود اصرار مینمود و ساہوکار
انکارش می افزود آخر الامر ساہو را چندان مکدر ساخت کہ وے را در

صحراے پر ہول از محافہ انداخت عروس درآن بیابانِ لق و دق کہ نشانِ
آدمی نبود متوحش شد راہِ صحرا پیمود از دور کاہ فروشی دید کہ پشتارۂ
کاہے بر سر می کشید باوازِ حزین فریادی برکشید کہ آتشی در حزمن
بیچارہ افتادہ بآبِ رحمت فرونشان کاہ فروشش از عجز درماندگی
آن عاجزہ پرسید عروس احوالِ گذشتہ را در بیان آوردہ استدعا کرد
کہ من دخترِ توام و تو پدر مرا بخانۂ خود ببری گفت مرا کہ خانہ
نیست ہر چہ از کاہ فروشی می یابم نانی بکف آوردہ گذرِ اوقات
مینمایم بقولِ شیخ سعدی علیہ الرحمۃ جامہ ندارم دامن از کجا آرم
عروس گفت نیت بخیر دار کہ از برکتِ آنخانہ وآب و دانہ بسیار بہم
میرسد دو گلِ مہر از جیب برآوردہ داد کہ خانۂ مستعار از کرایہ بدست
آورد چیزے آذوقہ فراہم نمودہ مرا در آنجا ببر کاہ فروش این را
مغتنم دانستہ بگفتۂ وے عمل کرد شبانگاہ او را خفیہ بخانہ برد صبح
خواست بعادت ہر روزہ بصحرا رود و پشتارۂ کاہے آورد عروس
منع کردیدہ دو گل مہر دیگر داد کہ در میدان کاہ فروشان رفتہ
پشتارہای کاہ گرفتہ انبار نما وقتِ گرانی ہمہ فروختہ زرشش فراہم

فرباکاه فروش چنان نمود در زمانِ اندکی پنج شش هزار روپیه
پیدا کرده بخدمتِ عروس آورد که الحال حکیم عروس گفت بارچه فروشی
پیشه نما کاه فروش بگفته وے رفته مبلغ لک روپیه بهم رسانیده
باز از عروس پرسید که اینقدر فراهم شده فکر آینده چیست گفت حالا قدم برتر گذار و پیشهٔ
ساهوکاری بدست آر کاه فروش از کسب ساهوکاری سرمایهٔ معقول پیدا نمود نزدِ عروس
رفت و حقیقتِ احوال بگفت عروس زبان بجوابش کشاد که این شیوه
نباید از دست داد و بمقربانِ وزیر مدارات نموده در پے ملاقات وزیر
باید بود کاه فروش بهمین راه که وے گفت رفت تا بخدمتِ وزیر
رسیده شرفیابِ صحبتش گردیده هر بار چندان لآلیِ آبدار پیشکش برد که
دلِ دستور را بدست آورد روزی وزیر پرسید خواهشِ تو چیست
که این قدر چاپلوسی ها داری گفت از توجه جنابِ عالی همه مقصودِ من
برآمد وزیر سکوت نمود کاه فروش کیفیت را بعروس گفت عروس فرمود اگر آینده
وزیر از تو پرسد باید بعرض رسانید که آرزوے ملازمتِ سلطان
دارم بعد چند روزے وزیر از خدماتِ کاه فروش محظوظ گشته فرمود خدمتِ
تو پسند افتاد هر مطلبی که داری بلا تکلف معروض دار کاه فروش بعذر رسید

عرض کرد کہ بفضلِ الٰہی و یمنِ اقبالِ بیہمالِ وزارت پناہی ہمہ چیز میسر است وقتے کہ ہمہ چیز بہم رسید برتر از آن چیست کہ مقتبسِ انوارِ ظلِ سبحانی گردم وزیر بخوشنودی تمام معروضۂ وے پذیرا نمودہ دستش گرفتہ سرش را برقدمِ ظلِ سبحانی سودہ کاہ فروش از خدماتِ نمایان در خدمتِ سلطان نیز مقرب شد بنزدِ عروس آمد کہ الحال نوبت با بہار رسیدہ باز چہ میفرمائی گفت اسپے تیزگام صبا رفتار و میوۂ تر و خشک و صراحی آب مہیا بدار چون ظلِ سبحانی بجانب صحرا بسیر و شکار متوجہ شود ہمراہِ رکابِ ظفر انتسابش باش کہ اگر از لشکر دور افتد و گرسنہ و تشنہ گردد ما حضری کہ حاضر داری بحضورش بر کہ از تو خوشنودی حاصل شود بتو منصبی عطا کند باید منصبِ مختاری دروازہ ہاے شہر و داروغگیِ محصول خانہ بگیری کہ مطلب من ہم بر آوری کاہ فروش بگفتۂ عروس سراسر عمل نمودہ اتفاقاً روزے بادشاہ را اتفاقِ شکار افتادہ بالشکریان عنانِ عزیمت بجانب صحرا منعطف گردیدہ از خدم و حشم دور گردیدہ خواہشِ آب و طعام بہم رسانید ہر قدر چپ و راست خود ملاحظہ کرد جز کاہ فروش

را ندیده از وے پرسید کہ آب و نانی ہست کاہ فروش ما حضری کہ
داشت بر سر دست گرفتہ پیش نہاد سلطان را حاضر باشی وے خوش آمدہ
مستفسر شد کہ مقصود تو چیست کاہ فروش بعرض رسانید کہ از طفیلِ
اقبالِ سلطان ہمہ چیز مہیا است مگر اینکہ اگر بداروغگیِ محصول خانہ و
مختاریِ درواز ہاے شہر سر فراز فرمایند نوازش بے اندازہ
در حقِ فدوی فرمودہ باشند بادشاہ گفت در پیشِ خدمات تو این
مالیتی ندارد بتو بخشیدم چون وزیر موافقتِ کلی داشت بہ تشریفاتِ
خاص اختصاص یافت مقصودِ عروس کہ تلاش شوہر بود بکاہ فروش
امر نمود کہ ہر مسافر آید باید کہ نام پدر و جد و شغل عملش دریافتہ بمن اطلاع
دہی کاہ فروش ہمین طور نمود کہ روزے ساہوے کہ شوہرِ عروس
بود براے تجارت واردِ آن شہر شد کاہ فروش نامِ آبا و اجدادش
دریافتہ بعادتِ معہود در خدمتِ عروس بگفت عروس از شادی
در پیرہن نگنجید و غنچہ دہنش مثلِ انار شیرین کلامی بر چید گفت ساہو را
در جاے فرود آرد و محافظتش نما کہ جاے نرود و روزے
مہمانیِ او کن تا من از دستِ خود طعام پختہ پیشش بردہ میزبانش

گردم کاہ فروش دعوتِ ساہو نمود چون نوبت بچیدنِ طعام رسید
عروس تبدیلِ لباس فرمودہ طعام را در برولیش چید و برزبان گذرانید
کہ الصحبت موثر کساہو از طعام دست کشید و گفت من ازین مہمانی
باز آمدہ دست شستم کہ این حجت زنِ خود در صحرا گذاشتم باز ہمان
آش در کاسہ است عروس گفت ترا قدر نیست پیشِ ناقدروان قدردانی
چیست من ہمان عروسِ توام واین ہمان کاہ فروشِ بیابانی حقیقتِ
حال ازوے باید پرسید کہ از کجا بکجا رسید ساہو کار از گفتارِ خود بعد
دریافتِ آن کردار نادم گردیدہ عروس را در بر کشید۔ لمصنفہ۔

گرچہ تبدیلِ خو نمی گردد	لیک صحبت عجب اثر دارد

حکایت

سپاہی بحسنِ خدمات مقربِ شاہنشاہ گردیدہ روزے سلطان
عنانِ عزیمت بجانبِ صحراجہت سیرو شکار منعطف گردانیدہ مادہ آہوے
از دور دید سپاہی حکم داد کہ دستگیرش کن سپاہی برسر تاخت
شمشیری بر پہلویش زد کہ بچہ از شکمش بیرون شد دلش بر حالِ
آن بچہ رحم آمد با خود عہد کرد کہ جاے تیغ چوب در نیام خواہم گذاشت

وگاہے تیغ بر نخواہم داشت ہمان پیمان موکد کردہ بعمل آورد و حاسدان
از تقربش در آتشِ رشک بودند بسلطان عرض نمودند ہر گاہ حالِ
مقربین این باشد چوب در نیام گذارند دیگران را چہ رسد سلطان
را اعتبار نیامدہ و بر حسدِ شان حمل کرد کہ بگفتۂ بدخواہ حالِ رفیق گاہ
بیگاہ را تباہ نہ توان ساخت گفتند اگر صدقِ این مقال نرسید
بخاطرِ والاے سلطان بمثل اینکہ ہمین گوے ہمین میدان سلطان
را کہ چشم مروت و پاسِ خاطر حرمتِ چاکران منظور بود در پردہ تفتیش
نمودہ شمشیر خود را از نیام کشید کہ بیند چہ قدر جوہر و بچہ آبداری موج زن
است مقربین در ثناے جوہرش درفشانی کردند دست بدست
ہمہ ارکان و اعیان و سپاہیان دیدہ از صفایش محو گردیدہ بجوہرش
اعتراف آوردند بہمگی ایما فرمود کہ شمشیر ہاے خود را باید نمود ہر یک
شمشیر از نیام کشیدہ بملاحظہ رسانیدند چون نوبت بسپاہیِ مذبور
رسید در دل اندیشید کہ اگر سلطان چوب را خواہد دید مورد مواخذہ
خواہم گردید از ہمہ سو گسستہ بجنابِ باری بکمالِ عجز و انکسار پیوستہ
عجز و نیاز کہ در درگاہِ بے نیاز مقبول است الحاصل پسند افتادہ

تا دست بقبضه برده از نیام بر آورد بجاسے چوب تیغ آبدار نمودار
شد رنگ از رخسارهٔ گستاد پرید و قدر سپاہی برتر گردید۔ لمصنفه

عجز در درگاهِ او مقبول شد	غیر ازین برتر دران درگاه نیست

حکایت

سلطانی فریفتهٔ معشوقی بود از فرطِ محبت لمحه از خود جدا نمی نمود روزے
وزیر با تدبیر معروضداشت که سه کس را لازم آمد خوش آمد نسازد اول پیر
ہدایت کننده است اگر شیوهٔ راستی پیشه نفرماید حق را باطل نماید دوم
حکیم اگر رعایت مریض بسازد و حکم به پرہیز نماید مریض را در ہلاکت
اندازد سویم وزیر اگر حسن و قبیح و نزاکت ہاے امور ریاست بعرض
سلطان نرساند خصم غالب و مملکت ویران گردد و لہذا از جسارت معروض
میدارد که در دربار علی رؤس الاشہاد جلیس معشوقه بودن شایان سلطنت
نیست پادشاه فرمود که چندان دلم بعشوه ربود که بے او دمی نتوانم بود
وزیر عرض داشت که این حالت بروجبات احوالِ خداوندتاج و سریر
ظاہر است الاریاست مقتضی این نیست چون دل در گرد معشوق
است تصورش حرزِ جان ساخته بخیالش باید پرداخت سلطان رارائے

وزیر پسند افتادہ تصویرش کشیدہ رد بر و نہاد پیر کاملی کہ ہموارہ مجلیس
شاہ بود تصویر معشوق را بوسے نمود کہ چہ خوش نقش کشیدہ
پیر بعد ملاحظہ فرمود کہ بسیار زیبا و بانزاکت است مگر از قلم انداز ی خال
ران نمودار نگر دانیدہ سلطان را حیرتی رو داد کہ این از کجا واقف
این سر شدہ نظر بخال رانش کشاد آہستہ وزیر را فرمود کہ باید قتلش
نمود وزیر صائب تدبیر پیر را پنہان ساختہ شہرت قتلش در السنہ و
افواہ انداخت سلطان را فرزند ارجمندی بود اغلب سیر و شکار می نمود
روزے در شکارگاہ سر بصحرا نہادہ از لشکریان دور افتادہ شیر
دو چار شد از ہیبتش بر درختے برآمد میمونی کہ بر سر شاخہ درخت
بود تواضع شہزادہ نمود کہ شیر در زیر درخت بر سر دم نشستہ غرید ن آغاز
کردہ طلبگار پسر سلطان گشتہ بعد از ساعتی شاہزادہ کہ از بیخوابی بیتاب
بود بمیمون فرمود دمی محافظت من میکنی تا استراحت کنم گفت آرے
زانوے خود بستر نمودہ پسر سلطان غنود شیر بمیمون گفت این ناجنس
آخر ترا ہلاک میکند پس انسب این بود کہ ویرا از درخت بیندازی و مرا
ازین طعمہ سیر سازی کہ راہ خود گیرم و از خوردن تو بگذرم میمون گفت

این شایانِ مروت نیست که هر که در پناهِ کسی آید باوی چنین
سلوک نماید وقتی که شاهزاده بیدار گردید میمون بعرض رسانید که مرا
نیز خواب گرفته چه باشد اجازت یابم که از طفیلِ تو دمی بیاسایم شاهزاده
سر میمون در زانو نهاد میمون تن بخواب در داد شیر گفت این میمون غیر
کفو میخواهد ترا فریب دهد چون من بروم از اینجا خود ترا بخورد بهتر این است
که او را برای آذوقهٔ من بیندازی دهر از خود ممنون سازی تا از اینجا
بروم و در تو دندان طمع فرو نبرم شاهزاده بخود اندیشید که ع
چه خوش بود که برآید بیک کرشمه دو کار
راست میگوید رفع هر دو بلیه میشود میمون را انداخت میمون که در خواب
غفلت نبود شاخه را محکم گرفته دست آویز نموده بر درخت در آویخت
شیر از مایوسی برفت و شاهزاده هیبت زده گشت میمون باوی گفت
اندیشه مدار لیکن این نسخه در حافظه بسپار دعا موجبِ دعا است
درین اثنا صبح شد شاهزاده از درخت فرود آمد دیوانه وار در بیابانها میگردید
و همین لفظ بزبان می گذرانید سلطان از مفارقتِ پسر در اضطراب
افتاد لشکریان را حکم داد تجسس کنان بهر سو شتافته شاهزاده را یافته

درحضورِ لامع النور آوردند سلطان حقیقتِ حال هرچند پرسید جز سخنی
کہ داشت بر زبان نگذرانید حیرت بر حیرتش افزود کہ چسان علاجش
توان نمود ہمہ حکیمان و افسون نگران بعلاجش پرداختند کارے نساختند
سلطان دستِ تاسف برہم سود کہ اگر آن پیر می بود علاجش منیمود وزیر
کہ پیر را از نظرہا نہفتہ باو سے کیفیتِ دیوانگیِ شاہزادہ و تاسفِ شاہ
بر بودنِ پیر گفت پیر فرمود درخدمتِ سلطان این تقریب باید نمود کہ در خانہ
من زنِ مرتاضیہ ہست اظہار میکند کہ از افسون من جنون شاہزادہ زائل
شدہ بصحت و سلامت خواہد زیست ہمین تدبیر او را بخانہ بیارند تا علاجش
شود وزیر در پایہ سریرِ سلطنت مصیر ہمایون تقریر معروض داشت سلطان
کہ منتظر این نوید بود شاہزادہ درخانۂ وزیر قدم رنجہ نمود پیر در پسِ پردہ رفتہ
بشاہزادہ گفت چرا دیوانہ شدۂ شاہزادہ کہ در خود نماندہ ہمان سخن بر زبان
راند پیر گفت کسے کہ جان بخشی نمودہ احسان کند در عوضش ہر کہ
دغا نماید موجبِ دغا باشد شاہزادہ سخنِ دغا را فراموش کردہ بر زبان
آورد کہ تلافی این چگونہ شاید پیر فرمود اعمالِ نیک را ردیہ نماید و در
عوضِ احسانِ محسنی کہ در اندیشِ دغا کردہ بود شمارد شاہزادہ ہشیار

گردیده شاه از پیر پرسید که چگونه احوال گذشته شاه زاده بر تو روشن گشت که از دیوانگی در گذشت پیر گفت بطوریکه حالِ آن معشوقهٔ سلطان را واقف بودم سرگذشتِ شاهزاده را مشاهده نمودم سلطان از جابر جسته وزیر را در بر کشید که از رائے سلیمِ تو خونِ ناحق کردن گیرم نشد و پیر دوباره بدست آمد و شاهزاده شفا یافت وطنِ بد درحقِ زوجه برده بودم بسوے نیکی شتافت لمصنفه۔

هر که احسان کرده باوے بد کند		تیشه را از خود بپاے خود زند

حکایت

زنار داری صبیه داشت با پسر گفت عمرِ خواهرت بسرحدِ بلوغ رسیده کسی که لیاقت داشته باشد همسرش بیار و با زوجه و برادر نیز همین اظهار کرد و هر سه تجسس کنان رفتند اتفاقاً بتلاش سه شخص بهم رسانیده آوردند صبیهٔ زنار دار بس حسین بود هر سه را فریفتهٔ خود نمود پدرِ دختر در تفکر افتاد که هر سه حسب الطلب آمده اند یک دختر بکدام یک باید داد قضارا شبی آن پری را مار گزیده از جان بری گشت از انتقالِ دختر هر سه بسیار پریشان احوال شده یکے همراهش خود را البسوختن

در داد و دیگرے جاے کہ اورا سوختہ بودند خاکستر نشین گشتہ
جاروب کشی میکرد سوی دیوانہ وار سر بصحرا نہادہ ملک بملک میگردید
تا بشہری رسید کہ شخصی مرتاض متوطن آنجا بودہ با حق تعالی عہد نمودہ
کہ ہر کہ نو وارد شود ضیافت وے کند چون عاشقِ دیوانہ تازہ وارد
بود ضیافتش نمود انواع اقسام اطعمہ پیش آورد کہ پسری
میزبان داشت بسن پنج و شش ماہہ گریستن آغاز کرد ہر چند دایہ
و مادرش ویرا تسلی دادہ سود مند نیفتاد و مادرِ طفل اندیشید کہ مہمان
از آواز گریہ اش خواہد رنجید طفل را در تنور آتش انداختہ بسوخت فقیر تا
آن احوال را دید دست از طعام کشید مالکِ خانہ ہر قدر سماجت
و دلجوئیش نمود فقیر فرمود کہ طعام از خانۂ ہمچو بیرحمان خوردن حرام است
کسے کہ فرزندِ خود بسوزد از او چہ توقع بود میزبان گفت اگر تو باین جہت
رنجیدہ دست از طعام کشیدی بطرفۃ العینی زندہ می سازم فی الفور
افسونی دمیدہ زندہ گردید باز تکلیف خوردنِ طعام بمہمان کرد مہمان بر زبان
آورد کہ طعام نخواہم خورد مگر اینکہ اول حاجتی دارم بر آوری و سوال
مرا روا کنی میزبان مرتاض حاجتِ مہمانِ سوختہ جان پرسید وے

بعرض رسانید که از برائے خدا این افسون برمن مسکین لطف فرما
صاحب خانه در دل اندیشید که نعمت همان بهترین بود که حصهٔ دیگران
هم شود افسون را بفقیر بخشید فقیر از طعام سیری حاصل کرده بشهر
معشوقه اش برگردید افسون را در آنجا که دیر اسوخته بودند دمید معشوقه با
عاشقی که همراهش سوخته شده از قدرت الٰهی بوجود آمد درمیان
هر سه عاشق مناقشه افتاد کسے که همراهش خود را سوخته میگفت
این حق من است که جان در راهش دادم و آنکه افسون دمیده بود ادعائے
نمود که باعث حیاتش شدم از برائے خودم و آنکه مجاور شده جاروب
کشی میکرد بزبان آورد که حق منست که از دنیا بے او بتنگ آمدم
و در فراقش خاکسار شدم القصه قضیه بطول انجامید کسی بداد
ستان نرسید هر سه بدر سلطانی که صیت عدلش اطراف و اکناف
عالم را گرفته داد خواه شدند سلطان فرمود بشنوید که دیوانی
بحق خواهم نمود شخصے که صبیهٔ زناروار را زنده کردید ربود که علت الحیات
شود شخصے که همراهش خود را سوخته باز همراهش زنده گشت برادر
است که در یک آن موجود شده گویا از بطن یک مادر هر دو آمده

این هر دو راز سد و کسے که دل در گروش بسته در فراقش خاکستر
نشین گشته حق وے بود باید او شوهرش شود — لمصنفه

عدل کردن زیب سلطانی بود		در ممالک نام بانیکی برد

حکایت

امیری را دختر جمیله بود روزی بربام موے خود را که تیره تر
از شام است دامی نمود شیطانی مفتون از جمالش گردیده ویرا در ربود
امیر از گم شدن دختر نهایت در تفکر افتاده با هر فقیر و درویش و عاملی
که وارد می شد راز خود بمیان می نهاد تا شخصی آمده گفت چرا این قدر
تجسس کنان متفکری اگر دختر خود شرط میکنی که بمن می دهی نشانش
دهم و از جا و مقامش با تو میگویم امیر اقرار کرد که اگر پیدا شود در حبالهٔ تو در
خواهم آورد آن شخص گفت شیطانی دختر ترا که فلان نشاندارد
برداشته به هوا برده در فلان صحرا پنهان از خلائق گذاشته امیر
گفت نشانش دادی در باز آمدنش در امید داری برویم نکشادی
وے گفت آن قدر قدرت زیاده ندارم که دخترت بنزد تو آرم بعد
چندی شخصی دیگر رسیده کیفیت پنهانی دختر و بردن شیطان در بیابان

از امیر شنیده بعرض وے رسانید کہ اگر دختر خود در نکاح من می آری
اسپ چوبی میدہم کہ سوار شده در ہوا پرد و ہر کجا خواہی ترا ببرد تا
بآسانی دختر را بیاری امیر قبول کرده آن اسپ را بدست آورد
چند روزی منقضی گردید کہ شخصے دیگر رسیده کیفیت دختر از امیر
شنید آن نیز خواستگارش شد کہ این کار از من برخواہد آمد اگر دختر
خود بمن دہی شیطان را بزور علم در تہ تیغ آورم و دیدهٔ تو از جمال عدیم
المثالش روشن کنم سلطان کہ از مہر پدری بیقرار بود آنرا ہم قبول نمود
پس اسپ چوبی را بوے داده شخص سیومی سوار شده رو بصحرا
نہاده چون اجل ناگہانی بر سر شیطان رسید بیک ضرب اورا داخل
جہنم گردانیده دختر را ردیف خود کرده در نزد پدر برد پس ہر سہ کس
گلو گیر گردیده ہر یک نقش خیال وصالش می کشید امیر لاچار شده
بخدمت سلطان رفت و حقیقت احوال را گفت سلطان فرمود آنکہ
نشان دختر داده بمنزلهٔ جاسوسی بود و ویرانہ رسید و آنکہ اسپ آورد ہم
کارے نکرد اسپ بے سوار براے چہ کار این نیز بمیر سد کہ دختر
را نکاح کند شخصے سیمین کہ شیطان را بزور بازو کشتہ باید ویرا نیاز اری و بحکم

عدالت دختر را در حبالۂ نکاحش درآری لمصنفہ

راہ این منزل بود باریکتر از تار موے		عقدہاے عدل واکردن بسی مشکل بود

حکایت

شخصے ملازمت سلطانی اختیار کرد کہ روزے خدمت نمایانی بظہور خواہم آورد سلطان در ماہ پانصد روپیہ مقرر نمودہ حاضر باشش حضور می بود شبی آوازِ مہیب بگوشِ شاہ رسید براے امتحان نو ملازم را در پے آواز فرستاد خود ہم در عقبش روان گردید تا دریافت کند کہ آیا آن خدمت را بجا می آورد یا ہم سر خود گرفتہ میرود دید کہ سپاہی بہواے آواز در صحرا رفت و بازنی کہ غوغا داشت گفت تو کیستی و در بیابان براے چیستی چرا این ہمہ میخروشی در عہدِ دولت مہدِ سلطانِ عادلِ ما کسے را ستمی نرسید و جزابر بہاری ننالید آن زن رو بہ نوحہ آورد کہ چرا نخروشم کہ ہنگام مفارقتِ سلطان رسید دیگر این چنین شاہِ عادل باذل براے من میسر نخواہد گردید سپاہی گفت مفارقتِ پادشاہ چگونہ خواہد شد و کدام بلاے ناگہانی خدا نکردہ خواہد آمد وے گفت من دولتم سہ روز دیگر

بقاے عمرِ سلطان بود لهذا می گریم که کسے مثلِ او پیدا نشود آنجوان
گفت ایا این بلیه روبیه دارد تا بر دیه آن سلطان زنده ماند ما و تو که پرورد
مشکوروے آیم زود باش تا وقت از دست نرفته چاره کنیم آن زن
گفت کسی را که یک پسر باشد و در فلان ساعت تولد نمایه اگر آنرا
بمعبدی که درین بیابان است آورده ذبح کرده خونش بر سرِ روے
بتِ آنجا باشد بلا درگذرد و عمرِ سلطان دراز گردد سپاهی باخود اندیشید
که فرزندِ من همان ساعت متولد گردیده فی الفور بجانب خانهٔ خود رفت
و باز وجه گفت که زمانِ جدائی رسید سخنِ من بشنو بخانهٔ پدرِ خویش
بر و زن گفت چه بد دیدی که از من مفارقت گزیدی با آنکه همه عمر
از تو براحت گذرانیده ام در مشقت و رنج کجا جدا شوم راز خود بگوی
زنهار جدا اے مجوی آن مرد آه کشید که سلطان را اجلِ ناگهانی
رسید دفعیهٔ آن خونِ فرزندِ ماست بزودی باید برخواست ویرا در
فلان معبد برده ذبح کرده خونش را باید بروے آن بت پاشید
زن گفت از نمکش پرورش یافته ایم ازین چه بهتر که جانهاے خود
نثارش کنم پسرش که خفته بود این کیفیت شنیده چشم کشوده برخواست

که زود باشید کارِ خود بکنید خواهرش التماس نمود که من هم همراهِ شما ها
خواهم بود همه دستِ یکدیگر گرفته بجانب آن معبد رفتند سلطان
نیز دور دور تعاقب نموده هشیار کارِ شان می بود چون همگی به بتکده
رسیدند پسر پیش دویده سرِ خود برید پدر خویش بسر بت باشید
خواهر که برادر را کشته دید در دم سرِ خود برید مادر که حالتِ آن دو فرزند
را تباه دید خود را بے تحاشی تصدق گردانید پدر با خود اندیشید که
محبتِ جهان برائے ایشان بود بعد ازین زندگانی نتوان نمود سرِ خود
از بدن جدا ساخته در قدم بت انداخت سلطان را دل بر خیر اندیشیِ
رفیق بسوخته آتشِ غیرتش افروخت خاست خود را هلاک کند که آوازی
از بت بر آمد تو خود را از برائے چه بکشتن میدهی قصائے تو رد گردید
بنا بیه درین بلیه پا نهی پادشاه فرمود مرا بلا قبول است بے این چهار شخص
زندگی خوش نخواهد نمود زندگیِ این چنین وفا کیشان از زندگیِ من افضل
و اولی است باز آواز آمد که منظور زندگیِ جناب والا است برائے خاطر
تو بایشان حیات بخشیدیم و بلیه ترا هم رد گردانیدیم در ساعت هر چهار
از خوابِ عدم بیدار شده پادشاه نهانی بخانه آمده باستراحت خوابید

تا صبح طالع گشت جوانِ سپاہی عیال و اطفال بخانۂ خود رسانیده
در دربار حاضر گردید شاه پرسید که آوازِ شبینه از چه بود و که غوغا می کرد
جوان عرض نمود که زنی در صحرا غوغا داشت تسکینش کرده رو بشهر
آوردم سلطان از کردار و اطوارِ آنجوان تعجب نموده یومًا فیومًا قدرش
افزود۔ لمصنفہ۔

خدمتِ مخدوم ہرکس کرد از دل اختیار	نامِ خود در ہر دو عالم میگذارد یادگار

حکایت

کلالی از صدمۂ سفال چهره اش مجروح گردیده از تنگیِ معاش
خود را در سلکِ ملازمانِ امیری کشید امیر دانست شخصی نجیب بوده
باشد که و چهره اش آثارِ زخم آمده ویرا دوست میداشت و ہیچ چیز خاطرش
فرو نمی گذاشت روزے پرسید که بر چهره ات در کدام جنگ زخم رسید
وے بعرض رسانید که این زخمِ سفال است امیر بشناخت که او
کلال است از نظر انداخت یکے از ندما عرض نمود که وجه بر آوردنِ
اینچنین مقربی چه بود گفت غیر را بے دریافتِ حقیقت در مجلسِ
خود جا نباید داد و این از کم ظرفی اینچه در ظرفش بود بر آورده در رطۂ

بلا افتادہ در مقامِ کجی راستی گردید وبالِ جانش گردید لمصنفہ

یارِ من در راستی دانی چہ فتنہ می شود	مصلحت آنست قولِ شیخ سعدی کن

حکایت

تاجری پسری داشت بیکارہ اوباش وضع وآوارہ ہر چند نصیحتش نمود اثر پذیر نبود تا بمرضی مبتلا گردید قریب بہلاکت رسید فرزند را طلبیدہ درآغوش کشید کہ اے جانِ پدر ہر چہ گفتم نشنیدی الحال وقتِ رفتنِ من آمد وہنگامِ جدائی شد این یک سخن بشنو بعد آنچہ خواہی بکن دہ لک روپیہ براے تو گذاشتم آرزوی یازدہ لک داشتم بہر طور کہ بتوانی یک لک دیگر شامل دہ لک گردانی پسر قبول نمودہ پدر رحلت فرمود بعد از ایامِ عزا دہ لک روپیہ بہ نقادا د کہ خریدِ مال کنند ومنافعش بیاورند یارانش خوردند باز دہ لک روپیہ دیگر برآوردہ حوالہ ایشان کرد کہ جنس بخرند ومنافعی بدست آورند در راہ ہیچا رفت سوداگر پسری بتاسف گفت دریغا وصیتِ پدر بجا نیاوردہ مبلغ معتدبہ ضرر کردم در تردد افتادہ باز مبلغی برآوردہ رہ بمسافرت نہادہ رنج را براحت گزیدہ مشقتِ بسیار کشید تلافیِ مافات گردیدہ یازدہ لک روپیہ

بہم رسانید ہم جلیسانِ اوباش وضع قدیم کہ دوستِ صمیم بودند اظہار
نمودند الحال کہ بمراد رسیدی بموجبِ وصیتِ پدر یازدہ لک را فراہم
گردانیدی چرا العیش نکوشی و نخوری و نپوشی وے گفت خونِ
جگر خوردہ پارہ زر بدست آوردہ چگونہ جگر پارۂ خود خورم یا بکسی دہم

لمصنفہ

قدرِ زر آنکس ہمین داند کہ خود بدست کرد	از ترددہاے بسیاری و بعد از رنجہا

حکایت

وزیری عاقل بود بسلطان عرض نمود کہ اللہ تعالی و تقدس ذاتِ
جنابِ عالی را بصفاتِ حمیدہ آفریدہ شہرۂ دادرسی از قاف تا قاف
رسیدہ حکایتی از عدل یاد دارم دادِ آن میخواہم سلطان فرمود دادرسی
کارِ ہر مرد نیست از دستِ ہر کہ آید تمتع از دو جہان بیابد مافی الضمیرِ خود
عرض نما وزیر با تدبیر براے امتحانِ فراستِ سلطان عرض نمود کہ
دخترِ بقالے بود کہ آفتابِ عالمتاب از ماہِ عارضش کسبِ ضیا
می کرد دانۂ خالش دلِ خلقی بدام می آورد روزے بسیر و تماشا بطرفِ
بوستان سروِ قامتش خرامان گردیدہ سپاہی مفتونِ جمالِ عدیم

المثالش شده دروے پیچیده خواست دست اندازی کند دختر
بعجز و الحاح پیش آمد که درکیش ما پیش از کتخدائی اینچنین عملی مستوجب
دوزخ و روسیاهی ست در امانت خیانت نتوان نمود بعد شادی شرط
است که اول مقصود ترا برآوردھنیافت طبع تو خواهد بود سپاهی باین
شرط اورا رہائی داد بعد چندے که عروسیش اتفاق افتاد درکنار
شوهر غمگین نشسته ملول گشت شوهر از سبب غم واندوهش پرسید
عروس آهی کشید که مرا با سپاهی اینچنین عهد و پیمان شده الحال وقت
ایفاے عهد آمده شوهر دید که بے رفتن عروس بنزد سپاهی چاره نیست
لاجرم راضی گردید عروس سر و بر بجواهر و گوهر آراسته و پیراسته چادری
در سرکشیده بجانب خانهٔ سپاهی خرامید در عرض راه رهزنی دستش
گرفته گفت کجا میروی وے کیفیت عهد با سپاهی و اجازت دادن
شوهرش بیان کرد دزد بخاطر آورد هرگاه شوهرش اجازت داده سد راهش
نتوان شد با وے پیمان درمیان نهاد که بزودی برگردد و زیور و زر
بدزد دهد دختر قبول کرده رو بخانهٔ سپاهی آورده سپاهی از آمدنش پرسید
عروس اجازت شوهر و دزد را ظاهر گردانید سپاهی دست اندازی نموده

رخصتش فرمود چون به دزد رسیده کیفیتِ سپاهی را بسمعش
رسانید دزد نیز رخصتش گردانید آیا مروت کدام یک پیشتر و ازین
سه کدام بانصاف بیشتر اند بادشاه فرمود که شوهرش دید که شبِ اول
باختهٔ دیگر نیست پس آینده چسان خواهد زیست از وے مایوس گردید
و سپاهی از آگاهیِ شوهرش ترسیده که بکوتوال و قاضی خواهد رسانید
دست از وصالش کشید انصاف این است که دزد مروت پیشه و
رحم کیش بوده باید آفرین و تحسینِ او نمود۔ لمصنفه

دراموِر سلطنت از عدل برتر هیچ نیست	تامِ سلطان زان بماند تا قیامت یادگار

حکایت

شخصے بزنی عشق پیدا کرد بعیش و عشرت بسر می برد شبے
باران بسیار بارید ه نتوانست بخانهٔ معشوقه رسد بکنارهٔ رود خانه رفته هر چند
دست و پا زنی کرد فائده نمود اتفاقاً مردهٔ بروے آب بود تصورِ کشتی
کرده که معشوقه درینجا براے من آورده بر ویش افتاده قدم در کنارہ
نهاده بطرفِ خانهٔ جانانه اش روان شد تا بدروازه اش آمد در را مسدود
دیده کو هیدہ هیچ جوابی نشنید بدر و دیوارش نگریسته ماری آویخته دیده

از استیلاے شوق مثلِ بازی گری کہ ریسمان بدست بپیچد مار رابدت پیچیدہ پا در شکمِ دیوار گذاردہ خود را ببام رسانید معشوقہ را در خواب دید و بیدار کرد چون ویرا از بیہوشی بہوش آورد پرسید درین شدت باران وانسداد در چگونہ آمدی وے گفت کہ خود رہبر گشتہ منکر شدی کشتی در کنارہ گذاشتی سوار شدم و کمند انداختی ببام برآمدم آن پری گفت از ہر دو بری ام کمند کجا بہ بینیم و کشتی کو ملاحظہ نمایم درین حیص بیص روز روشن شد بجاے کمند مار و بجاے کشتی مردہ را دیدند معشوق بعاشق گفت اگر این شوق بخدا امید اشتی بہ مراد رسیدہ قدم در منزلِ اعلے میگذاشتی سخنِ دلبر از تیرِ غمزہ چست تر از سینہ اش در گذشت و از کردہ خود نادم گشت خاک بر سر افشاندہ در راہِ خدا راہی گردید بکوہ و صحرا بے سر و پا بشہری رسید نگاہش بجمالِ زنِ جمیلہ کہ بر در ایستادہ بود افتاد نفسِ امارہ گلوگیرش شدہ قدم فراتر نہاد بدریوزہ گری بر درش نشست و می نگذشت کہ تلقینِ معشوقہ بخاطرش آمدہ اسپے را لگام گسستہ بود پابند نمودہ درین اثنا صاحبِ خانہ رسیدہ پرسید تو کیستی گفت بہ گدا اے بر درت آمدم سوالی دارم چشم خیرہ شدہ سرمہ میخواہم

میلے گرم کردہ دربکشش صاحبِ خانہ گفت تو اعمی ہستی باز چہ میخواہی
گفتِ دل روشن ندارم میخواہم چشم از روشنائی ظاہر پوشیدہ
بباطن آرم صاحبِ خانہ گفت مبتدی ہستی ترا ہمین باید این بگفت
و میلے پر چشمش کشید در نابینا سے بہر سو گام زن گشتہ بر سر چاہی
رسید قدم را بر داشتہ خواست پیشتر گذارد آوازے از غیب آمد
کہ پا از جا مدار چاہی است عمیق مبادا در وے افتی دستور سا آفتی
وے گفت الحال کہ قدم بر جادۂ راستی نہادہ ام کے مبتلا ببلا شوم
عذرم بپذیر ہدایتی کہ نمودۂ دستی گیر تا ازین صعوبت وارہم باز سروشی
بگوشش رسید اگر خواہی بینائیت دہم اعمی گفت روشنائی بخش کہ تجلی
انوارت ببینم چون ازاو شدہ بود بر دلش بیک چشم زدن جلوہ نمود۔

للمصنفہ

ہر کہ جان را نثارِ حق سازد	لطفِ او گوھرِ مراد دہد

حکایت

ساہوکارے ارادۂ تجارت نمودہ راہِ مسافرت ملکی پیمود شخصی بزوجہ
اش کہ در حسن عدیم المثال بود عشقی پیدا کردہ ہر چند خواست درکنارش

کشند کنارہ گیر شدہ بدست نمی آمد عاجز گشتہ رو بمعبدی آوردہ بچلہ
کشتی نشست باین نیت کہ اگر وصالش اتفاق نخواہد افتاد جانِ خود
خواہم داد کہ چندی نگذشت کہ ندائے از غیب شنید زنِ ساہو کہ صالحہ
بود از نفاق و چاپلوسی ملوث بگناہ نمی شود و بدست نمی آید آن شخص
مناجات کرد کہ اگر دامنش از ریاضت بدست نتوان آورد بارے
باین مراد رسم کہ ہمشکلِ ساہو شوم دعایش مستجاب شدہ بشکلِ
ساہو برآمد از شادی در پیراہن نگنجیدہ خود را بدروازۂ ساہو رسانید
دربانان ویرا مالکِ خانہ پنداشتہ منعش نہ کردند قدم در خانہ گذاشت
زوجۂ ساہو او را شوہر فہمیدہ پرسید کہ چرا باین زودی مراجعت نمود
گفت کاریکہ پیشِ نہادِ خاطر بود بانصرام رسید بازن مختلط گردیدہ
بعیش و عشرت میگذرانید روزے بدربانان تاکید اکید کرد
کہ مرا بازیگری در جائے نزاع افتادہ اگر شبیہہ من شدہ رو باینجا
آورد راہش در درون ندہید بلکہ تنبیہش کنید اتفاقاً بعد چندے
مالکِ خانہ وارد شد خواست در خانہ قدم نہد دربان مانع آمد تنبیہش
نمودہ در بیرون ویش نگشودند حیرت برحیرتش افزودہ بدربار سلطانی رفت

وحقیقتِ احوال بواقفانِ حضور گفت سلطان هر دو را طلبیده بے
تفاوت دیده استعجاب نموده پرسید که کدام مالکِ خانه اند مالکِ خانه
می گفت من مالکم واین مقلد مقلد میگفت مالک هم و مقلد اوست
شاه در شک افتاد که ازین هر دو خانهٔ و زن بکدام یک باید داد بعدِ
تامل و فکر بخاطرش رسیده زوجهٔ ساهو را در خفیه طلبیده کیفیتِ شب و روزِ
شادی را پرسید آن زن آنچه که گذشته بود عرض نمود باز ساهو را در
گوشه طلبیده از حقیقتِ شبِ شادی پرسید ساهو مطابقِ گفتهٔ زنِ
خود بعرض رسانید بعد از آن شخصے که شبیه ساهو بود در کناری طلب
نموده استفسارِ کیفیتِ شبِ شادی فرمود شخص مذکور را دید واهی گوست
بقتل آورد ساهو و زنش را سرفراز نموده بخانه روانه کرد لمصنفه

عدلِ سلطان موجبِ امنِ خلائق میشود		شهرهٔ آسودگی از شرق تا مغرب بود

حکایت

دزدی بالمیک نام بود راه زنی مینمود بزرگی در آن وادی که دزد
مسکن داشت گذارش افتاد دزد بعادتِ خود دستِ تطاول کشاد
بزرگ بدزد فرمود سامانی که دارم تصرف باید نمود الا سخنے می گویم از اهلِ

وعیال و شرکای خود بپرس که در دنیا تا این مدت هر ثروت بدست آورده
تقسیم شما کرده ام آیا در عقبیٰ عقوبتی که برسد حصه بر شما می شود یا نه یارانش
گفتند ما شریکِ راحتِ اینجائیم عقبیٰ جائیست که شرکت آنجا گنجایش
ندارد اول بپرس ازین جسد که همراهِ تو می شود دیگر بما چه رسد انچه از ایشان
شنیده بود گوش زدِ فقیر نمود که آن بزرگ فرمود مالی که برده تقسیم اینها کنی
و در عقبیٰ عقوبتش تو تنها بری وزد عرض نمود که چشمِ غفلت دوخته
بودم از کرمِ تو کشود کسانیکه شریکِ من نباشند چرا تقسیم مالی یا بند دستی
که بظلم درا زگردانیدم از تلقینِ تو باز کشیدم و عمری که بغارت کردنِ مال
مردم بسر رسانیدم از آن متنبه گردیدم دنیا هیچ است در هیچ دل بچه
بندم و بکه بپیوندم و براهت افتاده سر بپایت نهاده ام راهی بنما که بمنزل
رسم دستم گیر که ازین بلیه برهم آن بزرگ فرمود راهی به از یادِ الٰهی نخواهد
بود هر که در راهِ راست افتاد قدم در ورطهٔ کجی نخواهد نهاد و از دستِ
ظلمِ رهزنان جان بسلامت بمنزل برده ازین جادهٔ مستقیم بر نگردد منتظر
فضلِ وی باش جنابِ باری رؤف و رحیم و غفار و ستار است
بر تو به بخشد و در بروت نه بندد لمصنفه

فضلِ او یک لحظہ سازد ذرّہ آفتاب	ابرِ رحمت قطرہ را مانند دریا می کند

حکایت

دو برادر مفلس کہ بزہد و تقوی متصف بودند خواہش بنائے مسجد
نمودند ہر قدر سعی و تلاش کردہ کہ مشتِ زری بدست آوردہ صرفِ تیاری
مسجد کنند نشد رو در گوشہ پا بدامان کشیدہ باہم مشاور گردیدند کہ اگر جان
نثارِ راہِ جانان شود سزد بگدائے رفتیم کسے چیزے تواضع ننمود نوکری
کردیم فائدہ ننمود نہ زری داریم کہ از وادہ ستد چیزے بدست آریم
و نہ متاعی کہ سوداگری کنیم پس چہ سازیم بجز دزدی باین نیت برخاستہ
روان شدند ہمہ جا بطورِ عیاران نظر انداختہ تا بمعبدِ ہنودان آمدند در گردن
بتِ انجاد و حمایلِ گران بہا دیدند با خود اندیشیدند کہ بہر طور حمایل ہا بدست
آرند از حفاظتِ محافظان و آمد و رفتِ پرستش کنندگان پیش دستی
آنہا پیش رفت نشد از آن مایوس بر آمدہ بخانہ معمارانِ بتکدہ بتقریبی
رفتند سرِ کلاوہ سخن وا کردہ از ین در و از آن در گفتند تا سخن باینجا رسید
کہ فلان معبد ہمہ جہت بے نقص است مگر یکدرِ دیگر اگر بود خوشتر
می نمود معمارِ خالی الذہن گفت دیگر ہم میتوان کشود باین نہج کہ گل

بالاے معبد کلس پیدا است و راہ پیچیدہ راہ آمد و شد یک کس را خواہد گردید ہر دو برادر از استماع این خبر شادان و فرحان روان شدند تا بمعبد آمدہ مقرر نمودند کہ درہمین جا باید بود تا شب باہنگام یکے در اندرون بتکدہ پنہان شویم دو دیگرے بر سر گنبد برایم کلس را پیچ وا دادہ دست بیغما کشادہ درپے مقصود پا براہ گذاریم بموجب گفتار بکردار آوردند آن یک کہ در اندرون مخفی گشتہ حمایل ہا برداشتہ نیمہ شب خواست از راہ کلس بر آید دید از کمر پائین بند شدہ ببالا وزیر بر آمدن نشاید با برادر خود کہ در سر گنبد کلس برآوردہ بود اظہار نمود کہ من اکنون بگیر آمدہ رہا ازین بتکدہ نخواہم شد پس بہتر آنست حمائل را تو برداری راہی کہ درپیش داریم قدم بگذاری نخست از شمشیر گردنم بزن تا شہید بمیرم و کشتہ از دست کافران نشوم زہے سعادت کہ در راہ او جان نثار کنم زنہار براہ دیگر صرف نسازی کہ ایمان خود را ببازی برادر بموجب گفتۂ او عمل نمود حمایل ہا برداشتہ راہ مقصد پیمود برادر خود را زندہ دید کہ معمار آوردہ بناے مسجد کردہ از روے تعجب پرسید کہ من ترا کشتہ بودم کہ زندہ گردانید وے گفت

من نمیدانم چه گذشت اینقدر هست که کسے دستم گرفتہ از آن بردآشتہ
از قدرتِ کاملۂ او اینہا بعید نیست در راہِ او ہر کہ بمیر د زندہ گردش
چیرے نیست لمصنفہ

ہر کہ جان را ز تہ دل در رہش سازد نثار	خالقش در ہر زمان صد جانِ تازہ میدہد

حکایت

سلطان سخی و عادل و باذل با مساکین و فقرا الفتِ بے انتہا
می نمود روزے از نخوت بخاطرش رسید کہ ہمچو من صاحب کرمی
چشمِ زمانہ ندیدہ پیر از خیالِ فاسدش مطلع گردیدہ با خود گفت انجامش
بخیر باد از راہِ باطن در پے اصلاحِ حالش افتاد روزے جائے کہ ہر
روز ہزاران فقرا و ضعفا را طعام میخورانید را سوے کہ داغہائی
طلا بر پشت داشت ظاہر گردید بخاک غلط وا غلطی زدہ در پے کار
خود شد لمحہ نکشید کہ باز را سوے آمدہ در خاک غلطیدہ بمکانِ خود بر
گردید ہمین نہج دو سہ بار راسو کار کرد سلطان شبہہ بخاطر آورد
پرسید از پیر خود کہ این راسو را چہ شد بارہا امروز این حکمت نمود
آیا در شکمش دردے خواہد بود پیر بسلطان فرمود از خود راسو بپرس

تا جواب تو گوید بادشاه بار سوم در سخن آمد که ای جانور چه باعث گردید که از عجز و انکسار بجاک میغلطی خالهای طلا که در پشت داری از کجا پیدا شد راسو بزبان آمده گفت از تشنیع هم قومان در میان ایشان نمی توانم رفت میگویند از آن که این تشقه آوردی چرا سراپا طلا نگردی لهذا بر درِ تو آمده ام که از برکتِ این گروه بهم رسانیدم چنانچه روزی کاروانی گذارش افتاد و قافله سالار را حالتِ گرسنگی رو داد در زیر درختی فرود آمده خواست طعامی که داشت بخورد فقیری بر خورد قافله سالار گرسنگی بر خود پسندیده طعام را نذر گذرانید چون فقیر از خوردن طعام فارغ گشت دست را شسته یگان یگان از قطرات آبی که از دستش بر پشت من چکید طلا گردید لیکن هر قدر بجاک غلطیده اثری ازین هزاران که طعام میخورانی ندیدم سلطان متنبه گردید که از تجبر من این اثر بظهور رسید خیالی که داشتم خام بود از روی تواضع به پیر التجا نمود پیر فرمود که تواضع یک حبه از صدقِ دل بر ترا ر لکوکها

تبنحتر لمصنفه

تواضع کن تکبر دور گردان	برین ره رو که راهِ راست باشد

حکایت

روزے زناردارے مرتاض بدنیا پشت پا زدہ در شہری توطن کرد گوشہ افتاد قدم از در بیرون نمی گذاشت زوجہ اش از گدائی چیزے پیدا کردہ روبرویش می آورد از اتفاقات قحط سال شد و باران نیامد چشم دل مردم و دیدہ و دست از دادن کشیدند زنِ زناردار از دریوزہ گری تا ہفت شبانہ روز تک و دو بسیار کرد آذوقہ بدست نیاورد پیشِ شوہر آمد کہ حال ہر دو پیش رفت نخواہد شد کار از حد گذشتہ زناردار کہ در وظائف و اذکار مستغرق بود جوابش نفرمود بیکہ زن از جان سیر گردیدہ دستِ فرزندِ خود گرفتہ بر سر چاہی رفت کہ خود را در آن چاہ افگند تا از آن سختی برہد در آن حالتِ اضطرار، بو گردانید درختِ انبہ پُر بار دید کہ فی الفور از زمین روئید حیرت بر حیرتش افزود شکرِ الٰہی نمودہ چند انبہ از شاخہاے آن درخت فرود آوردہ برد زناردار قوت لایموت کرد ہمین طور ہر روز آن درخت انبہ میداد زن میچید روبروے شوہر و فرزند می نہاد در احیۂ آن دیار از باعثِ بے سروسامان شدن شیے براے دریافتِ بر ا یا برآمدہ در ہر محلہ و کوچہ کہ شتافت اثری

از آثارِ خلایق بیافت گرہمین زنار دار وعیال واطفالش کہ از طراوت بشرہ بشکل بشیر و از خشک سالی سبے خیر بود راجہ از حقیقت حال سوال نمود زنار دار از محویت لب بجواب نکشود راجہ بکمالِ تملق پیش آمدہ از زنش مستفسر شد زن سر کلادۂ سخن کشودہ چگونگی احوال بیان نمود راجہ دریاے زنار دار افتاد کہ من ارادۂ ارادت دارم راہی نشان باید داد کہ در وادی صعب بیابان رسم واز ین تیہ ضلالت برہم زنار دار بخیال نیاوردہ کہ کیست چاپلوسیش از چیست راجہ قدمش نگذاشتہ چست کمرِ خدمتش بر میان بست زنار دار شبے خیال فرمود کہ این بلا از کجا آمدہ مصدع اوقات من شد زن وفرزند گذاشتہ فرار نمود چون صبح راجہ دید زنار دار نبود باز زنش گفت کہ شوہرت از باعث ابرامِ ما بدر رفت کجا رویم کہ اورا بجوییم راجہ وزن زنار دار وفرزندش دست یک دیگر گرفتہ تجسس کنان بکوہ وصحرا رفتہ دیدند در پناہ کوہی بریاضت ایستادہ باز راجہ در قدمش افتاد کہ ہر کہ در پناہ می آید پناہش باید داد آخر راج را گذاشتہ از ملک ومال گذشتم وبچشم اشت گوشۂ چشمِ التفاتی از زمرۂ خدام گشتم زنار دار چشم کشادہ بجانبش

دید و بیک چشم زدن ویرا مثل خود گردانید لمصنفه

هر کس نگاه خود را بر روے یار دوزد		هر سو نظر کند او مس را طلا نماید

حکایت

روزے سری کشن با رجن فرمود که راجه ذی همت صاحب مروت
منبع اخلاقِ حمیده و صفاتِ پسندیده نشان میدهم که نامش مورج دهجه
است ارجن التماس نمود که من هم نامش شنیده ام که بزیور اخلاق
آراسته و پیراسته مشتاقِ جمالش گردیده ام این بگفت و بهمراهش
رفت و وقتے که بدروازهٔ راجهٔ مذکور رسیدند سری کشن بارجن فرمود
که تبدیلِ لباس خود باید گردانید تا بشکلِ زنار دار درخانه اش درآییم
همان طور کرده رو بخانه اش آورده بدربان گفتند براجه معروض دارند
دو زنار دار مسافر برای خواهشِ چیزے درین دیار وارد شده بدروازهٔ تو آمده اند
راجه در پرستش گاه شنیده گفته فرستاد لمحه توقف کنید که از پرستش
فراغت یابم بے دغدغهٔ خاطر بخدمت شتابم سری کشن و ارجن
این جواب را شنیده باز گردیدند منهیانِ اخبار رفتنِ شان براجه
رسانیدند راجه مضطربانه دوان دوان درپے شان شتافته شرف

خدمت دریافته زبان بلا به کشوده التماس نمود چراقدم رنجه بغریب خانه
نمودند باز ملاقات نکرده مراجعت فرمودند یک زنار دار اظهار کرد
مارا مطلبی باین دروازه آورد مطلب اینست که درراه شیری
به پسرم برخورد خواست ویراکه سرمایهٔ عمر من است بخورد من گفتم
بجاے پسر من حاضرم قبول نمود آخر اصرار بسیار کردم که خواهش
تو هرچه خواهد بود اداے معاوضه خواهم فرمود شیر گفت اگر نیم جسم پسر راجه
مورج دهج را باین شرط که مادر و پدرش اره بر سرش کشیده تا پایان
پا جدا گردانیده و اشک از چشمش جاری نگردید آن نیمه جسم بمن دهید
خون پسر ترا خواهم بخشید راجه از استماع این سخن گفت زهی سعادت پسر من که
بکار مردان خدا آید و جان را فداے پسر زنار داری نماید زوجهٔ راجه گفت جان
فرزند سهل بود امید وارم که جان خود را نذر کنم اگر قبول شود پسر راجه فرمود شیر خواهش
من کند قسمیکه مرضی زنار دار است دیر کنید زود مقصودش برآورید راجه یکطرف
اره بدست گرفته زنش طرف دیگر پسر دواره بر سر کشیده تا به بینی بریده یک چشم پسر
اشک بارید زنار دار اظهار نمود شرطیکه بمیان آمده بود عمل نمود الحال میروم و به گشته
سروکارے ندارم راجه بپاے زنار دار افتاد زبان کشاد که گریستن یک

چشم این از چیست وجهش صعوبت نیست وجهش اینست لطف جسم بکار فرزند شما می آید و نصفش بیکار می ماند لهذا بر حال خود میگریست سر کیشن را رحم محض بود فی الفور بحالت اصلی باز گشته راجه و پسرش را در بر کشید دعاے مزید حیات فرمود پس رو بجانب ارجن کرد که اخلاق و تواضع این معنی دارد راجه وزن و فرزندش زبان ثنائی سری کشن کشاد جواہر گران بہا و لآلی پر ضیا بطریق نذر دادند۔ لمصنفه

شجاعت هم سخاوت هم تواضع	که هر سه در دل سلطان بباید

حکایت

سلطانی را امیرے بود که هر گاه لب بخنده می کشاد گل طلا از دهنش می افتاد شهرهٔ این اعجوبه بممالک بعید رسید سلطانی دیگر شنید معتمدی با خط بخدمت سلطان براے دریافت آن روان گردانید چون رسول و نامه بخدمت سلطان آمده از مضمونش آگاه شد امیر خود را طلب فرمود مکالمات مضحکانه نمود لب تبسم نکشود سلطان را از نخندیدنش آتش غضب ملتهب گردیده ویرا مقید گردانید بعد چندے وزیر دریا په سر یه گردون مسیر بعرض سانید

که امیر هرچند مجرم باشد از آنجا که سلطان ظل الله آمد سزد عفو جرائمش شاید بگناه ادنیٰ انتقام نشاید و بے دریافت حقیقت احوال تنبیه و تهدید نباید از امیر وجه نخندیدن باید پرسید که در آن وقت چه باعث عدم ضحک گردید این سخن پسند سلطان افتاده حکم باحضارش داد و بادے تلطف فرموده استفسار احوالش نمود که سبب نخندیدن چه بود امیر عرض کرد که بعضی خیالات در آن دم رو آورده باعث انقباض گردید که اگر بزبان رود خفت خود شود سلطان اصرار فرمود که افشاے این اسرار باید نمود امیر بعرض رسانید چند مراتب است که ظاهر نباید گردانید اوّل تلف مال هرگاه فاش شود عوض خود رود که گفته اند یکے نقصان مایه دویم شماتت همسایه دوم مناقشۂ خانه که اگر گوے پرده ور دے بے پردگی میشود سیوم راز دل که اگر بگوش کسے گوش زد شد گوش بگوش رسد چهارم کیش خویش که اگر فاش نماید در تهلکۂ غیر آئین آید پنجم داشتن مال که اگر حال خود گوید در بے مایگی اعتباری مفلس را نبود و در بضاعت همه کس دشمنش شود ششم مشورت با زنان که عقل زن ظن باشد در شورشِ شان

بکارِ خود درمانَد هفتم تعدادِ عمر که اگر کم شمرد بدانشش اعتماد نکنند و اگر
بسیار گوید بر خرافتش گمان برند پس امورِ ناگفتنی بسیار و وارداتِ خیال
بیشمار است سلطان بر این آفرین فرمود بدانشِ وزیر تحسین نمود المصنفہ

نزدِ سلطان وزیرِ با تدبیر	گوهرِ بے بہا بود در تاج

حکایت

تاجرے از گردشِ فلکِ دوّار سرمایہ اش بباد رفت با زوجۂ
خود گفت ارادۂ سفر دارم که شاید از سعی و تلاش چیزے بدست آرم
از سرمایۂ دیرینہ اگر چیزے داری بمن بسپار که مالی خرید کرده سودی برآریم
زن زیور چہار صد روپیہ که داشت پیشِ شوہر گذاشت سوداگر زیور را
فروختہ چہار صد روپیہ نقد نموده راهِ مسافرت پیمود اتفاقاً سوارِ جہاز گردیده
شخصِ دانشمندی را دید که اہلِ جہاز بگردش فراہم آمده و از ہر طرف سخنہا ذکر میشد سوداگر
نزدِ دانشمند رفتہ سوال نمود وی فرمود سخن صد روپیہ بگویم یا ہزار روپیہ
یا لک روپیہ سوداگر گفت چندان بضاعتی ندارم که سخنی از صد روپیہ
زیاده تر بخرم فی الفور صد روپیہ از کمر کشاده در خدمتِ دانشمند نہاد
و دانشمند گفت ہر که را ایزد متعال بزرگ سازد ہر شخص را باید که نظر

بحالش انداز دبقول آنکہ بیت

آدمی راچشمِ حال نگر	از خیالِ پری ودی بگذر

تاجر گفت نصیحتِ دیگر فرما دانشمند گفت بیار مبلغ صدروپیہ را
سوداگر صدروپیہ دیگر از کمر واکردہ درخدمتش برد دانشمند گفت
درخدمتِ آقاے خود سخن راست بے کم وکاست بگو سوداگر گفت
نصیحتِ دیگر بیان ساز دانشمند فرمود مبلغ معہود مہیا ساز سوداگر
صدروپیہ باز بدانشمند داد کہ زبان بہ پند کشاد کہ ہر کجا قرآنِ شریف
خواندہ شود باید شخص بے سماعت پیشتر نہ رود کہ از برکتِ استماع
کلامِ ربانی بلاہاے ناگہانی رو گردد تاجر گفت باینقدر سیری من نگردید
مبلغ صدروپیہ دیگر داشت درخدمتش گذرانید دانشمند گفت ہر گاہ
طعام آمادہ بود باید شخص دست از آن نکشد اول طعام بخورد بعد درپے
کارِ دیگر برود وعیب پوشی مہمان کند تاجر چہار نصیحتِ دانشمند را
ذخیرہ کردہ از کشتی فرود آمدہ رو براہ آورد تا قریب بشہری رسید
بخادم خود انگشتری دادہ کہ وجہش آب ونان باید خرید خادم تا
درِ درون دروازہ رسید خلایق را از وضیع وشریف دید کہ چون حلقہ

انگشتر گردش فراہم گردیدہ گفتند سلطان اینجا رحلت کردہ و ما عہد نمودیم
کہ ہر کہ امروز اول بار رو بشہر آورد او را بسلطانی بر داریم و بر تخت بنشانیم
این بگفتند و ویرا بر داشتہ بدار السلطنت رفتند بہ تعظیم تمام بر سریر
تخت نشانیدہ نذر ہا گذرانیدند تاجر با نتظار خادم تمام شب نخفت
علی الصباح افتان و خیزان از گرسنگی بشہر رفت و از محنت و مشقت
در زمرۂ مزدوران بسر بردمی نمود تا روزے سلطان ارادہ بسیر باغ و بوستان
فرمود با انبوہی از پیادہ و سوار بباغے کہ سوداگر بمشقت مزدوری گرفتار بود
رسید تاجر را بکار تیاری دیوار دید تاجر نیز خادم خود را بسلطنت دیدہ بند
دانشمند بخاطر گذرانیدہ دم در کشید سلطان یکے از ملازمان بنزدش فرستاد
کہ بماہوار پانصد روپیہ قدم در سلک ملازمان باید نہاد و گاہی گاہے بسلام حاضر شدہ
ماہ بماہ درماہہ بدست خواہد آمد سوداگر غنیمت دانستہ کمر خدمت بر میان بست روزے
سلطان ارادہ شکار داشت سوداگر را معتمد دانستہ بدربانی محل سرا گذاشت خود
بسیر و شکار روان گردید معشوقۂ سلطان کہ گرفتار عشق بود آشنائے خود را
طلبیدہ تمام شب آسایش نمود سوداگر آمدہ غیر را در خانۂ سلطان دید کہ معشوقہ اش
خوابیدہ و شاکر در کمر داشت و اکردہ بر سر ہر دو کشید چون صبح شد شخصے

از خواب بر آمد بمعشوقۂ سلطان گفت باید ازین دیار رفت کہ پردہ مادہ بیٹا
بیگانہ کہ این دوشالہ بر بالاے ما انداختہ سلطان را ازین راز آگاہ
خواہد گردانید معشوقۂ سلطان گفت تو غم مخور من فکر او میکنم و بمکری گردنش
میزنم رفتنِ عسس و آمدنِ سلطان کہ معشوقہ تبدیلِ لباس گردانیدہ
بر سرِ راہش خروشان دوید و بطعن و تشنیع زبان کشاد کہ دربانِ بے
اعتماد در سرِ دروازہ میگذاری کہ بے تحاشی از در در آید و با من کش
مکش نماید بمشقتِ بسیار از دستِ او محفوظ ماندم مگر دوشالہ اش را
نشانہ بدست آوردم سلطان متغیر الاحوال در دل اندیشید کہ در سرِ دربار بنا بیٹا
بقتلش رسانید چند کس زیرِ درختی فرستاد کہ شخصے را چھٹی خواہم
داد ہر کہ آن چھٹی بنزدِ شما آورد باید قتلش کرد بعد چھٹی بدستِ سوداگر
دادہ روانہ گردانید کہ چھٹی را باشخاص کہ در زیرِ فلان درخت اند باید
رسانید سوداگر چھٹی را گرفتہ روانہ گردید در عرضِ راہ آوازِ قاریِ قرآنِ
شریف شنیدہ پندِ دانشمند بخاطرش رسیدہ بسماعتِ قرآن
دو سہ گھڑی ایستادہ گوش کشاد درضمنِ این کہ خاتمہ بخیر شد خادم
سوداگر را از پندِ دانشمند بخاطر رسیدہ بجانبِ خانہ روانہ گردیدہ مشغول

خوردن طعام گشت که عکس از بس مضطرب الاحوال بود در دلش گذشت بریدن درخت روم تا کشتن در بارہ چشم خود بہ بینم تا بزیر آن درخت رسید جلادان که منتظر بودند یکے برجستہ دستِ کوتوال بستہ بقتل رسانید آنگاہ سرش از قفا جدا کردند و در طشتی گذاشتہ بخدمتِ سلطان بردند سلطان در تعجب افتاد که حکم بقتل دیگرے شدہ دیگرے آمد از سوداگر دریافت باید نمود که حقیقت این [illegible] بود سوداگر از طعام فارغ گردید [illegible] بہ پیچی [illegible] بنزد سلطان [illegible] سوداگر [illegible] پرسید که بعد تشریف [illegible] چگونہ گذشت سوداگر غافل از پندِ دیگر دانشمند نگشت در خدمتِ آقاے خود سخن راست [illegible] و کاست گفت سلطان معشوقہ را مقتول ساختہ سوداگر را بنواخت لمصنفہ

راستی راہی است راہ مستقیم	گر در آن خارے فتد دور افگند

حکایت

بزرگی سر آمدِ خلق روزگار بر ثروتِ دنیا پشت پا زدہ در گوشۂ تنہائی منزوی شدہ اکثر اوقات در حمد و ثناے جنابِ باری تعالی

کبت و دوہیت و دوہرہ و غزلیات در سلک نظم درمی آورد سلطان
آنہ یارکہ نیز کبت و دوہرہ و غزلیات موزون میکرد بر طبع زادِ آن بزرگ
حسد خوردہ باوے گفت سخنوری شما عالمے را درگرفت وسخن من کہ
شاہانہ است ازو بالا نرفت بزرگِ موصوف فرمود ما لکِ ملک نیستم
کہ منادی کنم ترا ملک و جمعیت است بر ہمہ ہا تقید فرما کہ طبع زادِ شاہ را
اشتہار دہند سلطان فرمود من این و آن را نمیدانم این قدر ہست کہ تصنیفِ
خود و تصنیف ترا در حجرہ میگذارم کودکے لا یعلم را حکم میکنم در درونِ حجرہ
رود کتابِ ہر کہ برآرد افضل بود آن بکوچک دلی فرمود منکہ مسکینم البتہ
کتابم ہم مسکین خواہد بود دعواے ہم سری ندارم کہ کتابِ خود در حجرہ
برابرِ تصنیف تو گذارم سلطان ازبس درین امر مبالغہ نمود بزرگِ
موصوف فرمود کہ انچہ تعلق بخاطرِ والا ست آن اولی است سلطان ہر دو
کتاب را در درونِ حجرہ نہادہ کودکی را کہ تعلیم کردہ بود کہ فلان کتاب کہ
تصنیفِ من است بیار اورا در درونِ حجرہ فرستاد کودک اقبال
نمودہ آن بزرگ ہم برگفتۂ سلطان اعتماد فرمود کہ کودک از حجرہ برآمد کتاب
آن بزرگ در دستش بود سلطان چون تصنیفِ خود را ندید باستہزا

گفت کہ بزرگ کتاب خود را درین طرف داشتہ گذاشتہ لہذا کودک
اول اورا دیدہ برداشتہ بخادمی امر کرد کہ آن کتاب را در زیر نہد
و کتاب سلطان بر بالایش گذارد بعد از برآمدنِ خادم بکودک گفت
الحال در حجرہ رفتہ یک کتاب بردار بشنز دِ ما بیار کودک باز کتابِ آن بزرگ را آورد
شاہ متغیر گردیدہ بکودک فرمود این کتاب منظور نیست کتابِ دیگر بیار باز کودک
رفتہ ہمان برآورد شاہ در غضب شد کہ چشمان ترا برآوردہ کور خواہم کرد کودک بگریست
کہ تقصیرِ من چیست در حجرہ کہ میروم بے حواس می شوم شخصے ہمین کتاب بدستم
می دہد کہ بگیر دبہ بر سلطان استعجاب نمودہ از خجالت با بزرگ فرمود کہ از ملکِ من تشریف
بملکِ دیگر ببرند بزرگ تہیہ سفر کردہ از انجا برآمد مریدان برائے زاد و راحلہ ہیچ پیشش گل
مہر بخدمتش بردند بزرگِ موصوف انکار ورزید کہ این بلا را ہمراہ ما نباید گردانید زبان
بمعذرت کشادہ باصرار در جیبش نہادند بزرگِ مذکور کہ بے پروائی
بخاطر نیاورد کہ در کجا گذاشتہ اند و ہیچ اعتنائی نمود منزل بمنزل بریدہ
طے بادیہ کردہ تا بجائے کہ مسکنِ دزدان بود رسید دزدان از کمین
برآمدہ درپے تاراجش شدند بزرگ فرمود شما کیستید و چرا می آئید
اگر خواہش ہمین پیراہنی کہ در برِ من است دارید تواضعِ شماست این

گفت و پیراہن از بدن برآوردہ حوالہ کرد وزدان باخود مشورت کردند کہ شخص پُر مکریست اگر ازینجا بروداز دست ما نزدِ حاکم فریاد کردہ خامانِ مارا بغارت دہد یکے گفت گردنش باید زدتا ریشۂ فساد نماند دیگرے گفت دست و پایش بُریدہ در مغاکی اندازیم تا ازینجا رفتہ وستے د بازی نکند این گفتند وہر دو دست و پایش بریدہ در مغاکی انداختہ رفتند بزرگِ مذکور درآن حالت ہم مستغرقِ یادِ الٰہی بودہ ندانست دست کہ برید و پا کجا شد بعدِ دو روزے پادشاہی درآن صحرا لشکار آمدازدرونِ مغاک روشنائی دید کہ درشبِ تار مانندِ مہتاب درخشان گردیدہ بصد شتاب خود را در سرِ آن مغاک رسانید شخصے بے پا و دستی مستغرقِ بحرِ معرفت ملاحظہ نمود کہ از جبینش نورِ عرفان لامع تابان بود بر درِ مغاک رکاب خالی کردہ سوال فرمود کہ کیستی درین مغاک از بہرِ چیستی بزرگ فرمود مسکینم کہ از نابینائے درینجا افتادہ شاہ توقیرش کردہ زبان بلابہ کشاد کہ اگر درخانۂ من تشریف آری سرِ من از افتخار برآری بزرگ فرمود کہ انچہ رضائے الٰہی و خواہشِ سلطان بود ہمان کند سلطان بزرگ را بخانہ بردہ التماس سخنِ ہدایت کرد بزرگ فرمود مرکارِ

خیرکه از دست بر آید سلطان در آن کوشش نماید این سخن چون شهرے
چست که از همان مجید بر سینهٔ سلطان نشست و از همان روز آغاز
در خیرات کرده هر صاد و وارد که روی آورد دامان امید پُر از گوهر
مهبره نهیره داده در عهد سلطان در اندک زمان گوش زد خاص و عام
خلق جهان گردید همان دزدان لباس درویشی پوشیده خود را بر در
سلطان رسانیدند چون اغلب سلطان در پیش بزرگ نشسته
متوجه داد و دهش میگشت دزدان بهمان جا آمدند و بزرگ مذکور را
دیده مضطرب شدند آن بزرگ نیز دزدان را شناخته در پیش
شاه بتوصیف شان پرداخت که ایشان مستثنای وقت اند هر چه
از دست تو بر آید در حق ایشان کوتاهی نشاید پادشاه جواهر گران بها و
درّ لآلی پُر ضیا به آنها داد دزدان از بیم آن که این راز را افشا کند استعجال
نموده بدرقه خواستند که آنها را بسلامت از سرحد سلطان بسرحد
دیگر برد آن بزرگ تا این سخن از آنها شنید بسلطان فرمود بدرقه
معقول همراه بتاکید تمام باید نمود تا ایشان را بخوبی برند سلطان بموجب
گفتهٔ بزرگ بدرقه همراه کرده دزدان مال کثیر را سرمایهٔ عافیت نموده راهِ

مسافرت پیمودند بعد از طے دو سہ منزل محافظان از ایشان
پرسیدند کہ شما را با آن بزرگ چہ نسبت بود کہ این ہمہ سعی و اہتمام نزدِ
سلطان فرمود دزدان گفتند کہ و سر آمد دزدان روزگار است پیش
سلطانی از دزدی بگیر آمد سلطان حکم بقتلش داد و ما یان از تو بخشیش
خواستیم قبول نشد با پاے جان بدست و پائش بہ پیچیدہ سر دو دست
و پایش بریدہ بہ زاسفارش ما می کرد تا سر و پیش کیفیت و حر امش
بسلطان نگوہم ہیچ بر آمدن این سخن از ان شان زمین شق گردید
دزدان را بلعید محافظان مضطرب شدہ از آنجا باز آمدہ نزد سلطان گفتند
کہ چنین و چنان شد بزرگ موصوف کہ نزد سلطان نشستہ تا این
کیفیت را استماع نمود احوالش دگرگون گردیدہ بیخود خواست دست
تاسف برہم سودہ و پاے تغابن بر زمین ساید کہ دست و پایش
بحالتِ اصلی باز آمد سلطان زیادہ معتقد شد ہر چند استفسار حقیقت
حال نمود بزرگ ہیچ نفرمود زوجہ اش کہ در محلِ سلطان آمد و رفت میداشت
روزی از کنیزکی خبر آورد کہ فلان شخص مرد و زنش ہمراہش خود را بسوخت
واد زوجۂ بزرگ زبان باستہزا کشاد کہ اگر وفاتِ جانان خود شنیدہ

چشم از حیات می پوشید شیوہ مردی بود والا خود را سوختن نامردیست
زوجۂ سلطان را این سخن پسند نیفتاد درپے امتحانش شدہ بدستِ
خادمہ پیام غم فرجامِ رحلت شدنِ بزرگ باو داد زوجۂ بزرگ تا این
خبرِ وحشت اثر از خادمہ شنیدہ از دار دنیاے فانی بہ بہشت جاودانی
خرامیدہ ملکۂ زمان مضطرب الاحوال وقوع این واقعہ ہائلہ بمسامعِ علیۂ عالیۂ
سلطان رسانید سلطان سراسیمہ درپاے بزرگ افتاد زبان بمعذرت
کشاد کہ در محلِ من اینچنین حرکتِ لغوی رو بداد امیدوارم قلمِ عفو بر جرائمِ
اعمالم کشی وگناہِ من واہلِ حرم بخشی بزرگ فرمود بابا ے من تقصیرِ
تو چیست در مقدر وے ہمان بود اگر امروز نمی مرد بعدِ چند سالی میمرد
امروز را آن روز تصور باید کرد سلطان گفت ہرچند نزدِ شما ہمہ مساویست
اما این حرکت در خانۂ من باعثِ بدنامی است نامِ من بزشتی تا قیامِ
قیامت بماند وکسی این قشقۂ بدنامی بجز حضرت از سرِ من بر ندارد میخواہم
بتصرف خود زندہ گردانی ومرا ازین غم بدنامی برہانی بزرگ از اصرارِ
سلطان چون دانست کہ وے ازین فکر بیرون نخواہد رفت طنبورہ بدست
گرفت وغزلیاتِ تصنیف خود سرائید فی الفور از وجد وسماع جانِ تازہ

در قالب زوجه دمید زوجه بزرگ بحرکت در آمد سلطان نقارهٔ شادیانه زد لمصنفه

آنانکه جلوه است بسر و چشم جا دهند	از عیب هر زنا که برآید نهان کنند

حکایت

امیری را فقیری مصاحب بود شبے در موسم سرما فقیر بے سبب خندہ نمود امیر وجہ خندیدنش پرسید کہ بے جہت خندیدن ممنوع است اگر راہی داشت ہم اظہارش فرو نباید گذاشت فقیر تجاہل نمود امیر اصرارش افزود وقتے کہ نوبت برنجش رسید فقیر نقاب از چہرۂ شاہد مطلب کشید کہ مادۂ گاوے در زیر کوشک بستہ بگوسالہ میگوید ہنگام سرما ست در جاے من گرم اگر در ینجا آئی از گرمیِ زمین آسایش یابے گوسالہ پرسید وجہ گرمیِ آن گل زمین چیست گفت در ینجا از نقرہ کانست گوسالہ جواب داد کہ در جاے من کانِ زر است از انہم گرم تر است من نمی آیم ازین جہت خندیدم امیر زیادہ معتقدِ فقیر شدہ کہ مرا زبانِ جانوران بیاموز فقیر انکار کرد امیر روے بالتجا آورد کہ این ہمہ ترا پرورش کردم۔ در امر چیزے انکار نمودن مناسب

نیست فقیر گفت ہرچند خیر نیست آموختن این مشروط بشرطی است
که احدی را واقف اسرار نسازی والا جان رایگان در بازی امیر قبول
کرده این علم بدست آورد اتفاقاً روزے با معشوقه بر دستار خوان
نشسته بود از تماشای عجیب که موری دانه برنج در دهن گرفته
برنج میرفت موری دیگر خواست از دهنش بگیرد ندا دکه مرا مهمانی سلطان
در پیش است کے خواہم داد بخندید معشوقه وجه خندیدنش پرسید
امیر را خوف جان بود ابا نمود معشوقه از اصرار گفت اگر مرا ازین اسرار
آگاه سازی بهتر والا جان خواہم داد امیر در تفکر افتاد که اگر گویم مشکل
و اگر نگویم مشکل لاچار قرار کرد که بعد از زیارت حرمین الشریفین ترا ازین
راز واقف سازم که در زیارت گاه اگر اینچنین واقع شود موجب نجات
ابد بود باین اراده تهیه سفر حرمین کردند چون متصل آن مکان شریف
آمدند شنید بزی ماده که شکم داشت با بز نر گفت دل من سبزی که
در کنار چاه است میخواهد بز نر در کنار چاه رفته دید سبزی در قعر چاه روئیده
با خود اندیشید که اگر قدم در آن گذارم جان شیرین بتلخی بسپارم برگردید
بز ماده پرسید که گیاه سبز آوردی گفت نه من مثل امیر نیستم که با صرار زن

رایگان جان دہم امیر متنبہ شدہ بامعشوقہ فرمود کہ تو خواہی جان بدہی یا ندہی ہرگز این راز از من نشنوی لمصنفہ۔

راز خود با کسے نباید گفت	کہ بسے اندران خطر باشد

حکایت

ہیمہ فروشی فلاکت کشیدہ از مفلوکی و ناسازگاری زمانہ صحرا بصحرا می گردید ہیچ جز چوب خشک حاصل نمی کرد روزے از نکبت طالع چوب ہم بدست نیاورد برسے خود زدہ باز گشت اطفال را از دیدن حالش شعلۂ آتش درجان افروخت از غوغاے اطفال شبانہ دلش بسوخت از خانہ بسوے دشت برگشت کہ ازین زیستن نازیستن بہ متصل درخت آمدہ بر سر شاخہ اش تبر زد از قدرت الہی لعبتی از شاخہ درخت برآمد از جذبہ خواست تبر بر سرش زند آوازی شنید کہ ہشیار باش غافل نباید گردید دستے کہ بہ ثروت رسی سرمایہ ترا حاصل می شود رایگان بباد ندہی ہم مفلوک گفت بسیار سر چنگ زمانہ خوردہ ام و ہمچون سنگ فلاخن گرداگرد صحرا طے کردہ ام قدر این نعمت چگونہ فراموش کنم لعبت ثمرۂ درخت بدستش داد زبان بہ نصیحتش کشاد

هر روز هزار روپیه نقد ثمر این ثمره یابی باید این ثمره را در صندوقچه محفوظ بداری و با طهارت در صندوقچه وا کرده هزار روپیه یومیه که بر آری در صرف معاش و معاد خود آری و این راز را با کسے نباید گفت که ثمره بے ثمره شده از دست خواهد رفت همیه فروش شکریه بجا آورده ثمره برداشته بخانه برده در صندوقچه نهاد هر صبح که کلید در بخت خود بدست آورد سر صندوقچه میکشاد هزار روپیه می یافت تا یاوری طالع مبلغ یومیه را صرف معاش و معاد می ساخت از آنجا که نفس اماره نمی گذارد و بخواهش گوناگون مردا در گرداب تحیر میدارد از فراهم آمدن سرمایه باد نخوت در سر او پیچید پردهٔ شهوت چشمش پوشیده همچون مجنون مفتون پری چهرهٔ گردیده هر چه مال و منال داشت صرف معشوقه کرده شبانه روز دلبر از بر نمی گذاشت و از بیخبری غافل از خدا و خود شد تا شبی شیشهٔ می بدست دور پیاله در کشاکش آمد حالتش دگرگون گردیده معشوقه قابو یافته پرسید که تو ملازم کسی نیستی و راه مداخل هم نداری اینقدر مبلغ از کجا می آری همیه فروش که بیخود از خود بود سر صندوقچه سرکشوده حقیقت ثمره و صندوقچه بیشگاف نمود معشوقه بجد شد که این صندوقچه

بمن ده مفلوک که شیفتهٔ و فریفتهٔ آن بود صندوقچه را حوالهٔ آن نمود
معشوقه از سر در پیرهن دریده در خود هم نگنجید وقتِ صبح که قفلِ صندوقچه
کشود هیچ نبود با مفلوک بر سرِ خشونت رفته گفت که با من استهزا کردی ازینجا
برو واز من دور شو همه فردش از برگشتگیِ طالع ثمرهٔ زندگانی برباد و دامنِ
معشوقه از دست داد هر که بر نصیحت عمل نکرده افشاے راز کند اقبالش
مبدل باد بار شود لمصنفه ـ

نصیحت را بگوشِ هوش بشنو	که هیچ دولت است از پند حرفی

حکایت

سلطانی را نه شاهزاده از بطنِ حرمِ محترمِ خاص و یکصد از کنیزکان
و خواص بود بعدِ وفاتِ سلطان نوبتِ سلطنت بشاهزادهٔ کلان رسید
با آن یکصد برادری که از بطونِ مختلف بودند سلطان را عناد روداد در پے
قطعِ رشتهٔ حیاتِ شان افتاد روزی بتقریبِ سیر در قلعه رفته
تمهیدِ ضیافت کرده بعدِ ساعتی خود برخاسته محافظان را گفت
همگی را مقید سازند هم محافظان همه را در جاے مقید نمودند که هیچ آذوقه
زیاده از طعامِ دو سه روزه نبود شاهزادگانِ مقید باهم مشورت کردند

که برادرِ کلان عجب سلوکی بما کرده که روا داراِ آذوقه هم نشد همه از گرسنگی
جان بحق خواهیم نمود و کسے براے انتقام هم باقی نخواهد بود
پس بهتر آنست که برادرِ کلان را اینقدر آذوقهٔ دو سه روزه که هست
بسپاریم که ازین آذوقه بسر برد وفاتِ خود تا شش ماه نماید درین
عرصه اگر فضلِ حق سبحانه شاملِ حال گردید انتقامِ مظلومان هم خواهد کشید
باین نیت همه ها خود را از ضربِ دستِ یکدیگر هلاک کردند سلطان تا شش
ماه خبر گیری آنها نکرد و دانست که همه ها تلف شده اند بعد شش
ماه محافظان را فرمود که حالِ مقیدان را بعرض رسانند محافظان درِ قیدخانه
کشاده دیدند که همه ازین جهانِ فانی بعالمِ جاودانی شتافته مگر شاهزادهٔ
کلان باقی مانده حقیقتِ حال را بعرض رسانیدند سلطان را درآن اوان
مشکلی پیش آمده بود که سلطانِ ملکتی دیگر صندوقچه فرستاده برآن
ثبت نموده که درش وا نگرده و شیرے که درآن حبس است کشته
شود اگر جوابِ این امر داده نشد فوج کشی ازین جانب می شود باید آمادهٔ
نزاع و جدال بود از امرا و ارکان استفسار کرد که در ذهنِ شما ها تدبیر این
عقده کشائی چه می آید همه ها در لجهٔ تحیر فرو رفتند هر قدر دست و پا زنی کرده

گوہر مراد برنیاوردند بالاتفاق عرض کردند کہ عقل درین بحر بے پایان
غوطہ میخورد سلطان کہ قائل عقل برادر کلان مقید بود ویرا طلبیدہ امیدوار
سرفرازی در صورت جواب دادن امر در پیش فرمود شاہزادہ مذکور
آداب بجا آوردہ زبان عجز توامان بعرض کشاد کہ صندوقچہ را حاضر سازند
ملاحظہ کردہ آنچہ بعقل ناقص آید جواب خواہم داد سلطان صندوقچہ بشاہزادہ
سپرد شاہزادہ اطراف و جوانبش را ملاحظہ کرد بعرض رسانید
کہ جواب دادن این امر چندان دشوار نیست بشرط اینکہ امان جان یابم
وبموجب ارشاد سرفراز شوم حکم شود تا سلاخی از آہن تابیدہ بحضور
آرند و تماشای کشتہ شدن شیر در ہمین مجلس نمایند حسب الایمای
سلطان سلاخ تابیدہ آوردہ حوالہ شاہزادہ کردند شاہزادہ سلاخ بجای
نشانی کہ از سوراخ باریک تر بود نہاد فی الفور در صندوقچہ وا شدہ شیرے
کہ از لاک ساختہ بودند گردنش افتاد سلطان ازین عقدہ کشائی مسرور
شدہ شاہزادہ را بخلاع فاخرہ و عہدۂ خانہ سامانی سرفراز فرمود شاہزادہ از سرفرازی
عہدۂ خانہ سامانی جانی تازہ یافتہ در پے سرانجام خانہ براندازی سلطان افتاد و
معمول سلطان چنین بود کہ بخش طعام بفقرا می فرمود و خود ہم از راہ دریچہ اکثر ملاقات مرتاضین

میمنود شاہزادہ کہ از ذریعۂ خانہ سامانی باین عہدہ مامور بود روزے از دور
فقیرے سر و پا برہنہ مرتاض دید کہ خاری بپایش خلید در ہمانجا نشستہ
خار از پا کشیدہ و خاربنِ متصلِ راہ را شکستہ در آتش سوزانید
شاہزادہ با خود اندیشید کہ این فقیر بحالِ گرفتاریِ ما خواہد رسید فقیر را انواع
و اقسامِ طعام خورانید بعدِ فراغت از طعام اظہارِ دردمندیِ خود کردہ
استعانت خواست فقیر گفت ما را کہ فقیرم از اعانتِ کسے چہ کار شاہزادہ
با خود اندیشید کہ این طور بدام نمی آید از بد دعایش کارِ سلطان را
باتمام باید رسانید فقیر را بردہ بر تختِ سلطان نشانید درین ضمن سلطان
بعادتِ معہود دریچہ را کشود دید فقیرے بر تخت نشستہ پرسید تو کیستی کہ بر
تختِ ما نشستۂ فقیر جواب داد تخت از ماست و از عنایتِ فقرا
بتو رسید سلطان را از شنیدنِ این سخن آتشِ غضب ملتہب
گردید حکم نمود کہ موسے سرِ فقیر کشیدہ از تخت بزیر آورند ملازمان بموجب
حکم عمل کردند فقیر وقتِ رفتن بشاہزادہ گفت کہ آن وقتِ اعانت
بہبود الحال طالعِ تو یاوری کردہ اعانت خواہم نمود زود باشد کہ سلطان
بپاداشِ عمل خود رسد از انجا بنزدِ سلطانِ ملکی دیگر رفت و باحاجیان

و دربانان گفت کہ بعرضِ سلطان رسانند فلان فقیر از دور آوازۂ نیکنامی
شنید مستدعیِ شرفِ خدمت گردیدہ تا سوالِ فقیر بسمعِ سلطان
رسید و یرا طلبید فقیر بعدِ ادائے دعا و ثنائی بادشاہ بعرض رسانید کہ
سلطنتِ فلان سلطان نذرِ تو آوردہ ام و مبارک باد و تہنیت بتو میدہم
کہ نصفِ ملکِ تو تسخیر ازانِ تو است سلطان گفت نہ ملک در قبضہ
و تصرفِ ما و نہ نشانی از متصرف شدن پیدا کہ نزد معاند جمعیتِ بیشمار
و خزائنِ بسیار است مبارک بادِ تو از کجا روا دارم فقیر گفت اللہ تعالے
در زبانِ ما تاثیری بخشیدہ از برکتِ آن ہرچہ گویم بظہور رسد سلطان
گفت با معاند دو سہ بار مجادلہ اتفاق شد خصم غالب آمد فقیر گفت
کل امرٍ مرہونٌ باوقاتہا۔ حال نوبت بتو رسید دل قوی باید گردانید
سلطان توکل باللہ تعالے کردہ عزمِ خانہ براندازیِ مخالف نمودہ از
ملکِ خود بجانبِ ملکِ غنیم نہضتِ اجلال فرمود خصم از آمد آمدِ لشکرِ
فیروزی اثرِ مخالف حواس باختہ با جمعیتِ کثیر بمقابلہ پرداخت از آنجا
کہ فضلِ الٰہی شاملِ حالِ سلطان بود ببرکتِ تاثیرِ زبانِ فقیر شکستِ
عظیم بر فوجِ غنیم دادہ منہزم فرمود و لا ورانِ چیرہ دست درازی

کردہ سرِ غنیم را بریدہ بر سرِ سنان نمودند غلغلۂ شور و سرور از اطراف و جوانب برخواستہ شور و غوغا از ثریٰ بہ ثریا رسید و کورکۂ شادی و شادمانی گوشِ جہان و جہانیان را کر گردانید فقیر سلطان را بر تختی کہ خود نشستہ بود نشانید و زبان بسفارشِ شاہزادہ کشود کہ باوے عہد نمودہ بودم کہ ترا سلطنتِ نصفِ این مملکت خواہم دہانید ایفاے عہدِ فقیر بر سلطان واجب گردید سلطان غنیمتِ نصفِ ملک را غنیمت دانستہ نصفِ مملکت را بشاہزادہ بخشید شاہزادہ از طفیلِ فقیر بر سلطنتِ نصفِ مملکت قائم گشتہ زبان بشکریہ کشود فقیر گفت شکرِ جنابِ باری باید نمود کہ بدادِ مظلومان رسید کہ در مثل آمدہ کردِ نیافت برادر کلانِ تو کہ شیوۂ عنادمی ورزید میدانست افعی کشتن و بچہ اش نگاہداشتن کارِ خردمندان نیست الاظلم سبب جہت چشمانش را پوشید و غضبِ الٰہی بروے نازل گردید حالا بتو مبارک بادمیدہم کہ بر ملکِ خود قائم و دائم باش۔ المصنفہ۔

مشو ایمن از آن شخصی چو بسمل کردہ میخواہی
کہ مارِ خفتہ را بیدار کردہ شیر نوشانی

حکایت

فقیرے بس کامل و مرتاض بود مریدے داشت سعادت دارین حاصل کردہ ارادۂ خدمت گذاریشں نمودہ بعرض رسانید از عنایات بے غایات بمدارج اعلے رسیدہ در خدمت ذی سعادت بہرہ مند گردیدم امید وارم در جلدوی این الطاف کہ تربیت یافتہ ام بخدمتی سرفراز شوم تا از سرانجام آن حقوق پیری را ادا کنم پیر فرمود مرا احتیاجی نیست اگر ترا ہمین خواہش است از صبیام بپرس کہ آرزویش چیست بعمل آر مرید حسب الارشاد از صبیۂ پیر سوال کرد کہ ہر مطلبی داشتہ باشی از من بخواہ تا باین ذریعہ حقوق پیر از من ادا شود دختر پیر گفت مرا ہمین مطلب بود کہ نزد فلان سلطان دو آویزۂ لعل بدخشان است کہ در شب تار از ضیایش روز را منور گرداند در عرصۂ ہفتہ اگر آوردی دعاے خیر میکنم والا دعاے شرمی نمایم مرید گفت ہدیۂ منت دارم بہر سعی کہ بتوانم می آرم این بگفت و بزودی در طلب مقصود برفت در بین راہ شخصی را دید بگاؤ سوار و چوبی بردست مزاحم گردید کہ ہان کجا میروی مرید گفت با صبیۂ پیر قرار یک ہفتہ کردہ رو براہ آوردہ ام

مانع نشو که تضییع اوقات میگردد و فرصت از دست میرود گفت جاے
مخلصی تو نبود الا بخاطر پیر ترا میگذارم باین شرط که همه سرگین گاو بخوری
مرید اندیشید که در صحبت ہم آن بود راه منقطع شود قطع حجت نموده
سرگین گاو خورده رو براه آورد همه جا منزل بریده تا بخدمت سلطان
رسید سلطان از در تعظیم و تکریم پیش آمده از مرید که پیرش شهرهٔ آفاق
بود و ذاتش همچو آفتاب عالم تاب شرق و غرب را روشن نموده بصد
منت زبان بعجز کشوده استفسار فرمود که هرچه فرماے بجا آرم گفت
براے صبیهٔ پیر خواهش دو لعل بدخشان که در گوش حرم محترم شاه است
دارم که باین روشناے روے خود در دارین سفید نمایم سلطان گفت
آویزها باختیار من نیست باہل حرم بخشیده ام چیزے که بزبان بخشیده
شود باز خواستن کار دونان بود و عذر کردن هم نشاید باشد که ازآن
کار چیزے بزبان آید باعث نقصان گردد اہلیهٔ من مختیر واست اجازت
دادم در محل رفته طلب فرماے از کرمی او دور نیست آویزها بدست
نماے مرید قدم در سرا و قات حرم محترم نهاد همه کنیزکان و خدمه را دیده
الانظرش بزوجهٔ شاه نیفتاد باز گردیده بمسامع علیهٔ عالی رسانید که با فقرا استهزا

نسرد چراکہ نشانی از اہلِ حرم نبود سلطان گفت خدمتِ بزرگان کرده گاہے
سخنِ خلاف بزبان نیاورده ام زوجۂ من پارسا و عرتاصنه است خاصۂ عصمتِ
وے این باشد کہ بے طہارت بچشمش در نیاید از من باستہزا بدگمان
مشو طہارت کرده برو کہ بنظرت آید و حاجتت برآید مرید تصور نمود کہ سرگین
گاو خورده دست و رو نشستہ ام سبب بے طہارتی ہمین خواہد بود روے
خود شست وشو کرده رو بسرا وقات آورده زوجہ سلطان را بکمالِ
تجمل نشستہ دید کہ کنیزکان بر پیرامونش صف کشیده زوجۂ شاه
از دور چشمش بفقیر افتاده برخواستہ زبان بعجز کشاد کہ سبب چیست
قدم رنجہ فرمودی واین کلبہ را بنورِ معرفت منور نمودی گفت آویزہاے
گوشت اگر عطا شود از کرمِ تو دور نبود فی الفور آن عاصمہ آویزہا برآورده
تواضعش کرد کہ ببر و ہرچہ خواہشِ تو است بعمل آور لیکن
خاصیتِ این لعل این است کہ حاملش ہرگاه بے طہارت شود از نزد
وے برود خواہش مندانِ بسیار خاصۃً تاریست تجہک نام طلبش
بود ہرچند سعی نمود بسببِ عصمتِ من نتوانست ربود این بگفت و دعاے
خیر کرده رخصت فرمود مرید آویزہا بدست نموده پیشِ سلطان رفت

دعاے خیر دادہ روے براہ نہادبا بین راہ ویرا احتیاج بول افتاد
بحیرت درماند کہ اگر درزمین گذارم معلوم نیست چہ میشود واگرباخود بدارم
بے طہارت میشوم میرود اطراف وجوانب دید کہ نشانی از آدمی باشد
آویزہا را بوے سپارم ناگہ کہ درپے آویزہا بود تا استماع خبر
بردن ہمراہ مرید سطے مراحل می شود فی الفور بشکل زناّرداری گردیدہ مرید
را بخاطر رسید کہ از قسمت این زناّردار از غیب پیدا شدہ لعل را بوے
سپارم و بعدِ فراغ طہارت باز ستانم باین تصور ویرا طلبیدہ گفت اگر در
امانت خیانت جائزنداری لمحہ حاجتی دارم چیزے ہتومی سپارم زناّردار
گفت خیانت درامانت کارِ دزدان بود ہر چیز بدہی بے شک بتو مسترد
شود مرید آویزہا دادہ خود برفع حاجت نشست بعدِ فراغ دید نہ آویزہ
و نہ اثرِ زناّردار سہم میرسید زناّردار را تصورِ بار نمودہ کہ در قعرِ زمین خزید چوبے
کہ در دست داشت و با کرامت بود از توحش بر زمین زد کہ شق شد
خود ہم در عقبش روان گردید بجاے رسید کہ انبارہاے مار بود
از دیدنِ این متغیر الاحوال کہ دعوے باکہ و سوالِ متاع از کدام مار باید
نمود رو بدرگاہِ باری تعالی کہ کسِ بیکسان و دستگیر درماندگان است

آورده مناجات کرد که تو ملجا و ملاذ و کریم کارسازی از کریمی خود سببی ساز
که گره از کارِ فرو بسته بگشاید و آویزها باز بدست بیاید سروشِ غیبی آمد که
بر اسپے که ایستاده دم کن بموجب حکم عمل آورد آتش عظیم بر خواسته
در پے ماران گرفت سلطانِ ماران متوحش شده بماران گفت
که این آتش از کجا مشتعل گردیده که خانمانِ همه را سوزانید معلوم
میشود ماری از زمرهٔ ما تقصیرِ عظمی کرده که بلاے ناگهانی رو آورده منادی
کرد که هر که مجرم باشد حاضر شود سهم سلطان آن قدر بود که احدی اخفای
جرمِ خود نتواند نمود مارِ تجهک بنزد وے رفت قصهٔ بردن آویزهٔ فقیر
گفت سلطان امر نمود که فی الفور آویزها از کسے که آورده بنزد وے برده
زبان بعفوِ تقصیرِ خود باید کشود مار افتان و خیزان و بمعصیتِ خود پیچان
در قدمِ مرید افتاده آویزها داده زبان بعفوِ تقصیر کشاد مرید آویزها
در گوشِ جان کرده باز روے نیاز بدرگاهِ بے نیاز آورده بعد سجدات
شکر مناجات نمود که آتش فتنه فرو نشست و بیک لمحه در خدمت
صبیهٔ پیر که همان روز روزِ هفتم بود برسد تیر دعا ایش بهدفِ اجابت رسید
که ندا آمد بر همین اسپ سوار شده چشم باید پوشید که تا چشم وا کنی

خود را در خدمت صبیۂ پیر بینی مرید بر اسپ سوار شدہ چشم پوشید در طرفۃ العینی خود را بر دروازہ صبیۂ پیر دید کہ وے در دل گفت امروز روز ہفتم است مرید از قرار خود بر سر بیقراری رفت خواست در حقش بد دعاے کند کہ مرید آو برپا بند گردانید صبیۂ پیر از خوشنودی زبان بدعاے خیر کشود مرید از آنجا بخدمت پیر آمد خواست حقیقت حال وا شگاف کند پیر گفت اگر سرگین گاؤ نمی خورانیدم این قدر قدرت نمی یافتی کہ بر ماران ظفر یابی واز زہر شان برہی آن سرگین نبود آب حیات بود کہ ترا زندہ داشت وہلاکت از زہر نگذاشت غنیمتی کہ نمودی مراد خود حاصل فرمودی اللہ تعالی وتقدس برتو ببخشاید وکامت برآید - للمصنفہ

زفیض خدمت پیر خردمند | شود شاگرد فرزانہ برومند

حکایت

زناردار مفلوک شدہ از گردش فلک بتنگ آمدہ در بدری شتافت از شومی طالع بہرہ نمی یافت لاچار از کش مکش زمانہ خواست خود را بدریا انگند وقتے کہ بکنار بحر رسید آوازی شنید کہ چرا از نادانی خویش را ہلاک میگردانی گفت تاب گرسنگی ندارم و بینوائی طفلان دیدن نتوانم از شنیدن احوال زناردار موج ترحم دریا بجوش آمد ناقوسی در

طلاطم پیدا شده بدستِ زناردار رسید و از دریا اشاره گردید که این ناقوس
در پرستش گاهِ خود بدار بهر روز پنج گل مهر بتو خواہد بخشید زناردار سجدات
شکر بجا آوردہ ناقوس برگرفتہ بجانبِ خانہ رفت باینِ راه درخانۂ
زناردار بهی دارد گردید صبح کہ ارادۂ رفتن کرد بخاطر آوردہ امتحانِ ناقوس
دریا کنم در پرستش گاه شتافت ناقوس را گذاردہ بعدِ فراغ پنج گل
مهر بدستِ خود یافت صاحبِ خانہ کہ از دُور این کیفیت دید متحیر گردیده
خواہانِ ناقوس شد کہ بہر طور بدست آید باز زناردار بسماجت و تملق
گفت کہ این خانہ خانۂ تو است میخواہم امشب دیگر ترا ضیافت نمایم
زناردار کہ معرا از فیلسوفی زمانہ بود قبولِ دعوت نمود صاحبِ خانہ مدارات
طعامِ انواع و اقسام فرمود و در طعام چند برگِ ورق الخیال آمیخت
باین خیال کہ زناردار بخیالِ خود نماند ناقوس را سرقت نماید زناردار کہ
باین فکر و خیال نبود از خود بیخود شدہ بخواب و خیال رفت میزبان
ناقوسِ خود در جائے ناقوسِ مهمان گذاشتہ ناقوسش برگرفت
نسیم صبح کہ در دماغ زناردار وزیده بہوش آمده ناقوس نقلی را اصلی
پنداشتہ بشوقِ تمام برداشتہ بجانبِ خانہ روان گردید وقتے کہ بخانہ

رسید عیال واطفال کہ تشنۂ دیدار وے بودند بالحاح وزاری زبان
بشکایت گرسنگی کشودند زنار دار تسلی خاطر شان کردہ کہ مایۂ جاودانی بدست
آوردہ ام فی الفور ناقوس برگرفت وبہ پرستش گاہ رفت بعد پرستش
خواست کہ مہرہ از قسمت بردار داز بے نصیبی سنگی از براے سرزنی خود
بدست بیاوردہ چہ جاے گل مہرہ پوس شدہ بجانب دریا باز آمد کہ ظاہرا
نوید پنج گل مہر دادہ از بے سلوکی دست رو بر سینہ ام نہاد چون یکبار
دریا رسید بآواز بلند مخاطب گردید کہ جاے استہزا ہمین بود من بیچارہ
کہ براے گدائی بتر دلتو بیامدم از خود چیزے بخشیدی و باز پشیمان
گردیدی از بے قسمتی خود تصور نمایم یا از بے التفاتی تو شمارم از دریا آواز
در آمد کہ ترا ناقوس عظیم یاوہ گوئی در معاوضۂ آن می بخشم کہ اگر خواہی ہزار
دہد واگر ہزار خواہی لاک بخشد واگر لاک سوال کنی از کرور جواب آید
بہمان خانہ کہ مہمان گردیدی برو زنار دار با شغف بسیار ناقوس برگرفت
و بخانۂ میزبان سابق رفت صاحبخانہ کہ در امید بر رویش بستہ بود یکدو
کد کشود کہ باز این بلا از کجا آمد طلب گاہ ناقوس خود خواہد شد زنار دار
ہیچ لب بطلب ناقوس نکشادہ آن شب ناقوس یاوہ گو را در پرستش گاہ

نہاد و مناجات کرد کہ ہزار روپیہ بمن بخش ناقوس گفت لک می بخشم زناردار گفت لک روپیہ بخش ناقوس گفت کرور رسید ہم صاحب خانہ کہ چاشتہ خورشدہ بود از دیدن این احوال مفتون گردید کہ بہر طور این ناقوس را باید دزدید باز ناردار گفت دوش از راہ رسیدہ نیار میدۂ امشب نیز درخانۂ من مہمان شو فردا آسایش یافتہ برو بلین تدبیر زنار دار را نگاہ داشت شبا ہنگام مثلِ سابق ناقوسِ یاوہ گو را برگرفتہ ناقوسِ اولی را بجایش گذاشت ۔ وقت صبح زنار دار ناقوس برگرفتہ بخانہ رفت ہر روز کہ پرستش میکرد پنج گل مہر بدست می آورد سیز بان کہ ناقوس یاوہ گو سرقت نمود در پرستش گاہ بردہ زبان بمناجات کشود کہ ہزار روپیہ بدہ جواب لک آمد وقتے کہ سوال لک کرد جوابِ کرور شنید لیکن بجائے کرور خزف ہم نہ بخشید مایوس گردید ہر کہ لفظ گذارد و روبہ شیہ آرد بصاحب خانہ ماند کہ ناقوسِ اصلی را گذاشتہ ناقوسِ یاوہ گو برداشت ۔ لمصنفہ ۔

اے برادر نقد را برطاقِ نسیہ در منہ   یاوہ گوئی فرعِ نادانیست اصلش ہیچ نیست

حکایت

زوجۂ امیری حاملہ بود از شوہر استدعا نمود کہ مرا بخانۂ پدر فرست

تا در زیر دست مادر از ین بار گران سبکبار شوم امیر دست رو بر سینه
اش نهاد اجازت داد زوجهٔ امیر تهیهٔ سامان سفر کرده سوار کشتی گشته
رو بخانهٔ پدر آورد اتفاقاً از گردش فلکی آن فلک فلک سیر در تباهی
آمد زوجهٔ امیر بر تختهٔ پاره جان براز قدرت الهی شد و بجزیره رسیده وضع حمل
نموده چون آن جزیره صحرائی لق و دق و در وے نشانی از آدمی نبود از
گرسنگی جانش برلب آمده که فقیری از راه رسیده پرسید تو کیستی و درین
بیابان از براے چیستی آن عاجزه احوال نام آوری شوهر و تباهی خود در
رفتن بخانهٔ پدر بعجز و انکسار گفت بغتتاً چشم پوشیده ازین عالم رفت
فقیر را بر حال پسرش رحم آمده در کنار خود پیچیده از کنارهٔ دریا روان گردید
از دور پیل ربانی بر وی حمله کرد فقیر دست و پاگم نمود آن طفل را از
دست داده رو بدرختی آورده پا بر سر شاخه اش نهاد پیل طفل را
بخرطوم برداشت که شیرے بر سرش رسیده از هیبتش گذاشته
فراری گردید شیر دم علم کرده در عقبش دوید وقتے که هر دو از نظر
ناپدید شدند فقیر از سر درخت بزیر آمده طفل را غنیمت دانسته برداشته
بعجلت روان شد تا بشهری رسید مردمان پرسیدند که از کجا می آئی و

و این طفل کیست فقیر گفت این طفل تباهی زده و من گرفتار حال وے
قطرهٔ شیر بدهید شاید لطفِ مادری در حقِ او بعمل آید شخصی دران میان
گفت این طفل را پرورش کرده چه خواهی نمود گفت در دامنِ پدرش
که امیر کبیر است خواهم گذاشت و دامانِ آرزو از گوهر خواهم انباشت
وے گفت این وقت احسان نیست که مردم زمانه احسان فراموش
اند چنانچه سلطانی در سیر و شکار از همراهیان دور گردیده از تابِ تشنگی بیتاب
بهر سومی دوید تا لاجرم بنظرش آمد از کمالِ تشنگی خواست که بآبِ آبی
آتشِ خود فرو نشاند اسپے دید ایستاده و سوارش خفته بنزد وے
رفته از خوابِ خوش بیدارش نمود پرسید که کیستی و درین صحرا چگونه افتادی
گفت سلطانِ فلان دیارم متوجهِ شکار گردیده از لشکریان دور افتاده
باینجا رسیدم تو کیستی و درینجا از چه آمدهٔ سلطان نیز حالِ خود بیان
نمود هر دو در یک جا شب را بسر بردند و باهم دوستی نموده عهد و پیمان
کردند که اگر ازینجا رهائی یابیم بخانهٔ هر یک اولاد شود نسبتِ بایکدیگر
نمائیم درین ضمن لشکر هر دو رسیده هر یک بجانبِ دیارِ خود برگردیدند
بعدِ چندے از عنایتِ الٰهی هر دو سلطان را دو صبیه متولد گردید سلطان

اوّل دختر را مشہور بہ پسر گردانید سلطان آنچہ راست بود اشتہار فرمود چون
ہر دو را عہد و پیمان بود از سال رسل و رسائل نمودند بعدِ تکرار چنان قرار یافت
کہ سلطانِ اول بولایتِ سلطانِ دوم رود بآئین ہمین سلطانِ اول صبیۂ
خود را ملبس بلباسِ پسر گردانیده باتجملِ تمام بجانبِ ولایتِ سلطانِ دوم
روان گردید صبیۂ سلطان درین اندیشہ کہ ہر گاه نکاح از صبیۂ سلطانِ
دیگر شد حاصل ننگ و عار بسیار خواہد آمد تخمی کہ ندارم ثمر از کجا بردارم
یوماً فیوماً می کاہید و رنگش کہربائی می گردید و بجنابِ مجیب الدعوات
مناجات میکرد کہ آلتِ مردی عنایت شود والا از جان دادن مرادِ صبیۂ
بنود ہمین در دل میگفت و جبراً و قہراً ہمراہِ پدر میرفت روزی زیرِ
درختان رامضربِ خیامِ سلطان نمودند انواع و اقسام درختہا گرداگردِ
سراپرده بودند کہ صبیۂ در مسندِ سلطان باوازِ بلند آغازِ گریۂ و زاری فرمود
دیوی کہ در درخت می بود از دریافت احوال زن رحم بر حالش نموده
گفت کہ مردیِ خود ہم تو می بخشم باین شرط کہ بعدِ انصرامِ کار واپس دہی
صبیہ بکمالِ منت قبول کرده بمجرد این کہ لفظِ قبول از زبان برآورد حالتش
دگرگون گردیده آلتِ مردی بہم رسانیده سلطان از دریافتِ احوالش

شادیانهٔ شادی نواخت و در ولایت سلطان بکمال شادمانی در آمده
بسر انجام عیش و شادی پرداخت محتاجان کامیاب مقاصد خود شدند
و ثمرها از خوان نعمت برچیدند بعد انصرام شادی بطرف ولایت خود
نهضت اجلال فرمود صبیهٔ سلطان که حالا آنرا پسر باید گفت گل مراد
چیده از احتظاظی که دیده نخواست ایفای عهد خود با دیو کند دو بر زمانه
باین طور بود که احسان مردمان را فراموش شود تو که تعب بسیار کشیدی
و میخواهی پسر امیر را نبر دوی برده متمتع بری باید دید که شب حامله
چه زاید فقیر گفت منهم حکایتی بیاد دارم تو براق و من براین مفلوکی بود نیک
سرشت خواست براه خدا تالابچه بسازد لیکن دسترس معاش
نداشت تا بمعاد چه رسد حیران و سرگردان برای وجه تعمیر نهر د سایل
شد که برای خدا از تو سوالی دارم اگر سوالم رد نکنی مقبول درگاه شوی
و مبلغی که از تو می ستانم باز بتو میرسانم ساهو که خداترس بود نامش
شنیده سوالش رد ننمود مبلغی که خواسته بود بی کم و کاست بوی
سپرد مفلوک زری که بدست آورده خرج تالابچه کرد روزی بر لب
تالاب نشسته بود که ساهو گذار بآن مقام نمود از مفلوک پرسید

اکنون زر واپس میدہی یا خواہش مفلوک گفت کہ من ثواب دادن نمی توانم وقدرت ہم ندارم کہ ادائے دَین نمایم ساہو را استعجابی شد کہ این عجب شخص بود نہ زر سیدہ و نہ ثواب تالابچہ می بخشند درین اثنا گاوی تازہ از کمال تشنگی خود را بر لب تالابچہ رسانید سیراب گردید ندائے از آسمان رسیدہ کہ ثواب یک آشامیدن گاو بمثابہ بخشایش کرور روپیہ است نوید عفو جرائم ساہو و مفلوک گردید چنانچہ در مثل است کہ گفتہ اند نکوئی کن و در آب انداز یا بن ارادہ مع طفل روان شدہ منزل بمنزل بریدہ تعبہاے بسیار کشیدہ تا بمنزل مقصود رسید کہ در تخانہ امیر بود امیر از وے پرسید کہ تو کیستی و از کجائی فقیر گفت سیاح ام و این پسر تو است کہ تباہی زدہ امانت بسلامت رسید امیر طفل را از فقیر گرفتہ باز ہم تجاہل ورزید کہ ترا نمی شناسم و این پسر را نمیدانم مثل مشہور است ع

جہان دیدہ بسیار گوید دروغ

فقیر گفت من کہ نیک سرشتم از بدان بدی رسد کار نیکان نیکی بود للمصنف
لطف بر احسان فراموشان زنیکان است و بس ورنہ امعنی بری از اصطناع خویش نیست

حکایت

درویشی سیاح وارد شهری اعجوبه تمام شهرا شنیدن نامش حیرت زده
بیرون بلد رحل اقامت آورده که اعجوبهای آنجا را نه بیند مریدی برای
خریدی آذوقه بشهر فرستاده مرید غوغای عظیمی دیده تماشا ایستاد
که زن حامله دهقان چوبی بر خر گازر که بر سر غله رفته بود زده پایش
لنگ نمود گازر دویده لگدی بر شکمش زده اسقاط حملش شد دهقان
استغاثه بنزد سلطان برده سلطان حکم کرد گازر خر خود بدهقان دهد تا پالانش بسته درست
کند و زن دهقان بخانه گازر رود تا او را از صحبتش حمل شود مرید این انصاف
شنیده بخندید ملازمان ویرا دستگیر نموده بقیدخانه بردند درویش
که چشم براه بود چندی انتظار کشیده مرید دیگر را بطلبش در شهر روان
نموده وی نیز چون داخل شهر گردید زنی با مردی می جنگید که شب صحبت
کرده هزار روپیه اجرت مقاربت باید بده مرا و جدال طول کشیده
تا بسمع سلطان رسید سلطان حقیقت احوال پرسید مرد گفت من شب
خواب دیدم که با این خفتم امروز بادی باستهزا گفتم اکنون گریبان گیر شده
که مبلغ هزار روپیه بده سلطان فرمود چهار حصه سرکار است اول ...

باید نمود آنگاه اداے حق وے باید کرد این مریدنیز از دادن این گونہ داد لب بہ تبسم کشاد ملازمان شاہ او را ہم بگناہ ہمین مقید ساختند درویش از تنہا ماندن مریدان متوحش شدہ بشہر در آمد ہمہ جا از ساکنان آن دیار احوال مریدان استفسار میکرد تا پی بقید کردن شان بر د از آنجا کہ دانا بود پیش سلطان رفتہ زبان بہ ثنایش کشود کہ ہیچو تو عادلی بچشم خود ندیدہ و بگوش خویش نشنیدہ من جہان گردم بہر دیار رو آوردم مالا مال از عدل و انصاف تو گشتہ صیت داد رسی گوش جہانیان پر کردہ از حد و حصر درگذشتہ اما عجوبہ دارم کہ این دو شخص نو وارد کہ بوجہ خندیدگی در قیدخانہ گرفتار اند قابل این اند کہ اخراج بلدہ شدہ و در شہر بگذارند روے این چنین مردم سیاح بہ سلطان کہ ستایش پرست بود بقول اینکہ احمق را ستایش خوش می آید بسر دو را اخراج بلدہ فرمود درویش لرزان و ترسان سر خود گرفتہ از آنجا بیرون رفت بسجدہ شکر افتادہ زبان باین بیت کشاد للمصنفہ

بہتر است از حاکم عادل کہ عدلش اینچنین باشد
بجاے خر دہاند ز و جہ دہقان گازر را

حکایت

امیرے طوطی داشت خوش بیان کہ از شیرین کلامیش مرغ جان
در بساطِ گلستانِ انبساط باہتزاز و طائرِ روح بہ بوستانِ مسرت در پرواز
روزے امیر از طوطی پرسید کہ تو طائرِ صحرائے ہستی اگر از خواصِ درختان
کہ انواع و اقسام فوائد مترتب است واقف باشی باید بیان نمائی طوطی
بپاسخش پرداختہ کہ از خواصِ درختان شناختی ندارم الا از خود خبر دارم
کہ سہ لعلِ بدخشان ہر یک بوزنِ دوازدہ مثقال در صندوقچۂ شکم
پنہان و از احتباسِ ہوائے قفس کہ مخالفِ طبیعت می باشد
گداختہ اگر اتفاقِ ہوائے صحرا کہ موافق است افتد باز نضارت تازہ
پیدا کند و دو سخن سرمایۂ خود دارم و ادائے حقِ نمک گوش گزار میگردانم
امیر پرسید کہ دو سخن با فوائد تمام کدام اند وے بعرض رسانید یکی آنکہ
ہر چیزے بقیاس نیاید اعتماد بران نشاید دوم ہر چیزے کہ از دست
بیرون شود تاسف بروے روا نبود امیر سخنِ طوطی را پسندیدہ بامید
انتفاعِ لعل ویرا رہا گردانید طوطی از قفس رہا شدہ حیاتِ تازہ یافتہ
بال کشادہ بر سرِ درختی نشست و گفت امیر [illegible]

تو رسید باید در ایفاے عہد لعل بدخشانی کوشید طوطی گفت سخن
اول فراموش کردی که هرچه بقیاس ناید اعتماد را نشاید سنگ خود وزن
دوازده مثقال ندارم سه لعل دوازده مثقالی از کجا آرم امیر متأسف
گردید که طوطی مرا فریفته گردانید طوطی گفت سخن دوم گوش نهادی که
غم تاسف رفته بر خود راه وادی این بگفت و اوج گرفت بجانب صحرا
رفت للمصنفه

چیزیکه قیاس را نشاید	تحقیق باعتماد نباید

حکایت

بازرگانرا پسری مغرور از عقل دود نخوت در دماغش پیچیده از غرور
جوانی لاابالی گردید پدر هرچند خواست بوارش کند از تمرد او مزاج براه نمی
آمد عاقبت از عاقبت اندیشی با خود اندیشید که از کدخدائی تا زنجیر خسر
گشته در گردنش بزیر بار منت طوق آورد پسر را که از سرکشی بند گسسته
بود پند پدر سود مند نمی افتاد و بگستاخی جواب می داد که هر زنی بیچ پیچ بارکنک
پسر هر روز بر خود پسند شایان همسری من بود پدر بو الهوس از هر کس
همین سوال می نمود احدی را سر گردانی این رنج نمود زن عاقله با استماع

نسبت [illegible] پنج بارکنگ در شش و پنج تدبیر فتاد [illegible] زاده پیر به کمال
تجمل انصرام شادی کرده زن یگانه پسر آورد [illegible] سپهر [illegible] بود
همان [illegible] پنج و [illegible] بر سر [illegible] زدن بر [illegible] من کنک
توام [illegible] که خود [illegible] کمال بامان [illegible] تو رنجیده
[illegible] بنجا [illegible] شده زن
چون [illegible] بر پسر [illegible] و تشنج آمد [illegible] تیر شکسته
[illegible] از چیست ما [illegible] بحری
و [illegible] که [illegible] خود چیزی بدست آری [illegible] است
بازرگان با پسر [illegible] موثر فتاده [illegible] پدر اجازت [illegible] پدر از
[illegible] پدری مانع شده مفارقت [illegible] پسر [illegible] گیر [illegible]
بود [illegible] اجازت گرفته [illegible] پدری [illegible] همراه
گذشت [illegible] پسر در [illegible] رسید [illegible] سر آب
[illegible] می‌کنند از این تماشای عجیب و غریب [illegible] گفته [illegible] شکم
از دریا بر آرند و در [illegible] خود [illegible] که بعنوان تحفه [illegible] موجب
گفتار [illegible] آوردند بازرگان پسر به امید تمام سرمایه [illegible] گذاشته

روان گشت تا بولایتی رسیده که صبیهٔ حاکم آنجا این عهد کرده بود کسیکه
نوادر و غریب روزگار بملاحظهٔ من در آرد قبولِ نکاحش خواهم کرد و اگر کذب
ادعای نوادر و غرایب نماید در حبس ابد بماند بازرگان پسر ناتجربه کار تنجر شغال
که بزعم خود سنگهارا نوادر و غرایب زمانه تصور کرده بود سنگی بر سینه گذاشته
از بیرنگی رنگی بروے کارگاه آورده پیام بصبیهٔ حاکم کرد که نوادر زمانه دارم
ومیخواهم ترا در حبالهٔ خود آرم صبیهٔ حاکم که از جوشِ جوانی در جوش و از اضطرار
صبری نداشت پیامِ بازرگان پسر را بوس و کنار بر سر گذاشت و چون
سنگلاخ شرطیه درمیان بود سلسله جنبانی ادائے شرطیه نمود بازرگان
پسر که از بازی زمانه خبر نداشت در شطرنج این بازی مات گشت یعنی مهرهای
سنگ که در بساطِ خود داشت بازِ فیل و شتر گردانید پیاده را پیش
دوانیده خود باسپِ تحیر سوار شده پیشِ سلطان و وزیر که در لب
تالابچه بتماشا نشسته بودند مهرهاے سنگ را در آب انداخت
از وارنگونی طالع سنگها غرق گردید بازی باخت صبیهٔ حاکم ازین ادعاے
کذب که بجوشش طبیعت بیتاب بود صبر از دست داده با بزنجیر حبس نمود
و ۔۔۔ بریں منوال گذشت که زن بازرگان پسر تجسسِ شوهر از خبر

خود اجازتِ سفر خواست بازرگان رنج مفارقت کشیده اجازت داد که از پسر دست شستم و از سرِ این بلاد رگذشتم آن زن بیتاب کشتیِ خود را در طلاطم بحر امواجِ انداخت و بنا جات پرداخت که از گرداب بلا به نسیم الطافِ الٰهی بساحلِ مراد رسم تیرِ دعایش بهدف اجابت رسیده خود را بکناره رسانیده وارد شهری که شوهرش مقید بود بطور بازیگانی بود و از حقیقت احوالش آگاهی کماهی یافته بگوشه شتافت میمونی چند بدست نمود تعلیم سرود می فرمود چنگ بچنگ میمونی داد و تانپوره پیشِ میمونِ دیگر نهاد و دایره و دف هر یک را در کف برقص و بازی در تعلیم سازی بعد از آموختنِ رقص و سرود نمودی پیام خواستگاری بصبیهٔ حاکم فرمود چون کیفیت بیان همان شرط درمیان بود از آن بازرگان برهمی که درصددِ تعلیم آمد ادا اے امداد این شرطیه خواست زوجهٔ بازرگان پسر که از دانائی سررشتهٔ بازیِ میمون بدست خود داشت بحیلهٔ میمون هارا ببازی آورد حاکم آنجا که در انتظار این بازی بود بر این بازی تحسینش کرده نکاح خوانیِ دختر بوے نمود زنِ بازرگان پسر اول شرطِ مخلصی مقیدان بمیان نهاد و منجمله آنها نسبتِ غلامی بشوهر خود داد

بعد اتمام ایام [illegible] تمام صبح سر انجام یافته و بدیه تماشا بر دانه

رو بدریا [illegible] دولت سرای خود رسید نظام

از غلامی [illegible] بر درمان مثال بروی بخشید انگاه

چوبی روبرو [illegible] و کمین مسند سپاهیان پنج بار کلکم انگریزی قصه

بازرگان [illegible] نخوت که در سر داشت چون هوا از سر گذاشت مصرعه

تکبر کند هر که [illegible] بی هنر
تا [illegible] ندامت بود [illegible]

تمت تمام شد [illegible] الملک العلام مقصود اصلی [illegible] از بیان احوال

بندگان [illegible] تعالی [illegible] اقباله [illegible] بعض از احوال خود [illegible]

عجیب و غریب [illegible] بسبب عدم فرصت بطور اختصار تحریر نمود —

———— [illegible] ————